

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С. В. Сіденко
« _ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС»

Тема: «Інноваційні чинники модернізації економіки країн Азії в умовах глобальних трансформацій»

Виконавець: Старшинова Олександра Миколаївна, група
МБ-204М

(підпис виконавця)

Керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Сіденко Світлана Володимирівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Ричка Марина Анатоліївна

(підпис нормоконтролера)

Київ – 2020

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Інноваційні чинники модернізації економіки країн Азії в умовах глобальних трансформацій»: 108 сторінок, 8 таблиць, 10 рисунків, 93 літературних джерел.

Перелік ключових слів (словосполучень): ІННОВАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ, НОВІ ІНДУСТРІАЛЬНІ КРАЇНИ, МОДЕРНІЗАЦІЯ, ВНУТРІШНІЙ ВАЛОВИЙ ПРОДУКТ, ІНДЕКС.

Об'єкт дослідження: еволюція економічних процесів нових індустріальних країн «першої хвилі»: Сінгапуру, Тайваню, Гонконгу та Південної Кореї.

Предмет дослідження: є фактор інноваційної складової у розвитку нових індустріальних країн Азії.

Мета дипломної роботи: дослідження інноваційних чинників модернізації економіки країн Азії в умовах глобальних трансформацій.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація), теоретичні методи (системний аналіз), економіко-статистичні, графічні та інші.

Отримані результати та їх новизна: інноваційний чинник став детермінантою еволюції та подальшого економічного розвитку нових індустріальних країн Азії.

Значущість виконаної роботи та висновки: використання інноваційного досвіду азіатських країн є перспективним для розбудови української економіки.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати для застосування при написанні звітів щодо використання інноваційного фактору розбудови економіки в умовах глобальних трансформацій.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ.....	9
1.1. Види та характеристики моделей економічного розвитку в умовах глобалізації.....	9
1.2. Особливості становлення та класифікація нових індустріальних країн.....	17
1.3. Процес модернізації та трансформації нових індустріальних країн «першої хвилі».....	20
РОЗДІЛ 2	
ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ.....	36
2.1. Порівняльний аналіз сучасних економічних процесів у нових індустріальних країнах.....	36
2.2. Вплив глобалізації на процеси модернізації в нових індустріальних країнах «першої хвилі».....	63
РОЗДІЛ 3	
ІННОВАЦІЙНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ.....	72
3.1. Інноваційний чинник як детермінанта економічного розвитку країн в умовах глобалізації.....	72
3.2. Інноваційні процеси в нових індустріальних країнах «першої хвилі».....	79
3.3. Перспективи впровадження інноваційних чинників розвитку країн Азії в економіку України.....	88
ВИСНОВКИ.....	100
СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку світової економіки визначальне значення для економічного зростання і розвитку набувають інновації та нові технології. Не підлягає сумніву, що інновації стимулюють основні рушійні процеси, будучи основним чинником, за допомогою якого йде розвиток людства і світового господарства.

По мірі поглиблення процесів глобалізації конкурентоспроможність національного господарства в зростаючій мірі визначається структурою та ефективністю інноваційної системи країни. Саме розвинена інноваційна система дозволяє зайняти гідну нішу в системі міжнародного поділу праці, придбати певну вагу і статус в системі міжнародних економічних відносин.

Економічна наука з підвищеною увагою досліджує проблеми економічного зростання. У ХХ столітті в окремих країнах і регіонах світу спостерігаються випадки бурхливого розвитку економіки, для чого для них часто використовують термін - «економічне диво». Досвід таких країн серйозно вивчається і має великий теоретичний і практичний інтерес.

За останні 60 років стрімке зростання економіки продемонстрували такі країни, як В'єтнам, Гонконг, Китай, Сінгапур, Тайвань, Південна Корея, Японія в Азії, Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі, а також Німеччина, Франція, Швеція в Європі. Особливу увагу привертають «азійські тигри» – Південна Корея, Сінгапур, Гонконг, Тайвань. У минулому дуже бідні країни показали високі темпи розвитку, і за відносно невеликий термін стали новими індустріальними країнами, а за багатьма показниками – постіндустріальними. Сьогодні вони разом з США, Китаєм, Японією та Європейським Союзом змагаються за право лідерства на світовому ринку.

Тому науковий інтерес становлять загальні та специфічні фактори, що забезпечили феноменальний економічний успіх цих країн. Одними з таких чинників є глобалізація та інновації. Останній чинник особливо цікавий тим, що має велике значення у потенційній розбудові української економіки. Схожість стартових умов України та «азіатських тигрів» дає змогу вважати за можливе використання

інноваційного досвіду цих країн в контексті українського розвитку. Найбільш важливими в науковому розумінні для автора під час роботи над дипломною роботою були теоретичні розробки провідних вітчизняних та іноземних фахівців, зокрема: Й. Шумпетер, Я. Бжуска, С. В. Позняк, Є. В. Артюшина, Н.В. Страчкова, Р. І. Хасбулатов, К. Донг-Вун, Ж. Дунбабін, М. Хант, А. Керр, Й. Кряйнер, М. Патіл, Р. Прадана, М. Ферідун, Дж. Пейдж, Д. Родрік, Т. Сорін-Джордж, Л. Чінг, П. Вудалл.

Метою дослідження є дослідити інноваційні чинники модернізації економіки країн Азії в умовах глобальних трансформацій.

Відповідно до поставленої мети виділяють **основні завдання**:

- висвітлити поняття, види та характеристики моделей економічного розвитку;
- розкрити ознаки та класифікацію нових індустріальних країн;
- проаналізувати процес модернізації та трансформації нових індустріальних країн «першої хвилі»;
- провести порівняльний аналіз сучасних економічних процесів Сінгапуру, Тайваню, Гонконгу та Південної Кореї;
- виділити роль глобальних перетворень у модернізаційних процесах нових індустріальних країн «першої хвилі»;
- розглянути інноваційний чинник як детермінанту стимулювання економічного розвитку країни;
- розкрити інноваційні процеси в нових індустріальних країнах «першої хвилі»;
- оцінити перспективи впровадження інноваційних чинників модернізації країн Азії в економіку України.

Об'єктом дослідження є еволюція економічних процесів нових індустріальних країн «першої хвилі»: Сінгапуру, Тайваню, Гонконгу та Південної Кореї.

Предметом дослідження є фактор інноваційної складової у розвитку нових індустріальних країн Азії.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії. В першому розділі при розкритті сутності та концептуальних понять економічних моделей розвитку використовувалися методи від абстрактного до конкретного, поєднання аналізу та синтезу, структурно-системного підходу, методу, причинно-наслідкових зв'язків. В другому розділі роботи, в аналітичній частині, де досліджувалися та аналізувалися сучасні економічні процеси нових індустріальних країн, вплив глобалізаційних перетворень на економіку, використовувалися методи логічного й історичного, кількісно-якісного аналізу, статистичні методи, методи порівняльного аналізу. У завершальному третьому розділі основним науковим методом був метод причинно-наслідкових, логічних та функціональних зв'язків і залежностей для розкриття інноваційного чинника як ключового у розвитку як країн Азії, так і України.

Теоретичну основу роботи склали матеріали державних статистичних служб країн Азії, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, матеріали й аналітичні звіти міжнародних компаній: Ernst&Young, World Investment Report, щорічні звіти міжнародних організацій: Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ), Світового банку (СБ), Світового економічного форуму, Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 8 таблиць та 10 рисунків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 93 найменування на семи сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ

1.1. Види та характеристики моделей економічного розвитку в умовах глобалізації

Модель економічного розвитку – це сукупність всіх економічних процесів, які здійснюються в суспільстві на основі відносин власності і організаційно-правових форм, що склалися в ньому. В кожній країні існують свої національні моделі організації господарства, оскільки вони відрізняються за своєю історією, рівнем економічного розвитку, соціальними та національними умовами. Особливості моделей економічного розвитку визначаються конкретними умовами співвідношення і взаємодії економічних факторів на основі теоретичних закономірностей функціонування об'єктів в ринковій системі [5, с. 105].

Залежно від конкретних умов різних країн моделі можуть застосовуватися як в чистому вигляді, так і в модифікованому. Конкретні умови (історичні, географічні, соціокультурні) в різних країнах і регіонах обумовлюють особливі співвідношення різних чинників, а значить, і особливості розвитку країнових і регіональних моделей. Характеристику країнових моделей економічного розвитку визначають економічні ресурси, національні особливості, характер економіки, рівень економічного розвитку, місце в регіоні і в світі, організаційна та галузева структура господарства, система державного регулювання економіки, відкритість економіки і ступінь залученості до світогосподарських зв'язків, використання іноземного капіталу (усі показники – в динаміці).

У моделях розвитку інтеграційних угруповань робиться акцент на цілі і завдання угруповань, організаційну структуру і ресурси, роль і місце в світовому господарстві, перспективи та проблеми, програми розвитку. Характеристика моделі розвитку світової економіки концентрує увагу на динаміці її господарської та

ресурсної структур, процесах інтернаціоналізації та глобалізації та інших новітніх тенденціях соціально-економічного розвитку, а також глобальних проблемах та шляхах їх вирішення.

Головною в системі світової економіки, як і раніше, залишається група країн, де вже створена зріла ринкова економіка з її механізмом конкурентної боротьби і внутрішнього самоналаштування на науково-технічний прогрес (НТП). Для неї також характерний високий технологічний рівень виробництва, висока продуктивність праці, ефективність виробництва і життєвий рівень населення, наявність давно сформованих пропорцій в економіці.

Сучасна зріла ринкова економіка реально існує, перш за все, в країнах - членах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), що складається з 36 держав [29]. В цілому даним країнам притаманні такі ознаки:

- змішана економіка при переважанні приватної власності;
- розподіл вироблених товарів і послуг за допомогою ринкового механізму;
- високий рівень капіталізації доходів, які направляються на приріст наявного капіталу в матеріально-речовій, грошовій або іншій фізичній формі, а також на приріст «людського капіталу» у вигляді рівня освіти і знань.

Аналізуючи досвід світового розвитку, можна виділити 5 найбільш типових моделей ринкової економіки, що базуються на різноманітні форм власності.

1. Модель США, побудована на ринкових механізмах саморегулювання економіки, з низькою часткою державної власності і незначним прямим втручанням держави в процес виробництва товарів або послуг. Головні переваги цієї моделі:

- більша гнучкість економічного механізму, швидко орієнтується на мінливу кон'юнктуру ринку;
- високий ступінь підприємницької активності і орієнтації на нововведення, обумовлений більш широкими можливостями вигідного застосування капіталу.

Дана модель забезпечує високий рівень продуктивних сил в умовах великої місткості внутрішнього і зовнішнього ринків і при високому життєвому рівні населення.

США – одна з найбільших країн світу (площа – 9,5 млн кв.км, населення – 329 млн чол.). За кількістю вироблених товарів і послуг США знаходяться на перших позиціях рейтингів. ВВП США за 2018 рік становить понад 20,5 трлн. дол. США (24% сукупного ВВП світу), на душу населення – 62,8 тис. дол. США [56].

Факторами розвитку США є багаті природні ресурси, сприятливі і різноманітні природно-кліматичні умови, відсутність соціально-економічних потрясінь з часів Великої депресії 1929-1933 рр.; пристосовність до мінливих умов розвитку.

Основною економіки США є ідеологія приватного підприємництва і обмеження державного втручання. Головна роль в економіці належить кільком сотням великих і надвеликих корпорацій і банків, між якими є традиційними відносини союзу і співробітництва. При цьому в країні функціонують мільйони дрібних і середніх фірм, які активно підтримуються державою.

В структурі господарства США спостерігається домінування сфери послуг – 76% ВВП, понад 20% - промисловість і будівництво, близько 3% – сільське господарство.

Головним фактором економічного зростання є науково-технічний прогрес. США – лідер в провідних і новітніх галузях науки і техніки – телекомунікацій, комп'ютеризації, аерокосмічної техніки, ядерної та альтернативної енергетики, біотехнологій, військової техніки. Цьому сприяють зростаючі витрати на НДДКР, збільшення асигнувань з бюджету, імміграційна політика країни, яка приваблює фахівців з усього світу, розвинений інноваційний бізнес, який об'єднує науку і підприємництво. У структурі промислового виробництва провідну роль відіграють машинобудування, особливо електронне, електротехнічне і транспортне, хімічна промисловість, пов'язана з переробкою нафти і природного газу, найбільша видобувна промисловість серед розвинених країн.

США займають перше місце в світі за обсягом зовнішньої торгівлі товарами і послугами [24]. Крім того, країна – найбільший реципієнт прямих іноземних інвестицій – 252 млрд. дол. США [25]. Зростаючий потік дешевших товарів з азіатського регіону сприяє розвитку «другої економіки» США – мережі міжнародного виробництва і комерційної діяльності, створеної закордонними філіями ТНК за допомогою прямих іноземних інвестицій.

Лідерство США в світовій економіці впливає на господарське становище інших країн, будучи критерієм їх конкурентоспроможності, а також джерелом їх фінансової підтримки як безпосередньо, так і через Світовий банк, МВФ та ін.

2. Соціально-орієнтована ринкова економіка, що набула розвитку після Другої світової війни в Німеччині, Швеції та Франції. Її характеризують:

- активний вплив держави на функціонування національного ринкового господарства;
- сильна система соціального забезпечення;
- значна питома вага державної власності в ВВП.

Вважається, що ця модель забезпечує досягнення високих кінцевих результатів лише при жорсткій підтримці балансу інтересів праці і капіталу, хоча вона відносно менш гнучка і слабо реагує на зміну ринкової кон'юнктури. В даний час для даної моделі характерні:

- дуже високий рівень державного регулювання, що компенсує нижчий потенціал і міць західноєвропейських ТНК в порівнянні з американськими і японськими;
- найвища в світі соціальна орієнтація суспільно-економічних систем, активно підтримувана державою, яка виконує найбільшу кількість соціальних функцій, капіталізм визначено як «соціальне ринкове господарство»;
- принцип і основне правило суспільного життя – відносний баланс індивідуалізму і солідарності за провідної ролі першого;
- найбільший ступінь відкритості світовому господарству і інтернаціоналізація господарського життя.

За рівнем економічного розвитку в післявоєнний період країни діляться на чотири групи:

- «велика четвірка» – Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, на які припадає 1/3 території і 2/3 населення Західної Європи і найбільший економічний потенціал;

- малі високорозвинуті країни півночі і центру континенту – Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Данія, Швеція, Норвегія, Ісландія, Фінляндія, Швейцарія та Австрія. Ця група країн характеризується вдалим вибором спеціалізації, активною участю в МРТ, досвідом промислового розвитку, його оновленням та накопиченням, випереджаючим запасом науково-технічних і технологічних досягнень. Провідну роль в цих країнах відіграють національні і міжнародні монополії;

- менш розвинені країни – Іспанія, Португалія, Греція, Кіпр, Мальта та Ірландія. Тут нижчий рівень продуктивних сил і економіки в цілому, характерна більш висока частка сільського господарства і феодальні пережитки (наприклад, латифундії і ін.);

- карликові держави – Андорра, Ватикан, Монако, Ліхтенштейн, Сан-Марино. Їх внесок у виробництво незначний, але істотна роль в кредитно-фінансовій сфері. Численні різні фінансові групи, у багатьох державах діють офшори.

3. Японську модель характеризують:

- чітка й ефективна взаємодія праці, капіталу і держави (профспілок, промисловців, фінансистів і уряду) в інтересах досягнення національних цілей;

- дух колективізму і патерналізму на виробництві;

- значний наголос на людський фактор.

Ця модель поширена в значній частині країн Південно-Східної Азії і Далекого Сходу, особливо в практиці економічного зростання нових індустріальних країн (НІК).

4. Латиноамериканська модель характеризується сильним і не завжди коректним та своєчасним прямим втручанням держави в економіку,

корумпованістю суспільства, орієнтацією виробництва на задоволення попиту провідних країн світу, які використовують три попередні моделі економіки, на природні ресурси і дешеву робочу силу.

Початок індустріального розвитку Латинської Америки відноситься до середини 50-х рр. Основою форсованої індустріалізації було імпортозаміщення, середньорічні темпи зростання становили 6,9%. До середини 70-х Латинська Америка стала індустріальним урбанізованим континентом з сучасними галузями промисловості. Це був екстенсивний шлях розвитку – за рахунок залучення нових сировинних і трудових ресурсів, продуктивність праці і капіталу зростали значно повільніше, ніж обсяг виробництва. При цьому залишалася архаїчною структура аграрного виробництва і суспільних відносин в селі. Основними факторами, характерними для економіки цього регіону, в той час були:

- збільшення запозиченого капіталу і державна політика, спрямована на кооперацію з ТНК;
- низька конкурентоспроможність товарів в порівнянні з західноєвропейськими та японськими;
- здорожчання грошей на світових фінансових ринках призвело до «втечі капіталу» і кризи зовнішньої заборгованості країн;
- зростання дефіциту бюджету, диспропорції в економіці, інфляція, падіння ВВП;
- активна громадянська і громадська діяльність проти авторитарних режимів.

В кінці 80-х почалося здійснення неоліберального проекту постіндустріалізації континенту за підтримки МВФ. Елементами реформ були приватизація, фінансова стабілізація і дисципліна, реформування банківської та податкової систем, лібералізація внутрішньої і зовнішньої торгівлі, структурна перебудова економіки відповідно до нового МРТ та ін.

Країни домоглися значних успіхів, але ряд проблем залишився невирішеним. Модернізація старих технологій в традиційних галузях не внесла докорінних змін в структуру економіки. Як і раніше, виробництво базувалося на екстенсивному

споживанні ресурсів, «брудних» технологіях і дешевій робочій силі. У структурі іноземних капіталовкладень велика частка портфельних інвестицій (50%), які не зацікавлені в створенні нових робочих місць і розвитку нових технологій, але готових до втечі при найменшому неблагополуччі. Даються взнаки також негативні соціальні наслідки неолібералізму: диференціація суспільства за рівнем доходів, розрив у рівнях розвитку центрів і провінцій, низька якість робочої сили з низьким рівнем освіти, зростання «тіньового» сектору, корупція і злочинність, соціальна нестабільність.

За оцінками економічної комісії ООН по Латинській Америці і Карибському басейну, пошук альтернатив знаходиться на шляху до раціонального поєднання етатизму (сильна державна влада) і ринкових механізмів, розвитку внутрішнього ринку й інтеграції.

5. Африканська модель базується на різних формах власності і ринкових відносинах. В даних країнах спостерігається низький рівень освіченості в регулюванні і управлінні господарськими процесами на рівні як підприємств і фірм, так і держави в цілому. Їй притаманні:

- експлуатація некваліфікованої праці;
- широке застосування силових методів прямого втручання у виробництво «зверху»;
- нерозвиненість трудових відносин і демократії;
- вкрай низька ефективність.

6. Більшість країн світу розвивають модель ринкової економіки. Однак у світовій спільноті залишилися декілька країн, які знаходяться на етапі трансформації в ринкову систему, що передбачає перехід до ринкового механізму господарювання, лібералізацію зовнішньоекономічної політики та інтенсивний розвиток МЄВ. Існує дві моделі ринкової трансформації: двосекторна, при якій тривалий час співіснують економічний механізм планової економіки і розвивається ринковий механізм при збереженні колишньої політичної системи (Китай, В'єтнам); односекторна, при якій колишні плановий механізм і політична система руйнуються з самого початку (всі інші країни).

Перехід до ринкової економіки може здійснюватися шляхом радикальних («шокова терапія») або поступових системних реформ. Реформи внутрішнього плану спрямовані на лібералізацію економіки – скорочення державного сектора, приватизацію, дерегулювання, диверсифікацію форм власності, стабілізацію фінансово-кредитної сфери. Країни з новою ринковою економікою переважно здійснили реформи у зовнішньоекономічній сфері, що зробило світове господарство цілісним.

Цікавий досвід переходу до ринкових відносин Китаю, який протягом останніх двох десятиліть є одним із світових лідерів за темпами економічного зростання: в середньому 9% на рік [56]. Початок перетворення Китаю пов'язаний із здійсненням політики імпортозаміщення. Метою прискореної індустріалізації було створення цілісної промислової системи, особливо важкої індустрії. Ізоляція від світогосподарських зв'язків, «великий стрибок», «культурна революція» прирекли КНР на тривале науково-технічне відставання.

Зміна позицій політичного керівництва відбулася під впливом досвіду Японії, Південної Кореї і Тайваню. Перехід до політики реформ і відкритості мав на меті залучення іноземного капіталу, модернізацію промисловості, підготовку кадрів, встановлення міцних зв'язків зі світовим ринком. Були створені особливі економічні райони і інші «форми локального застосування ринкових методів господарювання». У КНР стали надходити іноземні капіталовкладення, основна їх маса – 60% належала представникам зарубіжної китайської діаспори.

Зростаючий приплив іноземного капіталу і його орієнтація на зовнішні ринки стали причиною вибору нової стратегії – експортної орієнтації економіки. В результаті до 2018 р. Китай за обсягом зовнішньоторговельного обороту вийшов на 2 місце в світі [25].

Специфіка системного реформування Китаю виражається в збереженні колишнього ідеологічного курсу на будівництво соціалізму і монополії комуністичної партії на владу. Це дозволило пом'якшити психологічне навантаження нововведень, ринкові цінності поступово включаються в структуру державної ідеології і стають звичними більшості населення. Населення відчуває

почуття гордості з приводу економічних успіхів і посилення позицій на світовому ринку, пропагується необхідність національної консолідації, соціально-політичної стабільності.

При високих середньорічних темпах економічного зростання КНР характеризується циклічністю – різкі прискорення зростання і спалаху інфляції з одного боку і дефляційні уповільнення зростання з іншого і територіальної нерівномірності – глибинні райони Китаю практично не порушені перетвореннями, а прискореними темпами розвиваються приморські райони.

Поступовість імпортової лібералізації пов'язана зі збереженням високого рівня протекціоністського захисту китайського ринку. Вміла політика держави з надання іноземних інвестицій базується на спеціальних пільгах підприємствам за участю іноземного капіталу; створення спеціальних економічних зон на південно-східному узбережжі Китаю з експортною спрямованістю промисловості, фінансового сектора і туризму; створення зон економічного і технічного розвитку, орієнтованих на технологічну модернізацію сформованих індустріальних комплексів; «Відкритих приморських зон» в сільських районах з розвитком експортних трудомістких галузей промисловості; створення зон високих технологій з розробкою новацій і експериментальних дрібносерійних виробництв; прикордонних відкритих зон з розвитком сфери послуг, пов'язаної з транскордонною торгівлею.

Отже, кожна країна світу має власну модель економічного розвитку, виходячи з історії, засад економічного розвитку, ресурсів, пріоритетів, цінностей, менталітету і традицій населення.

1.2. Особливості становлення та класифікація нових індустріальних країн

Нові індустріальні країни (НІК) – це група країн, що розвиваються, в яких за останні десятиліття відбувся якісний стрибок у соціально-економічному розвитку [6, с. 665]. Економіка цих країн за короткий історичний термін здійснила перехід від відсталої, типової для країн, що розвиваються, до високорозвиненої, з

усіма властивими для останньої рисами. Ці країни розділяються на 4 «хвилі» (табл. 1.1).

ООН визначила критерії, за якими ту чи іншу країну визнають "ноюю індустріальною", зокрема, держава має демонструвати високі темпи росту ВВП, а в її структурі має бути не менше 20% виробництва промислових товарів [54]. Також враховується об'єм зовнішніх інвестицій та експорт промислових товарів. Іншою мовою, все має вказувати на те, що в цій країні відбувається якісний стрибок розвитку економіки.

Таблиця 1.1

Класифікація нових індустріальних країн

Хвиля	Країна
Перша хвиля	Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань, Гонконг (їх також називають "азіатські тигри" або "дракони")
Друга хвиля	Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі, Уругвай ("латиноамериканські пуми")
Третя хвиля	Малайзія, Таїланд, Індія, Кіпр, Туніс, Туреччина, Індонезія
Четверта хвиля	Китай, Філіппіни, В'єтнам

Примітка. Складено автором за даними Хасбулатов, Р. И. Мировая экономика : учебник для бакалавров / Р. И. Хасбулатов. — Москва : Издательство Юрайт, 2013. — 884 с.

Внаслідок такої характеристики підходи до класифікації НІК різняться в різних джерелах і у різних дослідників. Відзначимо, в аналізі всі ці країни (виключаючи НІК "першої хвилі") входять до складу країн, що розвиваються. В процесі розвитку цих груп країн було виявлено дві континентальні моделі.

Перша – це азійська модель: розвиток національної економіки з переважною орієнтацією на зовнішній ринок на базі запозичених технологій, з сильною державною підтримкою. Друга – це латиноамериканська модель: розвиток національної економіки з орієнтацією на імпортозаміщення на базі залучення

американських ТНК і ТНБ. При цьому всі ці нові індустріальні країни виявили деякі характерні особливості в розвитку, зокрема такі.

1. Вони демонструють найвищі темпи економічного розвитку (8% в рік у НІК першої хвилі), а в період глобальної кризи в більшості з них не відбулося глибокого спаду, спостерігалось лише падіння темпів зростання.

2. Провідною галуззю в цих країнах є обробна промисловість.

3. У всіх цих країнах діє експортоорієнтована стратегія, звідси - підвищене значення зовнішніх ринків.

4. Ці країни залучені в активну регіональну інтеграцію (ЛІАМ, МЕРКОСУР, АСЕАН та ін.)

5. Велика увага в НІС приділяється освіті і науці, розвитку сучасних технологій і в цілому нарощування людського потенціалу.

6. У цих країнах надзвичайно ефективно розвивається використання високих технологій на базі кластерного підходу і частково аутсорсингу.

7. Всі ці країни є дуже привабливими для ТНК внаслідок дешевої робочої сили, володіння значними сировинними ресурсами, розвитку банківського і страхового секторів і створення в них сприятливого "ділового клімату".

8. Головна відмінна риса, що служить свого роду візитною карткою цих країн, – виробництво побутової техніки і комп'ютерів, одягу, взуття, іграшок, причому у великих обсягах для експорту на світові ринки.

9. Всі ці країни успішно розвивають міжнародну туристичну індустрію, що включає елементи ділових і комерційних послуг.

У контексті даної роботи будуть детально вивчені країни «першої хвилі», а також проведено дослідження, мета якого – виявити спільні риси між стартовими умовами «азіатських тигрів» і України.

Отже, нові індустріальні країни – групу країн, що розвиваються і в останні десятиліття демонструють стрімкі темпи розвитку – поділяють на чотири «хвилі». Їх класифікація здійснена на основі часових рамок, в які відбувся стрибок їх зростання. Також моделі розвитку нових індустріальних країн виділено в дві групи:

азіатську і латиноамериканську, за місцями розташування згаданих країн. Найпершими новими індустріальними країнами стали Сінгапур, Гонконг, Тайвань та Південна Корея, які будуть детально розглянуті у наступних розділах.

1.3. Процес модернізації та трансформації нових індустріальних країн «першої хвилі»

Процеси модернізації (від «modernisation», франц.) – це сукупність великомасштабних змін, через які в суспільстві встановлюються технологічні, економічні, політичні, соціальні і культурні особливості, притаманні сучасності. В умовах глобалізації на процеси економічної модернізації країн мають вплив бурхливий розвиток НТР, інновацій, формування засад економіки знань, процеси транснаціоналізації економіки.

На початку 1960-х років світова економіка продовжувала відновлюватися після Другої світової війни і Корейської війни 1950-1953 років. Встановлення миру у всьому світі поєднувалося з серйозними досягненнями в галузі науково-технічного прогресу, що сприяв розвитку авіаперевезень і телекомунікацій та розвитку комунікацій по всьому світу. Це дало можливість новим індустріальним країнам отримати вигоди. Здобутком цих країн є розвинена економіка, розвинена міжнародна торгівля, високоосвічене населення, а також потужна інфраструктура.

Уряди цих країн інвестували значні кошти в індустріалізацію, будівництво великих промислових зон, надання податкових пільг іноземним інвесторам і введення обов'язкової освіти для свого молодого населення, щоб забезпечити високий рівень освіченості і високої кваліфікації робочої сили [87]. Це дало позитивні результати, що знайшло прояв, найперше, у зростанні експорту, починаючи від текстилю та іграшок до пластмас і комп'ютерних технологій.

У Гонконзі вже існувала процвітаюча фондова біржа (створена в 1891 році), тому мало сенс, коли вона диверсифікувалась від експортного ринку і перейшла до надання фінансових послуг. Набула розвитку економіка Сінгапуру, і вже зараз ці дві країни розглядаються як два найвпливовіших фінансових центри світу [16, с. 68].

Тим часом Тайвань і Південна Корея сприяли технічному буму 1980-х і 1990-х років, і сьогодні в Тайбеї і Сеулі проживають найвідоміші діячі у галузі електроніки та передових технологій. Ці економічні події розвивалися так швидко, що стали називатися «азіатським дивом», викликаючи ще більший міжнародний інтерес і стаючи все сильнішими.

«Азійські тигри» були настільки потужними економіками, що змогли пережити фінансову кризу в Азії 1997 року, а також світову фінансову кризу 2008 року відносно неушкодженими. Сьогодні вони регулярно фігурують в списку найбільш процвітаючих і стабільних економік світу і у кожної країни є своя, досить успішна, ніша.

Нові індустріальні країни першої хвилі (НІК) – Тайвань, Південна Корея, Гонконг і Сінгапур – з моменту своєї появи на світовій арені викликають інтерес з боку економістів. Будучи колись периферійними економіками, ці країни за кілька десятиліть досягли вражаючих результатів у своєму економічному розвитку, зрівнявшись з розвиненими країнами за рівнем доходу, диверсифікованості економіки і технологічного розвитку. Дана група країн представляє собою «першу хвилю» азійських НІК, слідом за якою послідувало наступне покоління нових індустріальних країн – Малайзія, Індонезія, Таїланд, Філіппіни. В економіках цих країн багато відмінностей, але ще більше схожих рис, що і дозволяє відносити їх до так званої східноазійської моделі. Серед її визначальних особливостей можна виділити: високі темпи зростання ВВП і доходу на душу населення, що супроводжуються скороченням соціальної нерівності; високу норму накопичення і інвестування, забезпечені високою нормою заощадження; експортну орієнтацію і відкритість економіки; активну участь держави в економіці; макроекономічну стабільність; авторитарний технократичний уряд; дешева робоча сила та ін.

Можна зробити висновок, що «Чотири азійських тигри» виграли від того, що після закінчення війни, подолання колоніалізму в умовах глобалізації виникли передумови до створення як мінімум одного сильного азійського торгового вузла. Однак за лаштунками «дива» зростання цих економік в значній мірі зводилося до

певного стилю управління. Кожен з чотирьох «тигрів» віддає пріоритет суворим заходам регулювання та боротьби з корупцією, в той час як консервативні економічні плани дозволили кожній країні уникнути державного боргу і створити великі резерви капіталу і заощаджень. Це означало, що коли вибухнула криза, вони постраждали тільки на поверхневому рівні і вийшли з неї майже відразу, як тільки ринки знову почали зростати.

Крім того, ці країни мали вплив Китаю, що було надзвичайно впливовим чинником у кожній з цих країн. За останні 50 років Китай зазнав значних економічних перетворень, і «азійські тигри» змогли отримати з цього вигоду завдяки китайським інвестиціям, продовжуючи при цьому прокладати власні шляхи.

В даний час Гонконг, Сінгапур, Тайвань і Південна Корея займають високі позиції в світовій економіці, міжнародних економічних відносинах, більшості світових економічних рейтингів та мають всі передумови для збереження сучасних тенденцій розвитку цих країн в майбутньому.

В рамках даної роботи необхідно детально розглянути історію економічного підйому кожної з аналізованих країн. Це дасть можливість виділити загальні риси еволюції «азійських тигрів» і досліджувати можливість застосування досвіду реалізації окремих елементів азійської моделі розвитку в Україні.

Спочатку розглянемо Південну Корею. До Другої світової війни Корея була однією з найбідніших країн світу з переважно аграрною економікою. Післявоєнна розруха і Корейська війна не сприяли сталому розвитку економіки країни. Уряд Лі Син Мана спирався на економічну допомогу іноземних держав, зокрема США. Народне господарство країни знаходилося в занепаді, доходи населення були дуже низькими.

Після поділу Кореї на дві частини – КНДР і Південну Корею – зруйнувалися давні зв'язки між аграрним Півднем і промисловою Північчю. Південна Корея позбулася таких галузей промисловості, як металургійна, хімічна, цементна, водночас на півдні були зосереджені в основному підприємства легкої і харчової промисловості.

Корейська війна остаточно підірвала економіку країни. Після закінчення війни союзниками Півдня за сприяння уряду був розроблений план розвитку південнокорейської економіки. США надали в 1954-1959 роках близько 1,5 мільярда дол. США у вигляді субсидій і «позик розвитку» (позики становили 12,4 мільйона дол. США). Ці кошти здебільшого пішли на закупівлю американських продовольчих та споживчих товарів, лише невелика частина пішла на відновлення виробничої інфраструктури промисловості і сільського господарства. Однак в перші повоєнні роки американська допомога сприяла порівняно швидкому відновленню економіки. Середньорічні темпи приросту валового національного продукту склали в 1954-1958 роках 5,2%, а обробна промисловість за ці роки подвоїла своє виробництво. На початку 1958 року кількість безробітних і напівбезробітних становило близько 4,3 мільйона чоловік, при 36,6% всього працездатного населення Південної Кореї.

З початку 60-х років XX століття корейська економіка бурхливо розвивалася. За три десятиліття (з 1962 по 1989 рік) валовий національний продукт збільшувався в середньому на 8% в рік, піднявшись з 2,3 мільярдів дол. США в 1962 році до 204 мільярдів в 1989 році [49]. Середній річний дохід населення виріс з 87 дол. США на людину в 1962 році до 4 830 дол. США в 1989 році. Частка промислового сектора в 1962 році становила 14,3% від ВВП, а в 1987 році – 30,3%. Обсяг торгівлі товарами народного споживання зріс з 480 млн дол. США у 1962 до 127,9 млрд дол. США у 1990 році.

Найбільш значущим чинником в прискоренні розвитку економіки країни стала економічна політика нового президента Пак Чонхи, який спрямував зусилля уряду на залучення іноземних інвестицій, збільшення обсягу експорту і індустріалізацію економіки. Держава стала грати більш помітну роль в економічному житті суспільства. Стали впроваджуватися елементи планової економіки – п'ятирічні економічні плани.

В період розвитку легкої промисловості з 1962 по 1971 року іноземні інвестиції склали 2,6 мільярда дол. США, в основному у вигляді позик, наданих уряду і приватному сектору. Зробивши ставку на промисловий сектор економіки і

орієнтовану на експорт стратегію розвитку країни, уряд країни штучно збільшив розрив між промисловим і аграрним напрямками в економіці.

До початку 1970-х років, однак, промисловий сектор країни зіткнувся з проблемами. До цього національна промисловість виробляла дешеві продукти, використовуючи дешеву робочу силу, що збільшувало конкурентоспроможність південнокорейських товарів і стимулювало проведення політики протекціонізму з боку інших країн, що розвиваються. Уряд відповів на це збільшенням фінансування важкої і хімічної промисловості і напрямком інвестицій в капіталомісткі та високотехнологічні галузі економіки.

Структурний перехід до капіталомісткої промисловості був складним. Ситуацію ускладнювало те, що в кінці 1970-х років сталася світова енергетична криза, що призвела до збільшення цін на нафту і обмежила обсяги південнокорейського експорту. У 1980 році південнокорейська економіка пережила тимчасову кризу: вперше з 1962 року національна економіка показала від'ємне зростання, збільшилася інфляція.

На початку 1980-х років уряд країни почав широкомасштабні економічні реформи. З метою приборкання інфляції були застосовані консервативна монетарна політика і жорсткі фіскальні заходи. Зростання грошової маси було обмежене з 30% в 1970-х роках до 15% [28]. Бюджет ненадовго був заморожений. Втручання уряду в економіку суттєво зменшилося, а для іноземних інвесторів були створені більш вільні умови. Для того, щоб скоротити розрив між містом і селом, уряд збільшив обсяг інвестицій в такі проекти, як будівництво доріг, створення мереж комунікацій і механізація сільської праці.

Ці заходи, поряд із загальним оздоровленням світової економіки, допомогли південнокорейській економіці вийти на колишній рівень зростання вже в другій половині 1980-х років. У період з 1982 по 1987 роки економіка росла в середньому на 9,2% на рік, а в період з 1986 по 1988 роки – на 12,5%. Інфляція, яка в 70-х роках в процентному вираженні становила двозначну цифру, була взята під контроль, ціни на товари народного споживання збільшувалися в середньому на 4,7% на рік. Сеул домогся істотного збільшення платіжного балансу в 1986 році, а сальдо платіжного

балансу в 1987 і 1988 роках склало відповідно 7,7 млрд дол. США і 11,4 млрд дол. США. Такий бурхливий розвиток допоміг Південній Кореї скоротити свій зовнішній борг.

В кінці 1980-х років внутрішній ринок став основою економічного зростання. Зростання попиту на автомобілі та інші дорогі товари значно прискорилося внаслідок загального зростання платоспроможності населення. Внаслідок цього економічна політика уряду, перш за все спрямована на експорт корейських товарів, змінилася на користь самозабезпечення, що привело до зменшення залежності від інших держав. Особливо в ті роки бурхливо розвивався сектор послуг.

1990-і роки ознаменувалися тісною інтеграцією Південної Кореї в світову економіку – в середині 1990-х років вона стала членом кількох міжнародних економічних угруповань і бурхливим зростанням доходів населення. Однак, до 1990 року стало зрозуміло, що високі темпи зростання 1980-х років сповільняться. Зростання економіки в 1989 році склало лише 6,5%. У першій половині 1990-х років темпи знижуватися не стали, навпаки, було невелике пожвавлення – зі збільшенням інвестицій і експорту економічне зростання збільшилось із 3% в 1992 році до 8,6% в 1994 році і 8,9% в 1995 році. Валовий національний продукт на душу населення зріс до \$10 000 у 1995 році, а в 1996 році безробіття досягло безпрецедентного рівня в 2%. Інфляція залишалася відносно стабільною – 4% на рік.

Сталий економічний розвиток південнокорейської економіки було перервано в 1997 році разом з глобальною економічною кризою. У жовтні 1997 року почалося різке зниження курсу вони по відношенню до долара США. До 21 листопада 1997 року золотовалютні резерви країни були практично повністю виснажені, і для того, щоб запобігти повному крахові економіки, уряд був змушений отримати великі позики у Міжнародного валютного фонду.

Низка заходів, розпочата урядом, включаючи ряд економічних реформ, дозволила Південній Кореї досить скоро вийти з кризи. Уже в 1999 році економічне зростання склало 10%, а у 2000 році – 9%.

Уповільнення зростання світової економіки і падіння обсягів експорту в 2001 році позначилися на південнокорейській економіці: у 2001 році зростання склало всього 3,3%. Однак уже в наступному, 2002 році економіка вийшла на рівень зростання 6%. Реструктуризація великих компаній (чеболь), приватизація банків і загальна лібералізація економіки є основними напрямками роботи уряду країни. У 2004 році перспективи розвитку економіки виглядали не так добре, як за кілька років до цього. Активна торгівля з Китаєм, однак, стала хорошим фактором для розвитку Південної Кореї.

На даний момент південнокорейська економіка ґрунтується насамперед на виробництві товарів народного споживання, таких як електроніка, текстиль, автомобілі, а також на секторі важкої промисловості: кораблебудування, виробництво сталі. Продукція цих галузей виробництва є основним предметом експорту. Незважаючи на те, що ринок імпорту в останні роки став більш вільним, сектор сільського господарства до сих пір знаходиться під політикою протекціонізму через серйозну невідповідність рівня цін на сільськогосподарську продукцію, наприклад на рис, всередині країни і в світі. На 2005 рік ціна рису в Південній Кореї була в п'ять разів більше, ніж на міжнародному ринку [27]. В кінці 2004 року, однак, зі Світовою організацією торгівлі була досягнута домовленість про поступове підвищення частки імпорту на ринку рису в країні – до 2014 року імпортований рис повинен був скласти 8% всього споживаного кількості [57]. Крім цього, до 30% імпортованого рису повинно надходити до кінцевих споживачів (до цього імпортований рис використовувався в основному для виробництва різних продуктів харчування і напоїв, таких як соджу). До 2014 року ринок рису в Південній Кореї став повністю відкритим.

Економічна криза 2008-2010 років позначилася на економіці Південної Кореї. У 2008 році скорочення промислового виробництва в країні склало 26%, зросло безробіття, суттєво знизився курс вони до долара США. Протягом 2009 року економіка країни поступово відновлювалася, чому сприяла урядова програма по боротьбі з кризою і зниження курсу вони в 2008 році, що створило сприятливі умови для корейських експортерів. Зростання прискорилося в 2010 році, після початку

відновлення світових ринків, які є споживачами південнокорейських товарів, зокрема в першому кварталі 2010 року прогноз річного приросту ВВП склав 5.2%, а безробіття знизилося з 4,4% до 3,8%.

Також необхідно розглянути становлення економіки Гонконгу. Після утворення КНР в 1949 році країна опинилася в економічній ізоляції (частково з ідеологічних причин, частково через введене США ембарго на торгівлю з комуністичним режимом). Гонконг перетворився в єдине «вікно», що з'єднувало материковий Китай з капіталістичним світом, крім того, імпорт колонією води, продовольства і сировини слугував важливим джерелом валютних надходжень в Китай. Завдяки дешевому китайському імпорту владі Гонконгу вдавалося стримувати внутрішні ціни, а також зберігати низьку заробітну плату в період індустріалізації, розпочатої в 1950-х роках (також промислового зростанню сприяв постійний приплив біженців і капіталів з Китаю) [26].

Втікачі з Шанхаю фактично створили в Гонконзі бавовнопрядильну галузь, яка поклала початок розвитку текстильної промисловості. У 1960-х роках асортимент продукції, що випускалася, істотно розширився за рахунок одягу, електроніки, годинників, виробів з пластмаси, які переважно експортувалися. Індустріалізація супроводжується не консолідацією, а ростом числа малих і середніх підприємств – якщо в 1955 році 91% промислових підприємств наймав менше 100 робочих, то в 1975 році цей показник зріс до 96,5% [33]. До кінця 1960-х років влада Гонконгу практично не брала участь в економічному плануванні, по-перше, зосередившись на вирішенні нагальних соціальних проблем великої хвилі іммігрантів, які осіли туті, по-друге, підтримуючи вільні ринкові відносини. На відміну від інших «азійських тигрів», в економіці яких істотну роль грали державний, напівдержавний або іноземний капітал, стовпами гонконгського «економічного дива» були місцеві приватні підприємці, причому, в основному, дрібні і середні, низькі податки, вільна торгівля і слабке трудове законодавство [26].

Хоча в деякій мірі уряд Гонконгу все ж впливав на місцеву економіку, стримуючи зростання витрат на оплату праці і побічно субсидуючи промисловість за допомогою фінансування програм масового житлового будівництва, освоєння

земель, розширення інфраструктури та створення нових промислових зон і міст. Чималі бюджетні кошти йшли на розвиток доступної освіти і охорони здоров'я – з 1954 по 1961 рік було створено понад 300 тис. нових місць в початкових школах, до 1966 року 99,8% дітей шкільного віку навчалися в початковій школі, а з 1978 року влада ввела безкоштовну середню освіту для всіх дітей до 15 років. Завдяки сприятливому економічному клімату і вільній торгівлі гонконгський експорт виріс з 54% ВВП в 1960-х роках до 64% у 1970-х роках.

Значні успіхи гонконгських експортерів, особливо текстильної та швейної продукції, привели до того, що багато країн (в тому числі Великобританія) стали законодавчо обмежувати ввезення товарів з колонії. Незважаючи на ці перешкоди, більшість комерсантів Гонконгу, завдяки своїй гнучкості та вмінню пристосовуватися до вимог клієнтів, швидко знаходили нові ніші і ринки збуту.

Відносно стабільний розвиток економіки Гонконгу все ж супроводжувався низкою фінансових криз і потрясінь. У 1967-1968 роках біржовий крах був викликаний масовими заворушеннями, що проходили в колонії на тлі культурної революції в Китаї, в 1973-1975 роках на серйозний економічний спад вплинула нафтова криза, на початку 1980-х років істотний відтік активів з Гонконгу був викликаний перспективами переходу колонії під суверенітет КНР. З початком економічних реформ в Китаї в кінці 1970-х років почався новий етап і для економіки Гонконгу. Пожвавлення зовнішньої торгівлі і значний приплив іноземних капіталів привели до істотного зближення китайської і гонконгської економік, що в підсумку дозволило Гонконгу зайняти звичну для себе роль торгового і фінансового посередника у зовнішньоекономічних відносинах КНР [26].

З 1978 по 1997 рік товарообіг між Гонконгом та Китаєм зростав в середньому на 28% щорічно. З кінця 1970-х років гонконгські фірми почали активно переносити трудомісткі, енерговитратні і екологічно шкідливі виробництва в сусідній Гуандун (особливо в район дельти Чжуцзян) та інші приморські провінції. До кінця 1997 року прямі гонконгські інвестиції в Гуандун оцінювалися в 48 млрд дол. США, складаючи майже 80% всіх іноземних інвестицій в провінції, а на підприємствах,

створених за участю гонконгського капіталу, працювало близько 5 млн осіб. Більшість цих виробництв відрізнялась трудомісткістю і спеціалізувалася на експортних товарах, але з 1997 року значна частина інвестицій з Гонконгу стала направлятися в сферу послуг Китаю, особливо в фінансовий сектор, роздрібну торгівлю, житлову і комерційну нерухомість, туризм.

Протягом 1980-1990-х років більшість промислових підприємств було виведено за межі Гонконгу, але в цей же період сталося перенесення активності в сектор послуг, який посів домінуюче становище в економіці (роздрібна та оптова торгівля, експортно-імпорتنі операції, фінансові послуги, страхування, операції з нерухомістю). Зайнятість в секторі послуг зросла з 52% в 1981 році до 80% у 2000 році, в той час як зайнятість в промисловості за той же період скоротилася з 39% до 10%. Перехід Гонконгу під суверенітет Китаю в 1997 році збігся з початком Азіатської фінансової кризи, що сильно вдарило по місцевій економіці. Криза супроводжувалася падінням фондового ринку і цін на нерухомість, а також масовим неповерненням кредитів, проте уряд зміг утримати гонконгський долар від знецінення [26].

Криза ще більше прив'язала економіку Гонконгу до материкового Китаю, якому вдалося уникнути рецесії. Наступний спад економіки Гонконгу розпочався у 2002 році і був викликаний епідемією атипової пневмонії. У липні 2003 року між Китаєм і Гонконгом було підписано партнерську угоду СЕРА, яка разом з подальшими доповненнями справила дуже великий вплив на економічний розвиток Гонконгу. Восени 2008 року економіка зазнала впливу нової фінансової кризи, що найсильніше вдарила по ринку нерухомості і фінансовому сектору. У 2010-2011 році Гонконг підтвердив статус однієї з найбільш динамічних економік у світі – в 2010 році її зростання склало 7,1%, а в 2011 році – 5%. У 2012 році зростання економіки сповільнилося, склавши 0,9% за перше півріччя. Незважаючи на деякий застій в експорті товарів, продовжували рости експорт послуг, приватне споживання, інвестиційні витрати, роздрібні продажі. Для підтримки бізнесу влада ввела ряд податкових пільг і преференцій, а також вжила заходів для збереження

фінансування охорони здоров'я, освіти, науково-технічних досліджень в області передових технологій [51].

Слід також розглянути економічний розвиток Сінгапуру. У момент здобуття незалежності Сінгапур був маленькою бідною країною, якій доводилося імпортувати навіть прісну воду і будівельний пісок. Сусідні країни були налаштовані недружньо, а третина населення симпатизувала комуністам. Себе і своїх соратників Лі Куан Ю характеризував як «групу буржуазних лідерів з англійською освітою» [2, с. 30].

Стратегія економічного розвитку уряду Лі Куан Ю будувалася на перетворенні Сінгапуру в фінансовий і торговий центр Південно-Східної Азії, а також на залученні іноземних інвесторів. «Ми вітали кожного інвестора ... Ми просто зі шкіри пнулися, щоб допомогти йому почати виробництво», – писав Лі Куан Ю. У результаті «американські транснаціональні корпорації заклали фундамент масштабної високотехнологічної промисловості Сінгапуру» і ця невелика держава стала, зокрема, великим виробником електроніки.

При здобутті незалежності Сінгапур страждав від високої корупції. Лі Куан Ю охарактеризував таке становище наступним чином: «Корупція є однією з рис азійського способу життя. Люди відкрито приймали винагороду, це було частиною їхнього життя». Боротьба з корупцією почалася «шляхом спрощення процедур прийняття рішень і видалення будь-якої двозначності в законах в результаті видання ясних і простих правил, аж до скасування дозволів і ліцензування». Були різко підняті зарплати суддів, на суддівські посади були залучені «кращі приватні адвокати». Зарплата сінгапурського судді досягла кількох сотень тисяч сінгапурських доларів в рік (в 1990-і роки - понад 1 млн дол.).

Були жорстко придушені тріади – організовані злочинні угруповання. Особовий склад поліції був замінений з переважно малайців на переважно китайців (цей процес супроводжувався ексцесами і Лі Куан Ю особисто приїжджав в розташування бунтівних малайських поліцейських для ведення переговорів). Держслужбовцям, що займають відповідальні пости, були підняті зарплати до рівня, характерного для топ-менеджерів приватних корпорацій. Був створений незалежний

орган з метою боротьби з корупцією у вищих ешелонах влади – розслідування були ініційовані навіть проти близьких родичів Лі Куан Ю. Ряд міністрів, викритих у корупції, були засуджені до різних термінів ув'язнення, або покінчили життя самогубством, або втекли з країни. Серед них були і давні соратники Лі Куан Ю, такі як міністр охорони навколишнього середовища Ві Тун Бун. В результаті Сінгапур, згідно з міжнародними рейтингами, став однією з найменш корумпованих держав світу [52].

Лі Куан Ю в своїх спогадах підкреслював, що він постійно насаджував принцип верховенства закону і рівність усіх перед законом, включаючи вищих чиновників і своїх родичів. Законодавча система країни була успадкована від англійського колоніального правління.

У 1960-1970-і роки відбулось реформування система освіти. У Сінгапурі було безліч різних національних шкіл, які отримали єдині мінімальні стандарти. Англійська мова стала обов'язковою для вивчення у всіх школах, вищі навчальні заклади були переведені на викладання англійською мовою. Уряд витрачав великі суми на навчання сінгапурських студентів в кращих університетах світу.

Уряд надавав велике значення тому, щоб зробити більшість населення власниками житла. У 1960-і роки була створена система іпотечного кредитування, різко зросло житлове будівництво і до 1996 року лише 9% квартир здавалися внайми, а інші були зайняті власниками. У тому числі допомагає податок на нерухомість, який становить 4% від ціни – для мешканця-власника, і 10% в рік для нерухомості, що здається в оренду [39].

Нарешті розглянемо Тайвань. Не зважаючи на свій статус «частково визнаної держави», Тайвань повноправно вважається одним з «азіатських тигрів». Під час японського періоду економіка Тайваню здебільшого була колоніального типу: людські і природні ресурси Тайваню використовувалися для надання допомоги Японській імперії в економічному і військовому розвитку. Така політика почалася ще при генерал-губернаторові Кодама Гентаро і досягла свого піку в 1943 році, в розпал Другої світової війни. До 1920-х років в економіці Тайваню домінувала цукрова промисловість, в той час як в 1920-1930 роках основним експортним

товаром став рис. Протягом цих двох періодів основу економічної політики адміністрації генерал-губернатора відбивало гасло: «Промисловість – для Японії, сільське господарство – для Тайваню». З другої половини 1930-х років через японо-китайську війну влада почала проводити політику індустріалізації [68].

Під керівництвом губернатора Акаші Мотоджіро на великому болоті в центральній частині Тайваню була споруджена гребля, щоб побудувати гідроелектростанцію в цілях індустріалізації. Дана місцевість в наші дні відома як Сан Мун Лейк, вона стала популярною серед іноземних туристів, які відвідують Тайвань [30].

Основним завданням у японський період було підвищення продуктивності економіки Тайваню для задоволення попиту в Японії, і дана мета була успішно досягнута. Як частина цього процесу була реалізована маса нових ідей і концепцій, були побудовані залізниці, розвивалася сфера освіти і телекомунікацій. Оскільки економіка росла, а політика поступово лібералізувалася, суспільні процеси стабілізувалися, і народна підтримка колоніального уряду почала збільшуватися. Таким чином, Тайвань служив в якості зразка для пропаганди японського колоніалізму по всій Азії [17, с. 74].

Тайвань історично виграв від втечі з материкового Китаю багатьох добре освічених, багатих китайців з метою оселитися на острові: на початку періоду імперії Цин прихильники попередньої династії Мін, щоб вижити, за короткий термін переселилися на Тайвань. У 1949 році, коли Комуністична партія Китаю отримала контроль над материковим Китаєм, 1,5 мільйона прихильників Гоміньдану втекли на острів [8, с. 187].

Після поразки Японії у Другій світовій війні і розпаду Японської імперії Тайвань першим кроком в напрямку індустріалізації стала земельна реформа 1953 року, проведена за зразком нещодавньої аграрної реформи в Японії. У розробці закону, що отримав назву «Земля – орачеві», найважливішу роль зіграв американський економіст Вольф Ладежінській, автор японської реформи 1946 року. В ході реформи у великих землевласників були примусово викуплені надлишки землі, і потім ця земля була продана селянам на умовах тривалої розстрочки. Це був

дуже важливий крок у модернізації економіки: реформа ліквідувала грабіжницьку оренду і створила клас дрібних селян-власників. А колишні поміщики, які отримали за свою землю досить багато грошей, стали інвесторами в нові економічні починання. Аграрна реформа проходила в три етапи: спочатку адміністративними заходами була обмежена орендна плата за землю, на рівні 37,5% від врожаю (1949). На другому етапі селянам були продані державні землі (1951), на третьому етапі селянам були продані землі великих землевласників (1953) [41].

Американська допомога була також важлива для стабілізації повоєнного Тайваню, вона склала більше 30% внутрішніх інвестицій з 1951 по 1962 роки. Ці фактори, поряд з державним плануванням та змінами в експортних ринках сприяли успішному проведенню індустріалізації. Економіка перейшла з аграрної – 32% ВВП в 1952 році на промислово орієнтацію – 47% ВВП в 1986 році [15]. У 1960-х-1970-х роках зростання ВВП в середньому становило близько 10% щорічно [68]. Таким чином, Тайвань перетворився з одержувача допомоги від США в 1950-х і початку 1960-х в великого міжнародного інвестора.

Як вже було зазначено, трансформація економіки Тайваню не могла здійснитися без сприятливих геополітичних умов. Хоча обсяги допомоги були скорочені в 1970 році, в роки становлення економіки було вкрай важливо стимулювання індустріалізації, безпеку і збереження економічних зв'язків. Невизначеність у відносинах з США прискорила зрушення країни від субсидованого імпортозаміщення в 1950-х до експортно-орієнтованого зростання. Завдяки розвитку зовнішньої торгівлі та експорту, що, в свою чергу, сприяло поглинанню надлишкової робочої сили, знизилося значення сільського господарства в економіці [68]. У 1970-х роках Корея і Тайвань перейшли від дешевих виробництв, таких як текстильна промисловість і виробництво іграшок, до розвитку важкої промисловості і інфраструктури, а потім в наступні десятиліття – до сучасної електроніки. До 1980 року економіка Тайваню ставала все більш відкритою, і уряд перейшов до приватизації державних підприємств [68]. Технологічний розвиток призвів до створення Наукового парку Синьчжу в 1981 році. Інвестиції в Китай стимулювали розвиток торгівлі, зміцнюючи позиції Тайваню на ринку Сполучених Штатів [15]. У

1981-1995 роках економіка росла в середньому на 7,52%, а сектор послуг став найбільшим (51,67%), обійшовши промисловий сектор і ставши одним з основних джерел зростання економіки [12, с. 4].

Інвестиції країни в першу чергу зосереджені в Азії. Наприклад, приватні тайванські інвестиції в економіку Китаю, які приблизно дорівнюють інвестиціям в країни всій Південно-Східній Азії, в 2012 році склали 10,9 млрд дол. США [81].

Отже, нові індустріальні країни першої хвилі розвивалися за схожими сценаріями. Починаючи як відсталі регіони з переважно аграрно-сировинною економікою, вони за допомогою сприятливої геополітичної ситуації та виважених реформ змогли досягти високих показників економіки і наразі знаходяться на вершині світових економічних рейтингів. Країни інвестували значні кошти в індустріалізацію, будівництво великих промислових зон, надання податкових пільг іноземним інвесторам і введення обов'язкової освіти для свого молодого населення, щоб забезпечити майбутнє робочої сили. Незабаром ці країни стали користуватися підвищеним попитом, експортуючи все, від текстилю та іграшок до пластмас і персональних технологій.

Наразі всі чотири «тигри» пишаються своїми давно встановленими портами і розвиненою торгівельною економікою, високоосвіченим населенням, а також потужною постколоніальною інфраструктурою.

Висновки до розділу 1

Отже, модель економічного розвитку – це процес та вектор розвитку певного економічного об'єкту, що призводять до певного економічного результату. Виділяють шість моделей економічного розвитку: американська, соціально-орієнтована ринкова (європейська), японська, латиноамериканська, африканська та соціалістична. Вони відрізняються за ступенем втручання держави в економіку, способом ведення бізнесу, історичними умовами розвитку, зовнішньоекономічною орієнтацією тощо.

Нові індустріальні країни – групу країн, що розвиваються і в останні десятиліття демонструють стрімкі темпи розвитку – поділяють на чотири «хвилі». Їх класифікація здійснена на основі часових рамок, в які відбувся стрибок їх зростання. Також моделі розвитку нових індустріальних країн виділено в дві групи: азіатську і латиноамериканську, за місцями розташування згаданих країн. Найпершими новими індустріальними країнами стали Сингапур, Гонконг, Тайвань та Південна Корея, які будуть детально розглянуті у наступних розділах.

Нові індустріальні країни першої хвилі розвивалися за схожими сценаріями. Починаючи як відсталі регіони з переважно аграрно-сировинною економікою, вони за допомогою сприятливої геополітичної ситуації та виважених реформ змогли досягти високих показників економіки і наразі знаходяться на вершині світових економічних рейтингів. Країни інвестували значні кошти в індустріалізацію, будівництво великих промислових зон, надання податкових пільг іноземним інвесторам і введення обов'язкової освіти для свого молодого населення, щоб забезпечити майбутнє робочої сили. Незабаром ці країни стали користуватися підвищеним попитом, експортуючи все, від текстилю та іграшок до пластмас і персональних технологій.

Наразі всі чотири «тигри» пишаються своїми давно встановленими портами і розвиненою торгівельною економікою, високоосвіченим населенням, а також потужною постколоніальною інфраструктурою.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ

2.1. Порівняльний аналіз сучасних економічних процесів у нових індустріальних країнах

Детально розглянувши історію становлення економіки «азіатських тигрів», необхідно також розглянути поточний стан економік цих країн, щоб мати уявлення про результат, який може бути досягнутий при застосуванні окремих елементів та інструментів розвитку економіки.

При тому, що ці країни знаходяться в різних економічних регіонах Азії (Південна Корея, Гонконг і Тайвань – Східна Азія, Південна Корея – Південно-Східна Азія), а також історично по-різному розвивалися, у них були спільні риси, що дозволили визначити їх в категорію «нових індустріальних країн першої хвилі». І, відповідно, на поточному рівні розвитку вони мають загальні риси і тенденції.

До азіатської фінансової кризи 1997 року зростання економіки чотирьох «азіатських тигрів» (зазвичай зване «азіатським дивом») було приписане експортно-орієнтованій політиці та ефективній політиці розвитку. Унікальними для цих країн були стійке швидке зростання і високий рівень рівного розподілу доходів. Доповідь Світового банку виділяє дві політики розвитку серед інших джерел азіатського дива: взаємодія чинників і макроекономічне управління [14, С. 219-269].

Гонконгська економіка першою з чотирьох пройшла індустріалізацію з розвитком текстильної промисловості в 1950-х роках. До 1960-х років виробництво в британській колонії розширилося і диверсифікувалося, і включило виробництво одягу, електроніки та пластмаси для експортної орієнтації [64]. Після отримання Сінгапуром незалежності від Малайзії Рада з економічного розвитку розробила і впровадила національні економічні стратегії для розвитку виробничого сектора країни. Були створені промислові райони, в країну було залучено іноземні інвестиції

з податковими пільгами. Тим часом Тайвань і Південна Корея почали індустріалізацію в середині 1960-х років за активної участі уряду, включаючи ініціативи і політику. Обидві країни переслідували орієнтовану на експорт індустріалізацію, як в Гонконзі і Сінгапурі [9, с. 365]. Чотири країни були натхненні очевидним успіхом Японії, і вони всі разом переслідували одну і ту ж мету, інвестуючи в одні і ті ж категорії: інфраструктуру й освіту. Вони також скористалися зовнішньоторговельними перевагами, які відрізняють їх від інших країн, в першу чергу економічною підтримкою з боку Сполучених Штатів. Почасти це проявляється в поширенні американських електронних продуктів в домогосподарствах «Чотирьох тигрів».

До кінця 1960-х років рівні фізичного і людського капіталу в чотирьох країнах значно перевищили рівень інших країн з аналогічним рівнем розвитку. Це згодом призвело до швидкого зростання рівня доходів на душу населення. У той час як високі інвестиції мають важливе значення для їх економічного зростання, також важлива роль людського капіталу. Освіта, зокрема, є ключовим моментом в азійському економічному диві. Рівень охоплення освітою в «Чотирьох азійських тигрів» виявився вищим, ніж прогнозувалося, враховуючи їх рівень доходу. До 1965 року всі чотири країни досягли загальної початкової освіти [14, С. 219-269]. Зокрема, в Південній Кореї до 1987 року показник охоплення загальною середньою освітою склав 88% [9, с. 366]. Також відбулося помітне скорочення розриву між зарахуванням у навчальні заклади чоловіків і жінок під час «азіатського дива». В цілому ці досягнення в галузі освіти дозволили досягти високого рівня грамотності і когнітивних навичок.

Створення стабільного макроекономічного середовища було основою, на якій було побудовано азіатське диво. Кожна з чотирьох держав оперувала, з різним ступенем успішності, трьома змінними: бюджетним дефіцитом, зовнішнім боргом і обмінними курсами. Бюджетні дефіцити кожної нації трималися в межах своїх фінансових обмежень, щоб не дестабілізувати макроекономіку. Зокрема, в Південній Кореї дефіцит був нижче, ніж в середньому по ОЕСР в 1980-х роках. Зовнішній борг не існував у Гонконга, Сінгапура і Тайваня, оскільки вони не брали

позики з-за кордону [9, с. 366]. Хоча Південна Корея була винятком – її відношення боргу до ВВП було досить високим в період 1980-1985 років, але воно підтримувалося високим рівнем експорту країни. Обмінні курси в чотирьох країнах були змінені з довгострокових режимів з фіксованою ставкою на режими з фіксованою, але регульованою швидкістю з періодичної різкою девальвацією керованих режимів з плаваючою ставкою [9, с. 367]. Таке активне управління обмінним курсом дозволило економікам «чотирьох тигрів» уникнути підвищення обмінного курсу і підтримувати стабільний реальний обмінний курс.

За останні 23 роки спостерігається зростання відношення державного боргу до ВВП у всіх чотирьох країн (рис. 2.1.) Так, дуже схожі тенденції демонструють Південна Корея, Гонконг та Тайвань, однак в середньому показник Сінгапуру перевищує їхні показники у 3 рази.

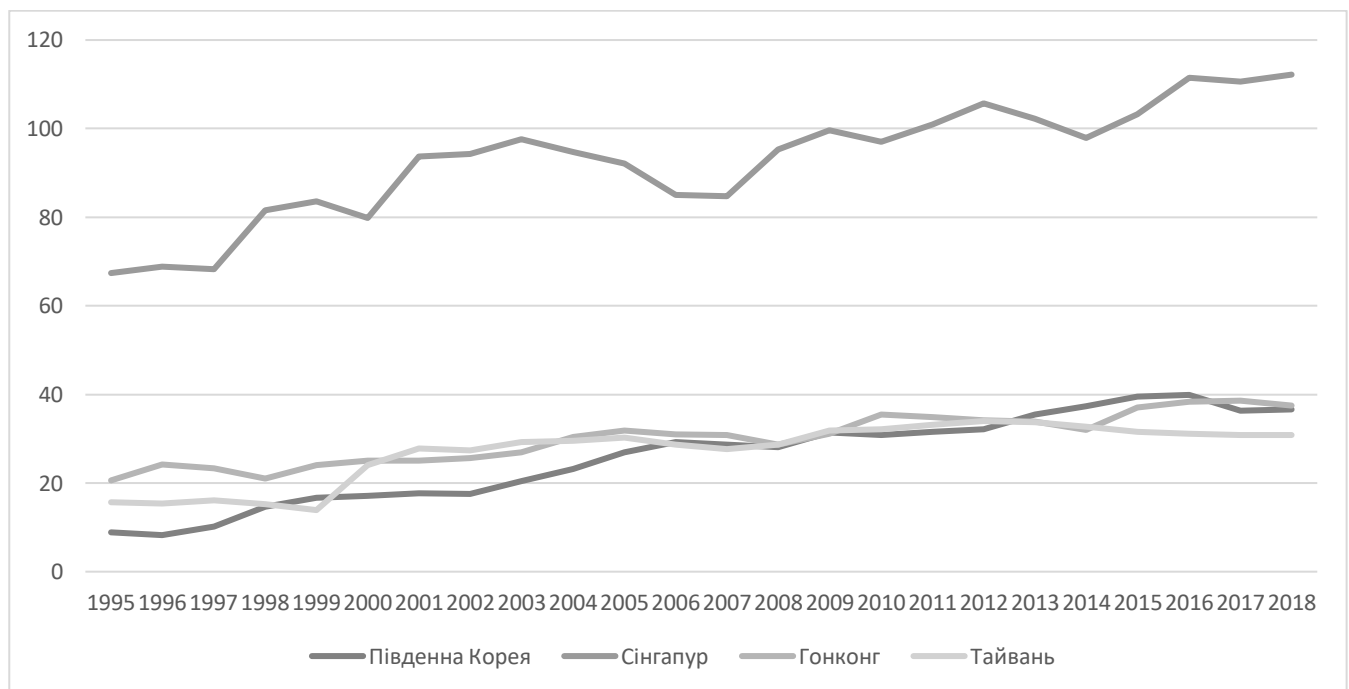

Рис. 2.1. Відношення державного боргу до ВВП у %, 1995-2018 рр.

Примітка. Побудовано автором за даними Trading Economics.

Експортна політика була фактичною причиною зростання цих чотирьох «азіатських тигрів». Використовуваний підхід був різним серед чотирьох націй. Гонконг і Сінгапур ввели торговельні режими, які носили неоліберальний характер

і заохочували вільну торгівлю, в той час як Південна Корея і Тайвань використали змішані режими, які враховували їхні власні експортні галузі. У Гонконзі і Сінгапурі через невеликі внутрішні ринки внутрішні ціни були пов'язані з міжнародними цінами. Південна Корея і Тайвань ввели експортні стимули для сектора товарів. Уряди Сінгапура, Південної Кореї і Тайваня також працювали над просуванням конкретних експортних галузей, які були названі стратегією стимулювання експорту. Вся ця політика допомогла цим чотирьом країнам досягти зростання в середньому на 7,5% щороку протягом трьох десятиліть (рис. 2.2.), і, таким чином, вони досягли статусу розвинених країн [88].

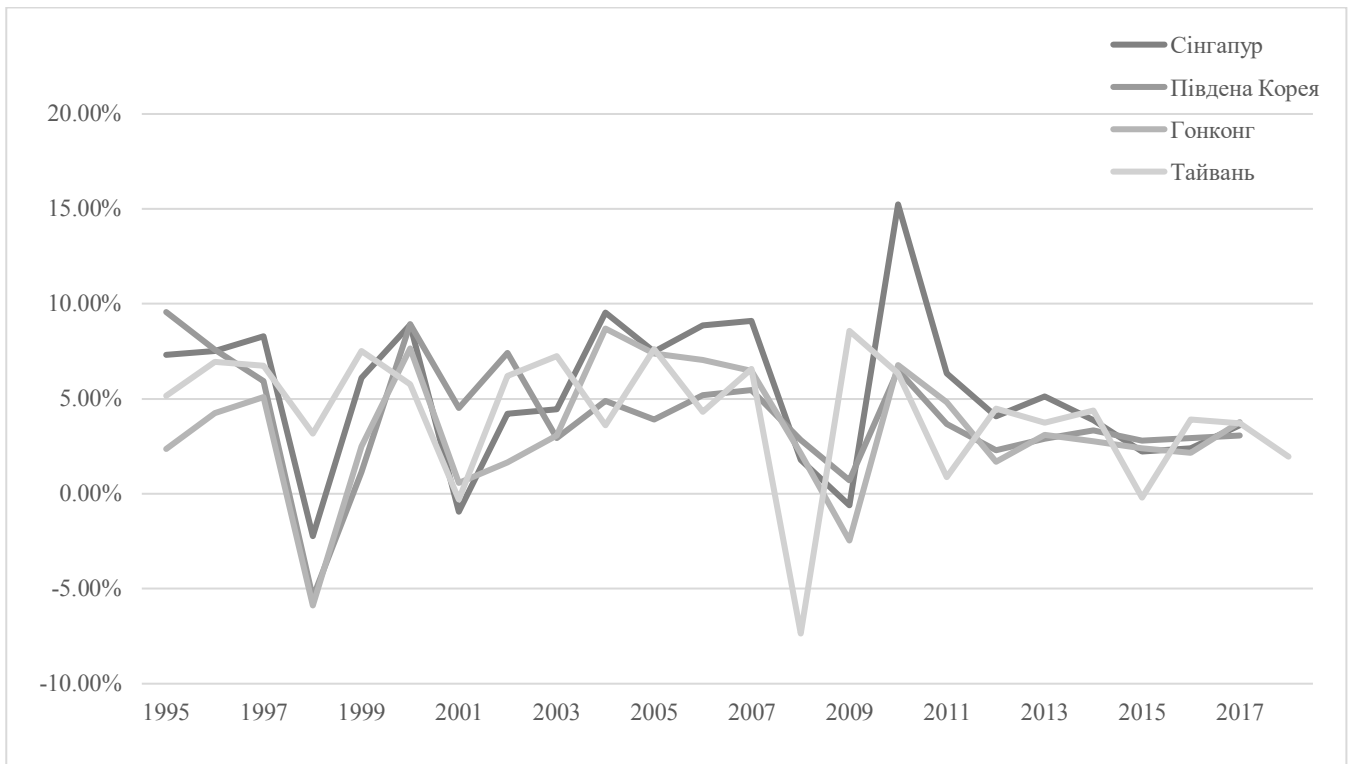

Рис. 2.2. Темпи зростання ВВП у нових індустріальних країнах, 1995-2018 рр. (%)

Примітка. Побудовано автором за даними Всесвітнього Банку.

Дані Родрік, економіст зі Школи управління ім. Джона Ф. Кеннеді при Гарвардському університеті, в ряді досліджень стверджував, що державне втручання було важливим фактором для «азіатського дива» [15, с. 3]. Він стверджував, що «неможливо зрозуміти диво зростання в Східній Азії, не

усвідомлюючи ту важливу роль, яку державна політика зіграла в стимулюванні приватних інвестицій» [5].

Економіка «тигрів» пережила спад під час азійської фінансової кризи 1997 року. Гонконг піддався інтенсивним спекулятивним атакам на свій фондовий ринок і валюту, що призвело до необхідності безпрецедентних інтервенцій з боку держави у питанні монетарного управління Гонконгу. Південна Корея постраждала найсильніше, оскільки її тягар зовнішнього боргу збільшився, в результаті чого її валюта впала на 35-50% [18, с. 5]. До початку 1997 року фондовий ринок в Гонконзі, Сінгапурі та Південній Кореї також втратив не менше 60% в доларовому вираженні. Сінгапур і Тайвань були відносно неушкоджені. «Азійські тигри» оговталися від кризи 1997 року швидше, ніж інші країни, завдяки різним економічним перевагам, включаючи їх високий рівень заощаджень (за винятком Південної Кореї) і їх відкритість для торгівлі [14].

Орієнтовані на експорт економіки «тигрів», які отримували вигоду з американського споживання, сильно постраждали від фінансової кризи 2007-2008 років. До четвертого кварталу 2008 року ВВП всіх чотирьох країн знизився в середньому на 15% в рік [12]. Експорт також впав на 50% в річному численні [12]. Слабкий внутрішній попит також позначився на відновленні економіки цих країн. У 2008 році роздрібні продажі впали на 3% в Гонконзі, на 6% в Сінгапурі і на 11% в Тайвані [12].

У міру того, як світ відновлюється після фінансової кризи, економіки чотирьох «азіатських тигрів» також сильно відновилися. Це пов'язано значною мірою з заходами державного стимулювання країни. Ці фіскальні пакети становили понад 4% ВВП кожної країни в 2009 році [12]. Ще однією причиною сильного відскоку є скромний корпоративний і побутової борг в цих чотирьох країнах.

Недавня стаття, опублікована в «Прикладних економічних листах» фінансовим економістом Мете Ферідун з Університету Грінвічської школи бізнесу і його міжнародними колегами, досліджує причинно-наслідковий зв'язок між фінансовим розвитком та економічним зростанням в Таїланді, Індонезії, Малайзії, Філіппінах, Китаї, Індії та Сінгапурі за період з 1979 по 2009 рік з використанням

коінтеграційних тестів Йохансена і моделей корекції векторних помилок. Результати показують, що у випадку Індонезії, Сінгапуру, Філіппін, Китаю та Індії фінансовий розвиток веде до економічного зростання, тоді як у випадку Таїланду існує двонаправлена причинність між цими змінними. Результати також свідчать про те, що у випадку Малайзії фінансовий розвиток, мабуть, не викликає економічне зростання [13, с. 28].

У 2018 році сукупна економіка «чотирьох азіатських тигрів» становила 3,46% світової економіки з загальним валовим внутрішнім продуктом (ВВП) в 2 932 мільярди доларів США [23]. ВВП в Гонконзі, Сінгапурі, Південній Кореї і на Тайвані в 2018 році склав 363,03 млрд., 361,1 млрд., 1 619,42 млрд. і 589,39 млрд. доларів США відповідно, що склало 0,428%, 0,426%, 1,911% і 0,696% світової економіки.

Ці чотири країни вклали значні кошти в свою інфраструктуру, а також в розвиток інтелектуальних здібностей свого населення, заохочення і збереження освіченого населення для подальшого розвитку і вдосконалення своїх країн. Ця політика виявилася настільки ефективною, що до кінця 20-го століття всі чотири країни перетворилися в розвинені країни з високим рівнем доходу і країни, що розвивають безліч різних областей передових технологій, які дають їм величезну конкурентну перевагу в світі. Наприклад, всі чотири країни стали глобальними освітніми центрами вищого рівня, причому учні старших класів Сінгапуру, Тайваню, Південної Кореї і Гонконгу незмінно перевершують всі інші країни світу і отримують найвищі результати на міжнародних іспитах з математики і природничих наук, виграють кілька золотих медалей щороку послідовно на Міжнародній олімпіаді з біології, Міжнародній олімпіаді з лінгвістики, Міжнародній олімпіаді з фізики, Міжнародній олімпіаді з наук про Землю, Міжнародній математичній олімпіаді і Міжнародній олімпіаді з хімії.

Крім того, в цих чотирьох країнах знаходяться деякі з найпрестижніших університетів світу, таких як Національний університет Тайваню, Національний університет Сеула, Національний університет Сінгапуру, Технологічний університет Наньянг і Гонконгський університет. За 2017 рік саме гонконзький

стоматологічний інститут був визнаний кращим стоматологічним інститутом у світі [69]. У той час як Тайвань і Південна Корея інвестували в технологічні інновації та розвиток, Гонконг і Сінгапур пішли по іншому фінансовому шляху, і обидва стали провідними міжнародними фінансовими центрами світу. Частково натхненні технологічним і економічним успіхом Японії, двома з перших країн, які пішли аналогічним шляхом передового розвитку науки і техніки, були Тайвань, який має найкращу і найбільш технологічно просунуту систему медичного обслуговування в світі і Південна Корея [67]. Обидва стали передовими світовими лідерами в області сучасних технологій, включаючи медичну науку, комп'ютерні технології, біотехнології, космічну техніку (пілотовані космічні кораблі і роботи), військові технології, стелс-технології, робототехніку і інформаційні технології [46] [68] І Тайвань, і Південна Корея досягли цього шляхом сприяння технологічним інноваціям, дослідженням і розробкам, а також орієнтованій на експорт індустріалізації, яка перетворила після Другої світової війни спочатку бідну сільськогосподарську економіку в дві процвітаючі економічні та технологічні самостійні одиниці на тому ж конкурентному рівні, що і Японія, і США [73].

Розглянемо окремо економіку кожного «тигра». Економіка Південної Кореї є 4-ою за величиною в Азії і 12-ою за величиною в світі (див. Рис. 2.3.). Це високорозвинена змішана економіка, в якій домінують сімейні конгломерати, так звані чеболі [10, с. 174]. На них потрібно зупинитися докладніше у зв'язку з великим значенням для південнокорейської економіки.

Чеболь часто складається з безлічі різноманітних філій, контрольованих власником, чия влада над групою часто перевищує юридичні повноваження [63]. Кілька десятків великих південнокорейських сімейних корпоративних груп підпадають під це визначення.

Деякі чеболі – це одна велика корпорація, в той час як інші розпалися на слабо пов'язані групи окремих компаній, що мають загальну назву (див. Табл. 2.1). Навіть в останньому випадку кожен з них майже завжди належить, контролюється або управляється однією і тією ж сімейною групою.

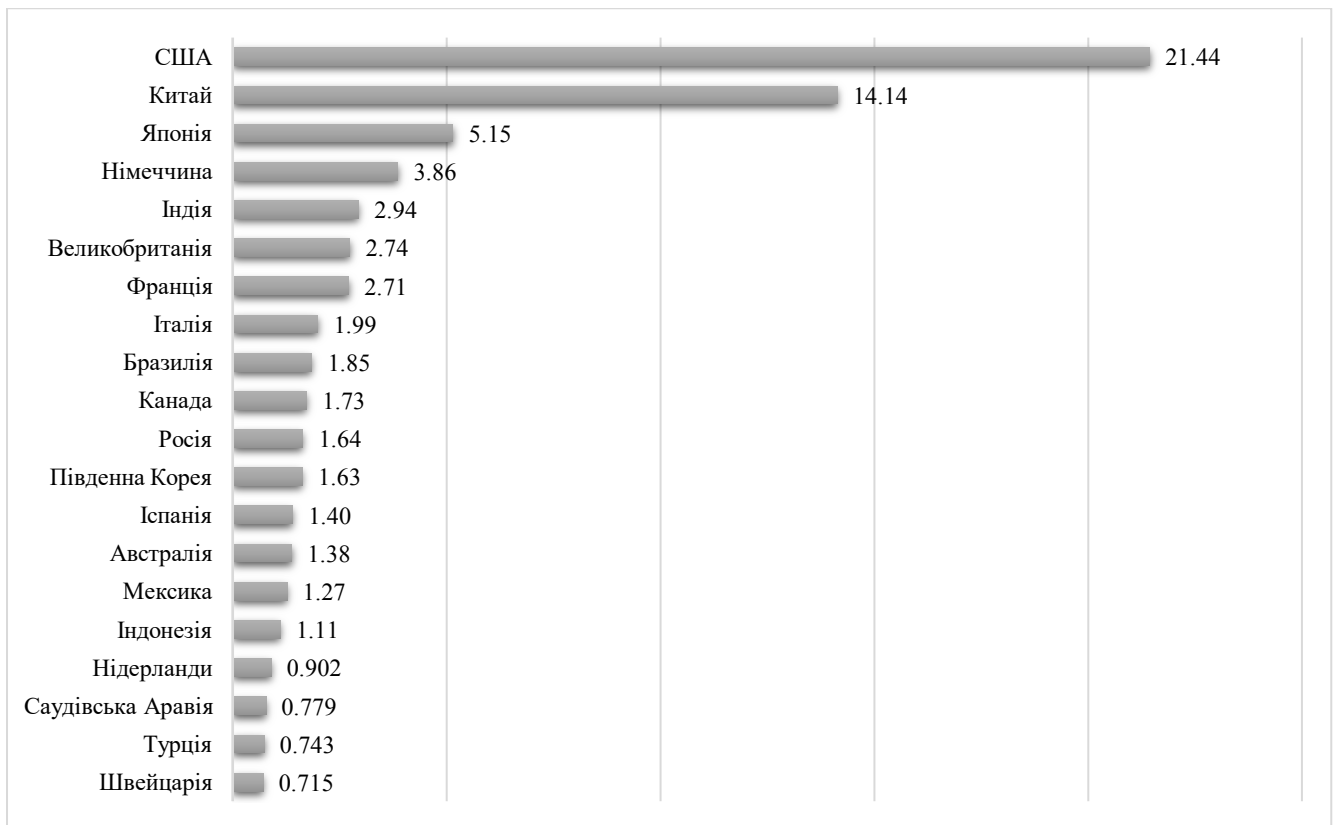

Рис. 2.3. Топ-20 країн за номінальним ВВП, 2018 (трлн. дол. США)

Примітка. Побудовано автором за даними Всесвітнього Банку.

Чеболі Південної Кореї часто порівнюють з японськими бізнес-групами кейрецу, наступниками довоєнного дзайбацу. Хоч ідея чеболей бере свій початок від японських дзайбацу, між чеболями і кейрецу виникли деякі суттєві відмінності:

- чеболі як і раніше в значній мірі контролюються їхніми родинами-засновниками, а кейрецу контролюються групами професійних менеджерів. Більш того, чеболі більш орієнтовані на сімейні зв'язки, ніж їх японські колеги;
- чеболі централізовані у власності, а кейрецу більш децентралізовані;
- чеболі частіше створювали дочірні компанії для виробництва компонентів для експорту, в той час як великі японські корпорації в основному перейшли на роботу із зовнішніми підрядниками.

Основна структурна відмінність між корейським чеболем і японським кейрецу полягає в тому, що не всі чеболі мають свої фінансові інститути. Більшість з них спочатку сильно залежала від державних позик і гарантій по позиках, і у них все ще тісніші відносини з урядом, ніж у їх японських колег. Чеболю в значній мірі

заборонено володіти приватними банками, частково для того, щоб диверсифікувати ризики і частково для збільшення впливу уряду на банки в таких областях, як розподіл кредитів. Кейрецу історично працював з афільованим банком, надаючи дочірнім компаніям практично необмежений доступ до кредитів.

Таблиця 2.1

10 найбільших компаній Південної Кореї у 2018 р. за ринковою капіталізацією

Компанія	Ринкова капіталізація, млрд дол. США
Samsung Electronics	165,2
Hyundai Motor	49,8
POSCO	32,6
Kia Motors	29,2
Hyundai Mobis	26,1
LG Chem	20
Hyundai Heavy Industries	19,8
Samsung Life Insurance	18,8
Shinhan Financial Group	18,2
SK Hynix	16,4

Примітка. Складено автором за даними Кореїської міжнародної торгівельної асоціації.

Модель чеболя сильно залежить від складної системи взаємопов'язаного володіння. Власник чеболя, за допомогою членів сім'ї, сімейного благодійництва та старших менеджерів з дочірніх компаній, повинен контролювати тільки три з чотирьох публічних компаній, які самі контролюють інші компанії, які контролюють дочірні компанії. Хорошим прикладом такої практики міг би стати власник Doosan, який контролював більше 20 дочірніх компаній з незначною участю приблизно в 5 компаніях [7, с. 135].

У тому числі завдяки чеболям Південна Корея відома своїм вражаючим зростанням від однієї з найбідніших країн у світі до розвиненої країни з високим рівнем доходу всього за кілька поколінь. Це економічне зростання називається економічним дивом і описується як «Диво на річці Ханган», яке дозволило

Південній Кореї поповнити ряди розвинених країн і стати частиною ОЕСР і G-20 [11, с. 283].

Суворя система освіти в Південній Кореї і створення високо мотивованого й освіченого населення багато в чому відповідальні за стимулювання високотехнологічного буму в країні і швидкий економічний розвиток. Не маючи майже ніяких природних ресурсів і високої щільності населення на своїй території, Південна Корея використовувала економічну стратегію, орієнтовану на експорт, щоб стимулювати свою економіку. Банк Кореї і Корейський інститут розвитку періодично публікують основні економічні показники і економічні тенденції Південної Кореї.

Показник економічної свободи Південної Кореї становить 72,3, що робить її економіку 29-ю за індексом 2019 року. Його загальний бал знизився на 1,5 бала через різке зниження балів за ефективність судової системи, податковий тягар і зниження грошової свободи і свободи праці. Південна Корея займає 7-е місце серед 43 країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, і її загальний бал вище середнього по регіону і світу [37].

Рекламуючи «зростання, що базується на доходах», щоб створити «економіку, орієнтовану на людей», уряд посилив своє втручання в економіку, вживши заходів щодо зниження тиску на борги домашніх господарств, збільшення корпоративних податків і граничних ставок прибуткового податку і підвищення мінімальної заробітної плати. Ніяких нових гучних корупційних скандалів не виникало після імпічменту колишнього президента, але суспільна довіра до уряду не зміцнилася. Верховенство права досить добре інституціоналізоване, підтримуючи такі інші стовпи економічної свободи, як ефективність регулювання і відкритість ринку.

Права приватної власності захищені, а судова система незалежна і ефективна, але судова влада не повністю вільна від політичного тиску, незважаючи на антикорупційні зусилля уряду. Закони та нормативні акти часто сформульовані в розпливчастих термінах і допускають різні тлумачення з боку урядовців. Непотизм, особливо при укладанні контрактів і податкових пільг, як і раніше часто зустрічається.

Максимальна ставка податку на доходи фізичних осіб була підвищена до 42 відсотків, а максимальна ставка податку на прибуток організацій – до 25 відсотків. Обидві ставки обкладаються 10-відсотковим податком на прибуток. Загальне податкове навантаження становить 26,3 відсотка від загального внутрішнього доходу. За 2016-2018 рр. державні витрати склали 32,4 відсотка обсягу виробництва (ВВП) країни, а профіцит бюджету в середньому склав 1,4 відсотка ВВП. Державний борг еквівалентний 39,8 відсотка ВВП [37].

Конкурентна нормативно-правова база в цілому сприяє підприємницькій діяльності. Формування бізнесу і діючі правила відносно ефективні. Зберігаються жорсткі регуляторні обмеження, а впливові профспілки збільшують вартість ведення бізнесу. Мінімальна заробітна плата була значно збільшена. Грошова стабільність була в хорошому стані, і уряд скоротив субсидії на електромобілі в 2018 році, хоча він також ввів субсидії для суднобудування.

Сукупна вартість експорту і імпорту за 2018 рік дорівнює 80,8 відсотка ВВП. Середня застосовна тарифна ставка становить 4,8 відсотка. За даними СОТ, на 30 червня 2018 року в Південній Кореї діяло 394 нетарифні заходи. Іноземні інвестиції в деяких секторах залишаються обмеженими, а вирішальні політичні реформи, які сприятимуть збільшенню інвестиційних потоків, відсутні. Фінансовий сектор конкурентоспроможний, але підприємці все ще намагаються отримати фінансування.

Ефективним розвитком відзначається економіка Тайваню, яка є розвиненою ринковою економікою, яка займає сьоме місце в Азії і 22-е місце в світі за паритетом купівельної спроможності (ПКС) (див. Табл. 2.2). Він включений в групу країн з розвиненою економікою Міжнародним валютним фондом і оцінений в групі країн з високим рівнем доходу Світовим банком [38] [56]. Тайвань є найбільш технологічним виробником комп'ютерних мікрочіпів в світі [89].

Станом на 2018 рік телекомунікаційні, фінансові та комунальні послуги стали трьома найбільшими платними секторами на Тайвані. [15] Більшість великих державних банків і промислових підприємств були приватизовані, і тепер сімейні підприємства є впорядкованими економічними факторами на Тайвані [65]. З

техніко-орієнтованим економічним плануванням в умовах воєнного стану до 1987 року реальне зростання ВВП в середньому становило близько 8% за останні три десятиліття. Експорт зростав ще швидше і з часів Другої світової війни послужив основним стимулом для індустріалізації. Інфляція і безробіття низькі; позитивне сальдо торгового балансу є істотним; і іноземні резерви є четвертими за величиною в світі. Сільське господарство дає 3% ВВП, у порівнянні з 35% в 1952 році, а сектор послуг становить 73% економіки [31].

Таблиця 2.2

Топ-22 країн номінальним ВВП у 2018 р.

№	Країна	2018 (млрд дол. США)	Світова частка, в %
1	Китай	25279	18,67
2	США	20580	15,2
3	Індія	10485	7,74
4	Японія	5597	4,13
5	Німеччина	4343	3,21
6	Росія	4227	3,12
7	Індонезія	3496	2,58
8	Бразилія	3366	2,49
9	Великобританія	3039	2,24
10	Франція	2970	2,19
11	Мексика	2572	1,9
12	Італія	2400	1,77
13	Турція	2300	1,7
14	Республіка Корея	2235	1,65
15	Іспанія	1866	1,38
16	Саудівська Аравія	1862	1,37
17	Канада	1838	1,36
18	Іран	1596	1,18
19	Таїланд	1321	0,98
20	Австралія	1318	0,97
21	Єгипет	1295	0,96
22	Китайська Республіка Тайвань	1252	0,92

Примітка. Складено автором за даними Міжнародного валютного фонду.

Традиційні трудомісткі галузі промисловості поступово витісняються за кордон і замінюються більш капіталомісткими і високотехнологічними галузями [82]. Економіка Тайваню є незамінним партнером в глобальних ланцюжках створення вартості в електронній промисловості. Електронні компоненти й персональні комп'ютери є двома областями сильної міжнародної індустрії інформаційних технологій Тайваню, що означає, що економіка Тайваню має конкурентну перевагу, навчаючи передовим зарубіжним технологіям з більш низькою вартістю, які будуть імплементуватися і продаватися за кордоном (див. Рис. 2.4). Інститут інформаційної індустрії зі світовим іменем відповідає за розвиток індустрії інформаційних технологій та ІКТ на Тайвані [32]. Науково-дослідний інститут промислових технологій зі своїми глобальними партнерами є передовим дослідним центром прикладних технологій для економіки Тайваню [40]. Генеральний директорат з питань бюджету, обліку та статистики і Міністерство економіки публікують основні економічні показники економіки Тайваню. Інститут економічних досліджень Чун-Хуа надає економічний прогноз щодо розвитку економіки Тайваню і авторитетні дослідження двосторонніх економічних відносин з АСЕАН, що проводяться Тайваньським дослідним центром АСЕАН (TASC). Тайванська фондова біржа є хостом для зареєстрованих на Тайвані компаній місцевих галузей з виваженими фінансовими ризиками для індексу FTSE Taiwan та індексу MSCI Taiwan [53].

Міжнародна торгівля офіційно підтримується Радою з розвитку зовнішньої торгівлі Тайваня. Тайванські інвестори і підприємства стали великими інвесторами в материковому Китаї, В'єтнамі, Таїланді, Індонезії, на Філіппінах і в Малайзії. Завдяки консервативній і стабільній фінансовій політиці Центрального банку Китайської Республіки (Тайвань) і сильним підприємцям Тайвань мало постраждав від фінансової кризи 1997-1999 років в порівнянні з багатьма країнами регіону [83].

На Тайвані є два великих банки – це Банк Тайваню і Мега-міжнародний комерційний банк, але фінансова індустрія не є основною міжнародною індустрією на Тайвані. На відміну від сусідньої Японії і Південної Кореї, малі та середні

підприємства становлять значну частину підприємств на Тайвані. Тайвань характеризується як одна из нових індустріальних економік після десяти великих будівельних проектів з 1970-х років. З 1990-г років економіка Тайваню прийняла економічну лібералізацію з послідовними регулятивними реформами. Економіка Тайваню посідає друге місце в світі за щільністю концентрації сучасних цілодобових магазинів [61]. Непряма податкова система економіки Тайваню включає в себе податок на валовий дохід від бізнесу (GBRT) (податок на валовий дохід) і податок на додану вартість [20]. Тайвань займає 15-е місце в загальному списку 20 найпопулярніших міст світу за кількістю міжнародних відвідувачів (2019 року) за індексом глобальних міст призначення MasterCard 2019 [19].

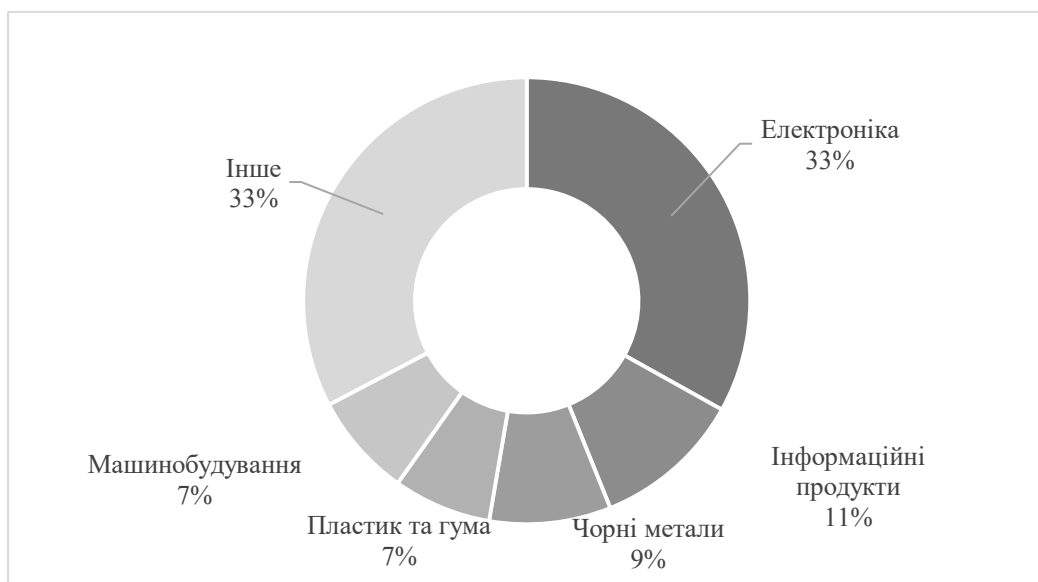

Рис. 2.4. Галузева структура експорту Тайваню, 2018 р.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики Тайваню.

Тайвань є членом Азіатського банку розвитку (АБР), Світової організації торгівлі (СОТ) і Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС). Тайвань також є спостерігачем в Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) під назвою «Китайський Тайбей» і членом Міжнародної торгової палати під назвою «Китайський Тайбей». Тайвань підписав Рамкову угоду про економічне співробітництво з Китайською Народною Республікою 29 червня 2010 року, а також пакт про вільну торгівлю з Сінгапуром і Новою Зеландією.

Тайвань прагне приєднатися до транстихоокеанського партнерству не пізніше 2020 року, якщо будуть виконані економічні вимоги [66]. Тайвань також подав заявку на членство в Азіатському банку інфраструктурних інвестицій в 2015 році. У п'ятірку найбільших торгових партнерів Тайваню в 2018 році входять Китай, Японія, США, Європейський Союз і Гонконг (рис. 2.5).

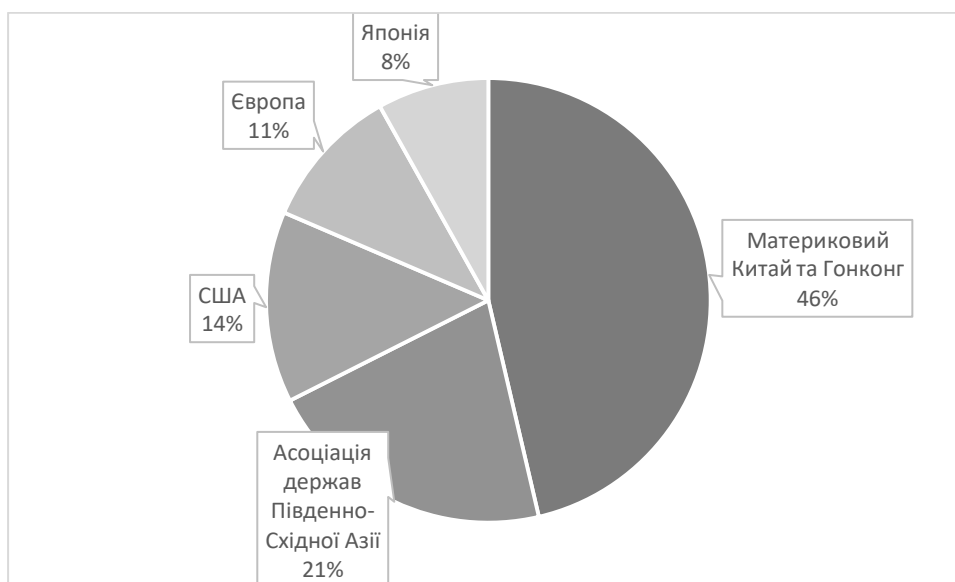

Рис. 2.5. Головні експортні партнери Тайваню, 2018 р.

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики Тайваню.

Економіка Тайваню, в порівнянні з іншими великими економіками в регіоні, знаходиться «на роздоріжжі» і стикається з економічною маргіналізацією в світовій економіці, на додаток до де-інтернаціоналізації, низької зарплати працівникам і невизначених перспектив особистого просування персоналу, що призводить до того, що кадрові таланти шукають можливості кар'єрного росту в інших країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Світова організація торгівлі також провела огляд економічних перспектив Китаю в Тайбеї в 2018 році. Міжнародний промисловий прогноз по виробництву напівпровідників, який є провідною галуззю економіки Тайваню, стикається з величезною конкуренцією зі своїми американськими колегами. На закінчення, уряду Тайваню необхідна продумана промислова політика, щоб терміново адаптуватися до нового економічного ландшафту, а також, як острівній економіці з

нестачею природних ресурсів і порівняно більш низьким рівнем внутрішнього сукупного попиту. Очікується, що високоосвічені людські ресурси Тайваню зроблять значний внесок в управління інноваціями з доданою вартістю [69] для розширення міжнародної торгівлі Тайваню [71].

За останні 40 років зовнішня торгівля стала рушійною силою швидкого зростання Тайваню. Економіка Тайваню залишається орієнтованою на експорт, тому вона залежить від режиму торгівлі у відкритому світі і залишається вразливою для спадів у світовій економіці. Загальна вартість торгівлі зросла більш ніж в п'ять разів в 1960-х роках, майже в десять разів в 1970-х роках і знову подвоїлася в 1980-х роках [93]. 1990-і роки показали більш скромне, трохи менше ніж двократне зростання. Структура експорту змінилася з переважно сільськогосподарських товарів на промислові товари (зараз 98%). Сектор електроніки є найбільш важливим галузевим експортним сектором Тайваню і найбільшим одержувачем інвестицій Сполучених Штатів.

Показник економічної свободи Тайваню становить 77,3, що робить його економіку 10-ю в індексі 2019 року [37]. Його загальний бал збільшився на 0,7 бала, при цьому поліпшення в сфері трудової свободи і грошової свободи випереджають зниження балів за цілісність уряду і податковий тягар. Тайвань займає 5 місце серед 43 країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, і його загальний бал вище регіональних і світових середніх.

Відносно добре розроблений комерційний кодекс і політика відкритого ринку, які полегшують потік товарів і капіталу, зробили малі і середні підприємства основою економічного зростання Тайваню. Надійна правова база захищає права власності і підтримує верховенство закону. Для досягнення своєї мети зниження залежності від Китаю шляхом розширення торгівлі з іншими азійськими країнами, Тайвань повинен буде підвищити конкурентоспроможність і відкритість, наприклад, шляхом скорочення «стратегічної» участі держави в експортному секторі і лібералізації регулювання фрагментованого фінансового сектора.

Права власності, як правило, захищені. Судова влада є незалежною, а судова система в значній мірі вільна від політичного втручання. Сьогодні корупція набагато

менш поширена, але залишається проблемою. Політика і великий бізнес тісно взаємопов'язані, створюючи можливості для зловживань у державних закупівлях [37].

Максимальна ставка податку на доходи фізичних осіб становить 45 відсотків, а максимальна ставка податку на прибуток була підвищена до 20 відсотків. Інші податки включають податок на додану вартість. Загальне податкове навантаження становить 8,9 відсотка від загального внутрішнього доходу. За останні три роки державні витрати склали 17,7 відсотка від обсягу виробництва (ВВП) країни, а дефіцит бюджету в середньому склав 1,9 відсотка ВВП. Державний борг еквівалентний 35,2 відсотка ВВП [31].

Загальна свобода ведення бізнесу відносно добре захищена в прозорому регуляторному середовищі. Був прийнятий ряд поправок до Законів про трудові стандарти для підвищення гнучкості ринку праці. Здебільшого ціни визначаються ринком, але закон зобов'язує контролювати ціни на електроенергію і сіль, а уряд також регулює ціни на паливо, рис і фармацевтичну продукцію.

Сукупна вартість експорту і імпорту складає близько 115 відсотків ВВП. Середня застосовна тарифна ставка становить 1,5 відсотка. За станом на 30 червня 2018 року, за даними СОТ, на Тайвані діють 363 нетарифні заходи. Деякі види сільськогосподарського імпорту стикаються з додатковими бар'єрами. Відносно добре розвинена інвестиційна структура сприяє потоку товарів і капіталу. Фінансовий сектор продовжує розвиватися, і фондовий ринок відкритий для іноземного капіталу.

Економіка Сінгапуру – це високорозвинена ринкова економіка [34]. Вона була визнана однією з самих відкритих у світі, третьою найменш корумпованою (див. Табл. 2.3), самою про-комерційною, з низькими податковими ставками (14,2% валового внутрішнього продукту (ВВП)) і має третій за величиною ВВП на душу населення у світі за паритетом купівельної спроможності [37]. Штаб-квартира АТЕС знаходиться в Сінгапурі.

Державні підприємства грають істотну роль в економіці Сінгапура. Найбільша в Азії інвестиційна компанія Temasek Holdings володіє контрольними пакетами акцій

декількох крупних національних компаній, таких як Singapore Airlines, SingTel, ST Engineering та MediaCorp. Економіка Сінгапура є одним з основних джерел прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у світі. Сінгапур також отримує вигоду від притоку ПІІ від глобальних інвесторів та установ завдяки його дуже привабливому інвестиційному клімату та стабільному політичному середовищу.

Таблиця 2.3

Топ-10 країн за рівнем сприйняття корупції, 2018 р.

Позиція	Країна	Індекс сприйняття корупції, 2018
1	Данія	88
2	Нова Зеландія	87
3	Фінляндія	85
3	Сінгапур	85
3	Швеція	85
3	Швейцарія	85
7	Норвегія	84
9	Нідерланди	82
9	Канада	82
9	Люксембург	81

Джерело: <https://www.transparency.org/> - офіційний сайт Transparency International.

Експорт, особливо в області електроніки, хімікатів і послуг, включає положення Сінгапура в якості регіонального інвестиційного центру, забезпечує основне джерело доходів для економіки, що дозволяє здійснювати закупки природних ресурсів та сировини, яких країні не вистачає. Більше того, у Сінгапурі настільки низький запас водних ресурсів, що вода визначається як цінний ресурс [47].

Існує також нестача земельних ділянок. У Сінгапурі обмежені пахотні землі, це означає, що країна повинна спиратися на агротехнологічний парк для сільськогосподарського виробництва та потреб. Людські ресурси – ще одна життєво важлива проблема для рохвитуку сінгапурської економіки. Економіка Сінгапура займала 2-е місце в загальному рейтингу Scientific American Biotechnology у 2016 році, з характеристикою Biopolis [22].

Таким чином, можна сказати, що Сінгапур спирається на концепцію посередницької торгівлі, закупаючи сировину і перероблюючи її для реекспорту, наприклад, у промисловості по створенню вафель та переробці нафти. У Сінгапурі також є стратегічний порт, який робить країну більшу конкурентоспроможною, ніж більшість її сусідів, в проведенні таких операцій. Для збереження свого міжнародного статусу і подальшого економічного процвітання в ХХІ столітті Сінгапур вжив заходів зі сприяння інноваціям, заохочення підприємництва та перепідготовки своєї робочої сили. Міністерство трудових ресурсів Сінгапуру у першу чергу відповідає за встановлення, коригування та забезпечення дотримання імміграційних правил для іноземних працівників. У Сінгапурі близько 1 386 000 іноземних працівників [43].

Індекс економічної свободи Сінгапуру складає 89,4, що робить його економіку другою в світі в індексі 2019 року [37]. Його загальний бал збільшився на 0,6 бала, при цьому збільшення балів за свободу торгівлі і чесність уряду випереджає скромне зниження свободи праці і прав власності. Сінгапур займає 2-е місце серед 43 країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, і його загальний бал значно вище регіональних і світових середніх.

Сінгапур зобов'язаний своїм успіхом в якості високорозвиненої економіки вільного ринку багато в чому своєму вільному від корупції діловому середовищу, розумній грошово-кредитній і податково-бюджетній політиці і прозорій правовій базі. Уряд продовжував сприяти економічному зростанню за допомогою активної промислової політики, яка націлена на податкові стимули, збільшує державні інвестиції, сприяє розвитку навичок, привабливих для іноземних інвесторів, і фокусується на диверсифікації економіки. Добре забезпечені права власності сприяють підприємству і зростанню продуктивності. Верховенство закону підтримується громадською нетерпимістю до корупції.

Сінгапур захищає права власності і забезпечує ефективне виконання контрактів. Комерційні суди функціонують добре, але надзвичайно успішний послужний список уряду в судових справах ставить питання про незалежність суддів. Сінгапур є однією з найменш корумпованих країн у світі і має безліч

захисних та ревізійних заходів контролю. Коли корупція виявлена, вона карається швидко, твердо і публічно.

Максимальна ставка індивідуального податку на прибуток становить 22 відсотки, а максимальна ставка корпоративного податку – 17 відсотків [37]. Загальне податкове навантаження становить 13,7 відсотка від загального внутрішнього доходу. За останні три роки державні витрати склали 17,6 відсотка обсягу виробництва (ВВП) країни, а профіцит бюджету в середньому склав 4,3 відсотка ВВП. Державний борг еквівалентний 110,9 відсотка ВВП.

Загальна підприємницьке середовище залишається одним з найбільш прозорих та ефективних у світі. Процес запуску бізнесу простий і не вимагає мінімального капіталу. Ринок праці, підтримуваний гнучким трудовим законодавством, є активним і добре дає собі раду. Уряд фінансує щедрі програми субсидування житла, транспорту та охорони здоров'я і впливає на інші ціни через регулювання і пов'язані з державою підприємства.

Сукупна вартість експорту і імпорту дорівнює 322,4 відсотка ВВП. Середня застосовна тарифна ставка становить 0,1 відсотка. За станом на 30 червня 2018 року, згідно з СОТ, в Сінгапурі діє 182 нетарифні заходи. Відкритість країни для глобальних інвестицій сприяє активній комерційній діяльності. Уряд продовжує розпоряджатися фінансовим сектором, але неухильно відкриває внутрішній ринок для іноземних банків.

Економіка Гонконгу – це високорозвинена вільна ринкова економіка, що характеризується низьким рівнем оподаткування, майже вільною торгівлею в порту і усталеним міжнародним фінансовим ринком [86]. Його валюта, яка називається гонконгським доларом, згідно із законодавством емітується трьома великими міжнародними комерційними банками і прив'язана до долара США [35]. Процентні ставки визначаються окремими банками в Гонконзі для забезпечення їх ринкової орієнтації. Офіційно прийнятої системи центрального банку не існує, хоча валютне управління Гонконгу функціонує в якості фінансового регулюючого органу.

Згідно з Індексом економічної свободи, [25] Гонконг мав найвищий ступінь економічної свободи в світі з моменту створення індексу в 1995 році (див. Рис. 2.6).

Його економіка управляється в умовах позитивного невтручання і сильно залежить від міжнародної торгівлі і фінансів. З цієї причини він вважається одним з найбільш сприятливих місць для створення компанії. Фактично, недавнє дослідження показує, що в Гонконзі порівняно з 998 зареєстрованими стартапами в 2014 році було зареєстровано понад 2800 у 2018 році: електронна комерція (22%), Fintech (12%), програмне забезпечення (12%) і реклама (11%) – це галузі, які складають більшість [55].

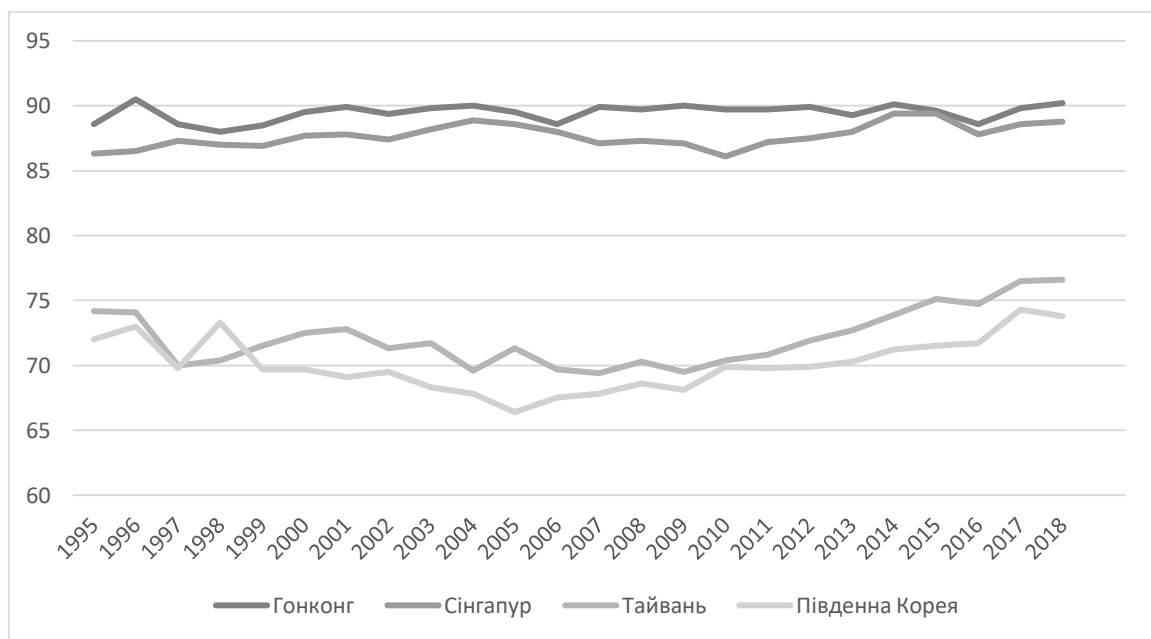

Рис. 2.6. Індекс економічної свободи "азіатських тигрів", 1995-2018 рр.

Примітка. Складено автором за даними World Trade Statistical Review 2019.

Гонконг, десяту за величиною торговою державу і третій за величиною фінансовий центр у світі, часто називають моделлю ліберальної економіки. Його ВВП виріс на 3,8% в 2018 році, але оцінки на 2019 рік варіюються від 2,9% до 3,8%, а оцінки на 2020 рік прогнозуються на рівні 3% [38]. Економісти Nomura очікують зростання ВВП на 2,3% в 2019 році. Це уповільнення пов'язане з уповільненням зростання економіки Китаю, торговими війнами по всьому світу, скороченням ПІІ і жорсткістю умов кредитування, якщо і коли політика ФРС змусить Монетарне управління Гонконгу (НКМА) імітувати підвищення ставок. Проте, доходи від туризму і низька інфляція працюють на користь Гонконгу.

Уряд Гонконгу закрит 2018 рік з профіцитом бюджету в 1,5%, але прогнози МВФ дають на 2019 і 2020 роки близько 0. Гонконг як і раніше має стійкі державні фінанси з практично відсутнім державним боргом, і не очікується ніяких змін в найближчому майбутньому. Що стосується інфляції, 2018 рік був закритий і, як очікується, залишиться на рівні близько 2,3% (2,1% в 2019 році і 2,2% в 2020 році). Підвищення мінімальної заробітної плати – з 34,5 до 37,5 гонконгських доларів на годину – відбулося 1 травня 2019 року і, як очікується, збільшить рівень безробіття за результатами 2019 року з 0,1 до 0,3 процентних пункту і інфляцію на 0,1 відсотка [70]. Кредитна експансія та нестача житла привели до швидкого зростання цін на нерухомість у Гонконгу в останні роки. Сегменти населення з низьким і середнім рівнем доходу все частіше не можуть дозволити собі достатніх розмірів житло. Очікується, що в 2019 році туристичний потік з Китаю (75% від загального числа відвідувачів) також впаде через більш повільне економічне зростання в материковому Китаї і зниження курсу юаня по відношенню до гонконгського долару.

Рівень безробіття залишався стабільним в 2018 році на рівні 2,6% і, як очікується, залишиться в цьому діапазоні протягом 2019 і 2020 років [33]. Проблеми включають прокитайські і антикитайські настрої, зростаюча нерівність в доходах і відсутність економічних інновацій.

Показник економічної свободи Гонконгу становить 90,2, що підтверджує його статус найбільш вільної економіки в світі за індексом 2019 року [37]. Його загальний бал не змінився з 2018 року, з підвищенням балів за свободу торгівлі, монетарну свободу і цілісність уряду, що протиставляються зниженню судової ефективності. Гонконг займає 1-е місце серед 43 країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, і його загальний бал значно вище регіональних і світових середніх.

Помірно слабка податково-бюджетна політика сприяла економічному зростанню в 2018 році, але торгівельні війни між США і Китаєм можуть мати значні негативні наслідки. Гонконг, що є виключно конкурентоспроможним фінансовим і діловим центром, залишається однією з найбільш стійких економік світу. Якісна правова база забезпечує ефективний захист прав власності і рішуче підтримує верховенство права. Спостерігається вкрай низька терпимість до корупції, а високий

ступінь прозорості підвищує чесність уряду. Ефективність регулювання і відкритість для глобальної торгівлі створюють сприятливий підприємницький клімат.

Права власності ефективно застосовуються і закріплені в Основному законі, який фактично є конституцією. Комерційні і корпоративні закони підтримують недоторканність контрактів. Судова влада є незалежною, але Пекін залишає за собою право давати остаточні тлумачення Основного закону, фактично обмежуючи повноваження Гонконгського суду останньої апеляційної інстанції. Гонконг має відмінний досвід боротьби з корупцією.

Стандартна ставка податку на прибуток становить 15 відсотків, а максимальна ставка корпоративного податку становить 16,5 відсотка [37]. Податкова система проста і ефективна. Загальне податкове навантаження становить 14,0 відсотка від загального внутрішнього доходу. За останні три роки державні витрати склали 17,9 відсотка від обсягу виробництва (ВВП) країни, а профіцит бюджету у середньому становило 3,4 відсотка ВВП. Державний борг дорівнює 0,1 відсотка ВВП.

Свобода бізнесу добре захищена в рамках ефективної нормативної бази. Прозорість заохочує підприємництво, а загальні умови сприяють початку бізнесу. Трудовий кодекс суворо дотримується, але не обтяжливий. Дуже мало цінових механізмів контролю, але уряд регулює орендну плату за житло і в 2018 році оголосив, що розгляне можливе збільшення транспортних субсидій.

Сукупна вартість експорту і імпорту дорівнює 375,1 відсотка ВВП. Середня застосована тарифна ставка становить 0,3 відсотка [33]. За станом на 30 червня 2018 року, згідно з СОТ, в Гонконзі діє 149 нетарифних заходів. Гонконг дуже відкритий для світової торгівлі і інвестицій. Серед фінансових регулювання фокусується на забезпеченні прозорості та дотриманні розумних мінімальних стандартів. Немає ніяких обмежень для іноземних банків.

Також для аналізу перспектив України в разі використання елементів економічних систем "азійських тигрів" варто розглянути проблеми і перспективи

цих країн. Адже не дивлячись на високий рівень економіки, ці держави також мають свої складнощі, обумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками.

Незважаючи на високий потенціал зростання економіки і очевидну структурну стабільність, Південна Корея зазнає постійної шкоди своєму кредитному рейтингу на фондовому ринку через войовничість Північної Кореї за часів глибоких військових криз, що негативно позначається на фінансових ринках. Хоча в останні роки спостерігається потепління у відносинах двох країн (наприклад, спільна участь в Олімпіаді 2018 року), в регіоні присутня сильна напруженість через часті конфлікти Північної Кореї і США.

Також останні роки ознаменувалися великим корупційним скандалом. У 2016 році президенту Республіки Корея Пак Кин Хе був оголошений імпічмент через звинувачення в корупції. У підсумку в 2018 році її визнали винною в хабарництві, здирництві, розголошенні державної таємниці та перевищенні службових повноважень [59]. Корупція на такому високому рівні демонструє системну проблему, яка існує в державі.

У 2019 загострилися південнокорейсько-японські відносини. З 1 липня 2019 року Токіо ввів експортні обмеження на матеріали стратегічного призначення (матеріали для напівпровідникової промисловості) для Кореї, це викликано рішенням Верховного суду Кореї зобов'язати японські компанії виплатити компенсації нащадкам корейських робітників, яких примусово мобілізували для роботи на заводах концернів в роки окупації Корейського півострова Японією в 1910-1945 рр. [72]. Ситуація призвела до ускладнення всього комплексу південнокорейсько-японських відносин, сторони перейшли до звинувачень на адресу один одного і з суто політичних питань; в Кореї почалася кампанія бойкоту японської продукції [79]. 12 серпня Південна Корея викреслила Японію зі списку країн, які мають право на прискорений імпорт своєї продукції.

У 2019 Гонконг також зіткнувся зі значними внутрішніми проблемами. У країні спалахнули протести, пов'язані з можливим прийняттям законопроекту про екстрадицію. У разі його прийняття законопроект дозволить місцевій владі затримувати і видавати осіб, які перебувають у розшуку на територіях, з якими

Гонконг не має угод про екстрадицію, включаючи материковий Китай і Тайвань. Деякі побоюються, що законопроект поставить жителів Гонконгу і приїжджих під юрисдикцію материкового Китаю, що підірве автономію регіону і права громадян. Протести призвели до призупинення розгляду закону, проте в ході протестів на адресу Гонконгу почали звучати звинувачення в порушенні прав людини. Ці звинувачення підтверджуються також заборонаю на в'їзд в Гонконг керівнику міжнародної правозахисної організації Human Rights Watch Кеннету Роту, який планував прибути в країну з метою розслідування порушень прав людини.

Протести обернулися для Гонконгу рецесією. За підсумками 2019 року уряд Гонконгу очікує зниження ВВП, імовірно, на 1,3%. У третьому кварталі поточного року економіка Гонконгу продемонструвала спад на рівні 3,2% в порівнянні з попереднім кварталом. У річному численні зниження складо 2,9%. Соціальні заворушення з проявом насильства в останні кілька місяців, відбилися на величині туристичного потоку в Гонконг, призвели до значного зниження споживчого попиту, погіршили настрої інвесторів.

Негативний вплив на економіку Гонконгу чинить і торгова війна між США і КНР. Тим часом в урядовій доповіді підкреслюється, що припинення насильства є основними умовами для відновлення економіки. Незважаючи на відкликання законопроекту, антиурядові виступи не припиняються. Заворушення завдали удару по туризму, торгівлі та транспортному сектору Гонконгу.

В даний час Тайвань стикається з багатьма схожими економічними проблемами, що й інші розвинені країни. З перспективою подальшого переміщення трудомістких галузей в економіку з більш дешевою робочою силою, як в материковому Китаї і В'єтнамі, майбутній розвиток Тайваню буде залежати від подальшої трансформації в високотехнологічну та орієнтовану на послуги економіку. В останні роки Тайвань успішно диверсифікував свої торгові ринки, скоротивши свою частку експорту в Сполучені Штати. Залежність Тайваню від Сполучених Штатів повинна продовжувати зменшуватися в міру його експорту в Південно-Східну Азію і на материк. Економіка Китаю зростає, і його зусилля з розвитку європейських ринків дають результати. Вступ Тайваню в СОТ і його

прагнення стати Азіатсько-Тихоокеанським "регіональним операційним центром" стимулюють подальшу лібералізацію економіки.

За даними Національної ради з розвитку, економіка Тайваню в травні 2019 року прийшла до спаду через тривалу торговельну війну між Китаєм і Сполученими Штатами [45].

Також системним є конфлікт Китаю і Тайваню щодо незалежності останнього. Робляться спроби розв'язати проблему, зокрема країна робить спроби входження в ООН як незалежна держава Тайвань (а не як «єдиний Китай»), і є політичні рухи, які прагнуть досягнення радикальних політичних компромісів. З китайської сторони також надходять пропозиції про статус Тайваню (подібний статусу Гонконгу). Однак згоди поки не досягнуто.

З дев'яностих років ХХ століття політичне протистояння значно пом'якшало – Китай перестав розглядати Тайвань як постійну загрозу вторгнення, що привело до бурхливого розвитку прибережних територій, в першу чергу провінції Фуцзянь, були знайдені компромісні політичні формулювання (такі як Китайський Тайбей) і були встановлені економічні відносини, що дозволяють візити громадян і економічну діяльність. Розглядаються також проекти спільного розвитку інфраструктури, зокрема будівництво тунелю під Тайваньською протокою для високошвидкісного залізничного сполучення між Пекіном і Тайбеєм [62].

Сінгапур є однією з найбагатших країн у світі за доходом на душу населення, але його коефіцієнт Джині високий в порівнянні з розвиненими країнами. Коефіцієнт Джині – статистичний показник ступеня розшарування суспільства країни або регіону за доходами або добробутом і використовується для оцінки економічної нерівності. Коефіцієнт Джині змінюється від 0 до 1. Чим більше його значення відхиляється від нуля і наближається до одиниці, тим більшою мірою доходи сконцентровані в руках окремих груп населення. Статистичні дані про нерівність доходів публікуються Департаментом статистики Сінгапуру [48].

У жовтні 2018 року Oxfam поставив Сінгапур на 149 місце з 157 в своєму Зобов'язанні по скороченню індексу нерівності 2018 року, помістивши його в десятку країн, що входять в цей індекс, в якому країни знаходяться на основі зусиль

по скороченню економічної нерівності [46]. У своєму звіті Oxfam звинуватив Сінгапур в діях, які заохочують «шкідливу податкову практику», які не мають універсальної мінімальної заробітної плати (без урахування прибиральників і охоронців) і низьке забезпечення трудових прав. З очки зору уряду країни, ці проблеми мають менше значення на тлі високого рівню економічного розвитку Сінгапуру і його переваг, таких як високий рівень володіння житлом в Сінгапурі, охорона здоров'я, освіта і зайнятість. З позиції уряду передбачається, що високі податки і високі державні витрати відображають прихильність боротьбі з нерівністю.

Уряд надає соціальну підтримку через різні схеми соціальної допомоги. Міністерство соціального та сімейного розвитку здійснює ComCare, програму, яка забезпечує підтримку доходів домогосподарств з низьким доходом за допомогою різних схем короткострокової і середньострокової допомоги, довгострокової допомоги, підтримки дітей і термінових фінансових потреб [44]. Ради з розвитку спільноти також керують різними місцевими схемами допомоги в своїх районах. Міністерство трудових ресурсів має Срібну систему підтримки, яка надає додаткову фінансову підтримку літнім людям з низьким доходом без підтримки сім'ї [43]. Тим часом, Міністерство охорони здоров'я також управляє MediFund, щоб допомогти сім'ям, які зазнають труднощів з оплатою медичних рахунків, незважаючи на державні субсидії та інші схеми фінансування охорони здоров'я [42]. Крім того, Національна рада соціального обслуговування координує діяльність 450 неурядових добровільних благодійних організацій, що надають соціальні послуги, і в той же час збирає кошти через «Скриня спільноти Сінгапуру». Сьогодні групи з низьким і середнім рівнем доходу тепер отримують в 2,5 рази більше державних субсидій, ніж десять років тому. Однак, структурна проблема розшарування суспільства і раніше залишається актуальною для Сінгапуру.

Отже, унікальними для нових індустріальних країн «першої хвилі» були стійке швидке зростання і високий рівень рівного розподілу доходів. Створення стабільного макроекономічного середовища було основою, на якій було побудовано азійське диво. Кожна з чотирьох держав оперувала, з різним ступенем успішності, трьома змінними: бюджетним дефіцитом, зовнішнім боргом і обмінними курсами.

Експортна політика була фактичною причиною зростання цих «чотирьох азійських тигрів». Використовуваний підхід був різним серед чотирьох націй. Гонконг і Сінгапур ввели торговельні режими, які носили неоліберальний характер і заохочували вільну торгівлю, в той час як Південна Корея і Тайвань взяли змішані режими, які враховували їхні власні експортні галузі. Вся ця політика допомогла цим чотирьом країнам досягти зростання в середньому на 7,5% щороку протягом трьох десятиліть, і, таким чином, вони досягли статусу розвинених країн.

Ці чотири країни вклали значні кошти в свою інфраструктуру, а також в розвиток інтелектуальних здібностей свого населення, заохочення і збереження освіченого населення для подальшого розвитку і вдосконалення своїх відповідних країн. Ця політика виявилася настільки ефективною, що до кінця 20-го століття всі чотири країни перетворилися в розвинені країни з високим рівнем доходу і країни, що розвивають безліч різних областей передових технологій, які дають їм величезну конкурентну перевагу в світі.

Крім того, в цих чотирьох країнах знаходяться деякі з найпрестижніших університетів світу, таких як Національний університет Тайваню, Національний університет Сеула, Національний університет Сінгапуру, Технологічний університет Наньянґ і Гонконгський університет.

2.2. Вплив глобалізації на процеси модернізації в нових індустріальних країнах «першої хвилі»

Останні 70 років феномен глобалізації демонструє досить стійкий і швидкий прогрес і набув динаміки, яка завдяки технологічному прогресу збільшилася в швидкості і масштабі, так що країни на всіх п'яти континентах знаходяться під впливом глобалізаційних процесів та активно залучені до них.

Глобалізація визначається як процес, який на основі міжнародних стратегій спрямований на розширення ділових операцій на світовому рівні і був прискорений завдяки глобальним комунікаціям в результаті технологічних досягнень, а також соціально-економічних, політичних і екологічних змін.

Ступінь глобалізації країни визначається через низку економічних показників, таких як валовий внутрішній продукт (ВВП), індекс індустріалізації і розвитку людського потенціалу (ІЛР), згідно з визначенням Міжнародного валютного фонду (МВФ), ООН і Світової організації торгівлі (СОТ).

Глобалізація приводить до перебудови світового господарства і міжнародних економічних відносин на міжнародному, національному та регіональному рівнях. Зокрема, це призводить до реорганізації виробництва, міжнародної торгівлі та інтеграції фінансових ринків та впливає на економічні та соціальні відносини через багатосторонність і мікроекономічні явища, такі як конкурентоспроможність бізнесу, на глобальному рівні.

Трансформація виробничих систем впливає на класову структуру, трудовий процес, застосування технологій, структуру і організацію капіталу. Глобалізація впливає також на стан людських ресурсів і ринки праці та ставить нові вимоги до робочої сили. Розширення бізнесу більше не буде автоматично означати збільшення зайнятості. Крім того, це може привести до високої оплати капіталу через його більш високу мобільність в порівнянні з робочою силою.

Це явище, очевидно, обумовлено трьома основними факторами: глобалізацією всіх товарних і фінансових ринків, технологіями та дерегуляцією. Глобалізація товарних і фінансових ринків означає посилення економічної інтеграції в області спеціалізації і ефект масштабу, що призведе до розширення торгівлі фінансовими послугами як за рахунок потоків капіталу, так і за рахунок транскордонної діяльності при в'їзді. Технологічний фактор, особливо доступність телекомунікацій та інформації, полегшив віддалену доставку і забезпечив нові канали доступу і розподілу, одночасно модернізуючи промислові структури для фінансових послуг, дозволяючи входити небанківським організаціям, таким як телекомунікації і комунальні послуги.

Сінгапур також використовував переваги глобалізації. Однією з галузей, на яку позитивно вплинула глобалізація в Сінгапурі, є індустрія туризму [50]. В умовах глобалізації люди можуть легко і швидко переміщатися з одного місця в інше, використовуючи сучасний швидкісний транспорт. Це дозволяє людям регулярно

подорожувати до Сінгапуру з таких віддалених місць, як Африка або Сполучені Штати Америки. Тому Сінгапур завдяки індустрії туризму може мати значні прибутки за рахунок витрат туристів. Таким чином, завдяки глобалізації туристична індустрія Сінгапуру може розширюватися і розвиватися.

Статистика показує кількість прибуваючих відвідувачів по регіонах / країнах проживання з 2014 по 2018 роки (рис. 2.7). З цієї таблиці видно, що велика кількість людей зі Австралії відвідують Сінгапур щороку, в 2018 році на загальну суму 1 107 тис. Це показує, як глобалізація вплинула на індустрію туризму. Можна бачити, що глобалізація поліпшила індустрію туризму за рахунок збільшення кількості туристів, що прибувають протягом багатьох років. Візьмемо, наприклад, Велику Британію. Число людей, що відвідали Сінгапур, зросло майже на 100 тис. у 2018 році порівняно 2008. Це показує вплив глобалізації на індустрію туризму в Сінгапурі. Завдяки більшому впливу глобалізація змушує туристичну індустрію приймати все більше туристів з кожним роком через спрощення транспортування та переміщення з однієї країни в іншу.

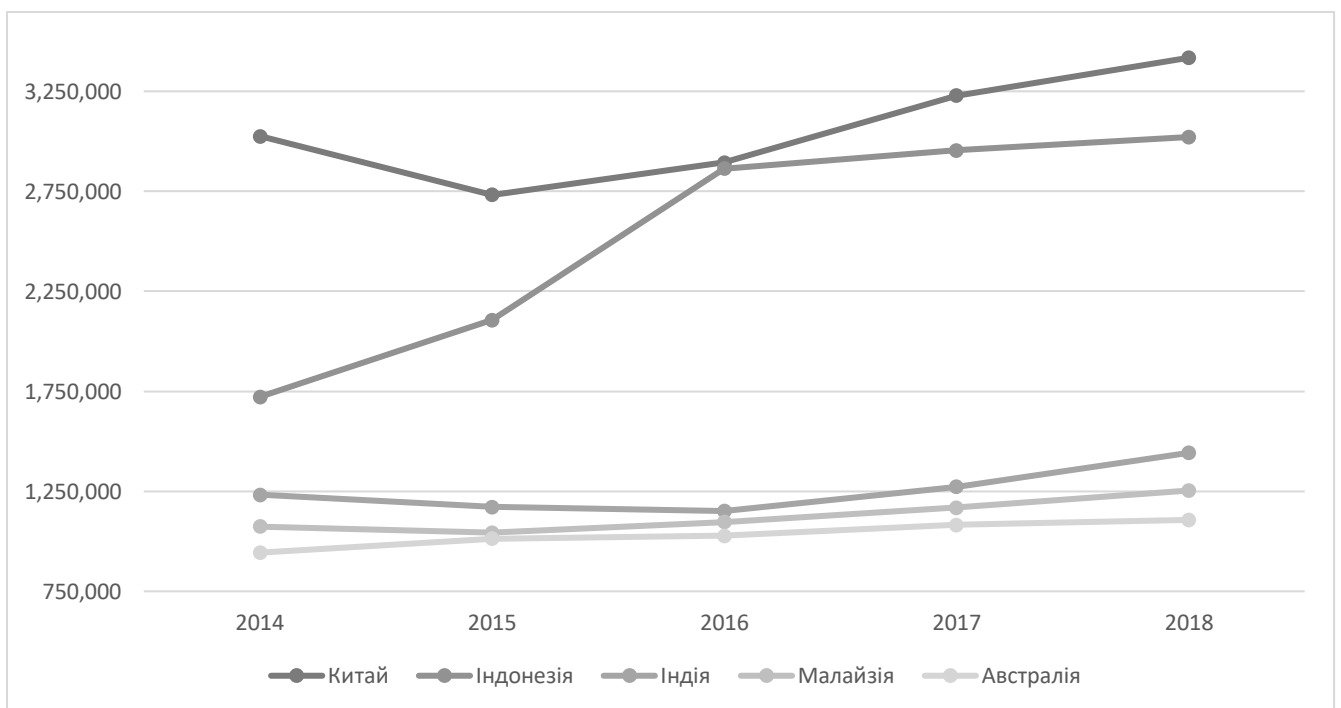

Рис. 2.7. Топ-5 країн за кількістю туристів за 2014-2018 рр., чол.

Примітка. Побудовано автором за даними Державного агентства Сінгапуру.

Ще один позитивний ефект полягає в тому, що глобалізація викликає швидкі зміни в торгових відносинах, фінансових потоках і мобільності робочої сили у всьому світі. Розвиток глобалізації значно посилив взаємозв'язок економік розвинених країн. Цьому сприяла також лібералізація торгівельних відносин між країнами.

Завдяки всім цим перевагам доходи сінгапурців збільшилися за останні кілька років (рис. 2.8). Особливо в Сінгапурі доходи домогосподарств від роботи в 2018 році збільшилися завдяки сильному економічному зростанню. Серед домогосподарств-резидентів середній щомісячний дохід від роботи збільшився на 3,1 відсотка з 7410 доларів США в 2009 році до 10664 доларів США в 2018 році, в реальному вираженні це збільшення склало 44 відсотка.

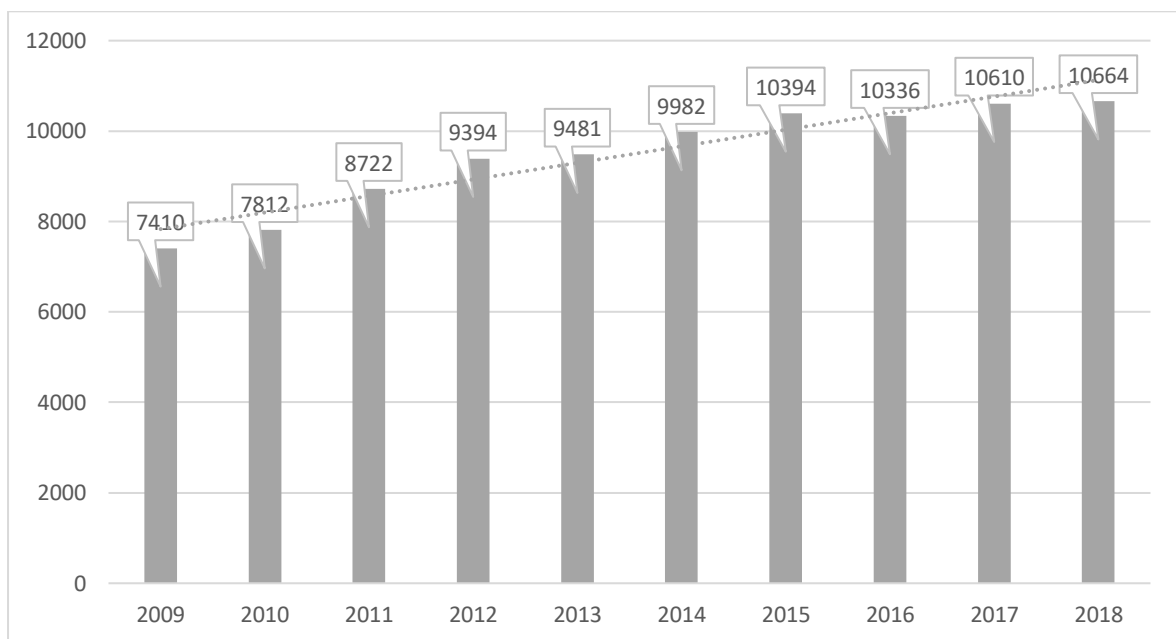

Рис. 2.8. Середні місячні доходи домогосподарств за 2009-2018 рр., дол. США

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики Сінгапуру.

Вплив глобалізації на економіку Гонконгу в значній мірі обумовлений унікальними економічними і політичними умовами країни. З огляду на невеликий внутрішній ринок і брак природних ресурсів, для Гонконгу було природним перетворюватися в гнучку, адаптивну та орієнтовану на зовнішній світ економіку для підтримки своєї конкурентоспроможності. Тенденція до відкритої економіки

була підкріплена подіями в материковому Китаї. Материковий Китай відкрився в кінці 1970-х років. Тож політична ізоляція Гонконгу від своєї батьківщини і ряд подій в материковому Китаї, включаючи громадянську війну в 1940-х роках і торгові ембарго часів холодної війни в кінці 1940-х і 1950-х років, допомогли розвинути Гонконг як унікальну ланку між материковим Китаєм і рештою світу. Після відкриття материкового Китаю роль Гонконгу ще більш зміцнилася завдяки економічним реформам і фінансовій лібералізації материкового Китаю. Використовуючи ключову посередницьку роль між материковим Китаєм і рештою світу, Гонконг став високо глобалізованою економікою.

З відкриттям материкової економіки в кінці 1970-х років і зростом місцевих витрат на робочу силу в Гонконзі, гонконгські фірми почали переносити свою трудомістку виробничу діяльність в південну частину материкового Китаю, щоб скористатися там низькими витратами на робочу силу. З тих пір частка обробної промисловості в ВВП Гонконгу помітно знизилася [33]. Однак переміщення виробничої діяльності фактично збільшило відкритість торгівлі Гонконгу, оскільки падіння внутрішнього експорту було більш ніж компенсоване зростанням торгових потоків від реекспорту і зовнішньої торгівлі, здійснюваної між Гонконгом, материковим Китаєм і рештою світу. Зростання вкладу в ВВП сектора імпорту та експорту сприяв перетворенню Гонконгу в економіку, засновану на послугах. Тим часом, поряд зі зростаючими інвестиціями Гонконгу в материковий Китай і подальшим масовим припливом іноземних інвестицій в материк через Гонконг, Гонконг також став свідком зростаючої фінансової відкритості, про що свідчить різке зростання зовнішніх фінансових активів.

Роль Гонконгу як сполучної ланки між материковим Китаєм і іншим світом і його статус міжнародного фінансового центру консолідувався після повернення Гонконгу в материковий Китай в 1997 році. Подальша лібералізація торгівлі в материковому Китаї, особливо його вступ до Світової організації торгівлі в 2001 році, помітно збільшила загальні торгові потоки Гонконгу. Тим часом Гонконг став міжнародним центром капіталу для корпорацій материкового Китаю і міжнародних інвесторів, що ще більше збільшило внесок внутрішнього фінансового

сектора у ВВП. Останнім часом, коли материковий Китай вступає в нову фазу росту і накопичує надлишковий капітал, фінансовий сектор Гонконгу грає роль в диверсифікації каналів інвестицій для материкових і міжнародних інвесторів. Гонконг також сприяв фінансовій лібералізації в материковому Китаї, виступаючи в якості стартового майданчика для багатьох нових заходів (наприклад, офшорний бізнес-центр юаня, а також схеми Stock Connect і Bond Connect).

Глобалізація сильно вплинула на економіку Південної Кореї і є ключовим фактором для її процвітання. Дійсно, Південна Корея розбагатіла завдяки економічній стратегії, заснованій на зростанні експорту та участі в світовій економіці.

За даними Корейської міжнародної торгової асоціації, вартісний обсяг експорту збільшився у 5 разів з 1995 року і склав в 2018 році 605 млрд. дол. США, що зробило Корею 6-м найбільшим експортером у світі [27]. Сучасна Південна Корея є лідером в різних галузях, від розваг і музики до високих технологій і автомобільної промисловості.

Що стосується технологій, то варто сказати, що південнокорейський конгломерат Samsung грає величезну роль в процесі глобалізації країни з її партнерськими відносинами з усього світу. Крім того, капіталізація лідера електронної промисловості на фондовому ринку дорівнює загальній вартості дев'яти інших найдорожчих компаній країни (див. Табл. 2.1).

Ще одна основна область зростання та глобалізації Південної Кореї спостерігається в автомобільній промисловості. Зокрема, Hyundai Motor Co. і її дочірня компанія Kia Motors перевершили Toyota як найбільшого азіатського автовиробника в Європі. В цьому році компанія спостерігала рекордне зростання і частки ринку на північноамериканському ринку.

Більш того, глобалізацію рухають не тільки великі корейські компанії. «У поширенні корейської культури за кордоном спостерігається величезний рух, також відомий як корейська хвиля» [74]. Фактично, багато людей тепер вважають, що Корея, як національний бренд, вже вказує на рівень товарів, послуг та контенту, що експортуються. За останні роки корейська поп-культура поширилася по всьому світу.

Термін «Корейська хвиля» використовується для опису зростаючої популярності корейської поп-культури. Уряд Кореї повністю усвідомив переваги цього національного феномена і почав допомагати корейській медіаіндустрії в експорті корейської поп-культури. Ця глобальна експансія сприяла зміцненню національного іміджу Південної Кореї і її економіки і навіть стала інструментом публічної дипломатії [85].

Тайвань має досить орієнтовану на експорт економіку. Острів досить бідний ресурсами – частково це залежить від розміру острова. Товари від різних японських компаній прибувають на Тайвань для збірки перед відправкою на світовий ринок. Тайвань становить значну частку виробництва побутової електроніки. Близько 80% маршрутизаторів виробляються або збираються тайванськими компаніями. Багато з цих компаній є OEM-виробниками, які виконують роботу для інших компаній за лаштунками. Глобалізація принесла велику користь Тайваню, як і Сінгапуру, Гонконгу і Південній Кореї.

Проте існує й негативний вплив глобалізації на тайванську економіку. Економіка Тайваню також сильно постраждала від підйому Китаю. Тайвань втратив свою конкурентоспроможність у вартості робочої сили для Китаю, він витісняється зростанням В'єтнаму та інших регіонів Азії. З самого початку тайванські компанії не розробляли високоточне виробництво, щоб конкурувати з німецькими та японськими компаніями, не мають досвіду маркетингу і брендингу, щоб конкурувати з Apple і Samsung.

По мірі того, як рівень життя на Тайвані підвищується, а зарплата зростає, ті, хто працює на переробних підприємствах, – це іноземні некваліфіковані працівники з В'єтнаму та Філіппін. Тайванці в основному перейшли на управлінські ролі, але деякі компанії перенесли виробництво до Китаю, і зараз це навіть занадто дорого – деякі переїхали в інші країни Азії [80].

Тайванська система освіти змінилася, оскільки культурні норми змінюються аналогічно західним. Вчителям тепер заборонено фізичне покарання. Університети процвітають завдяки дерегулюванню, з метою уряду дати кожному можливість вступити до університету. Кількість університетів різко зросла. Деякі коледжі в

даний час є університетами, і число випускників університетів також стрімко зросло. Настала академічна інфляція, роботодавці не знають, як зробити вибір з-поміж випускників різних бакалаврських програм. Багато студентів потім вирішують отримати ступінь магістра в якості базової вимоги.

Незважаючи на те, що економіка Тайваню зараз вважається розвиненою і вона стала високотехнологічною економікою раніше, ніж Китай (виробництво ЖК-панелей тощо), вона дуже мало уваги приділила створенню програмного забезпечення, втрачаючи долю ринку. Тайвань також не є членом СОТ, це робить просування на ринок трохи складнішим.

Отже, глобалізація визначається як процес, який на основі міжнародних стратегій спрямований на розширення ділових операцій на світовому рівні і був прискорений завдяки глобальним комунікаціям в результаті технологічних досягнень, а також соціально-економічних, політичних і екологічних змін.

Сінгапур, Гонконг, Південна Корея і Тайвань активно залучені в глобалізаційні процеси, враховуючи експортну орієнтованість їхніх економік. Вони виграють від експорту товарів з високою доданою вартістю, послуг, технологій; від туристичних потоків; грають велику роль у світових фінансових потоках.

Висновки до розділу 2

Отже, унікальними для нових індустріальних країн «першої хвилі» були стійке швидке зростання і високий рівень рівного розподілу доходів. Створення стабільного макроекономічного середовища було основою, на якій було побудовано азіатське диво. Кожна з чотирьох держав оперувала з різним ступенем успішності трьома змінними: бюджетним дефіцитом, зовнішнім боргом і обмінними курсами.

Експортна політика була фактичною причиною зростання цих «чотирьох азійських тигрів». Використовуваний підхід був різним серед чотирьох націй. Гонконг і Сінгапур ввели торговельні режими, які носили неоліберальний характер і заохочували вільну торгівлю, в той час як Південна Корея і Тайвань взяли змішані режими, які враховували їхні власні експортні галузі. Вся ця політика допомогла

цим чотирьом країнам досягти зростання в середньому на 7,5% щороку протягом трьох десятиліть, і, таким чином, вони досягли статусу розвинених країн.

Ці чотири країни вклали значні кошти в свою інфраструктуру, а також в розвиток інтелектуальних здібностей свого населення, заохочення і збереження освіченого населення для подальшого розвитку і вдосконалення своїх відповідних країн. Ця політика виявилася настільки ефективною, що до кінця 20-го століття всі чотири країни перетворилися в розвинені країни з високим рівнем доходу і країни, що розвивають безліч різних областей передових технологій, які дають їм величезну конкурентну перевагу в світі.

Крім того, в цих чотирьох країнах знаходяться деякі з найпрестижніших університетів світу, таких як Національний університет Тайваню, Національний університет Сеула, Національний університет Сінгапуру, Технологічний університет Наньянґ і Гонконгський університет.

Глобалізація визначається як процес, який на основі міжнародних стратегій спрямований на розширення ділових операцій на світовому рівні і був прискорений завдяки глобальним комунікаціям в результаті технологічних досягнень, а також соціально-економічних, політичних і екологічних змін.

Сінгапур, Гонконг, Південна Корея і Тайвань активно залучені в глобалізаційні процеси, враховуючи експортну орієнтованість їхніх економік. Вони виграють від експорту товарів з високою доданою вартістю, послуг, технологій; від туристичних потоків; грають велику роль у світових фінансових потоках.

РОЗДІЛ 3

ІННОВАЦІЙНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ

3.1. Інноваційний чинник як детермінанта економічного розвитку країн в умовах глобалізації

У світовій економічній літературі "інновація" інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, що втілюється в нових продуктах і технологіях.

Під інновацією у 19 ст. розуміли перш за все введення елементів однієї культури – в іншу. У 20 ст. інноваціями вважали технічні удосконалення. Й.Шумпетер ще на початку століття зрозумів роль інновації як засобу для подолання економічних спадів. Він вказав, що джерелом прибутків можуть бути не тільки маніпуляції з цінами і зниження собівартості, але і зміна продукції, що випускається.

У своїй роботі «Теорія економічного розвитку» Шумпетер писав: «Під підприємством ми розуміємо здійснення нових комбінацій, а також те, в чому ці комбінації втілюються: заводи і т.п. Підприємцями ж ми називаємо господарських суб'єктів, функцією яких є саме здійснення нових комбінацій і які виступають як його активний елемент ».

Поняття «здійснення нових комбінацій» охоплює по Шумпетеру наступні п'ять випадків:

1. Виготовлення нового, тобто ще не відомого споживачам блага або створення нової якості того чи іншого блага.

2. Впровадження нового, невідомого даної галузі промисловості методу (способу) виробництва, в основі якого не обов'язково лежить нове наукове відкриття і який може полягати навіть у інший спосіб комерційного використання відповідного товару.

3. Освоєння нового ринку збуту, тобто такого ринку, на якому до цих пір дана галузь промисловості цієї країни ще не була представлена, незалежно від того, існував цей ринок раніше чи ні.

4. Отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів, так само незалежно від того, існувало це джерело раніше або просто не вважалося доцільним, або вважалося недоступним, або його ще тільки належало створити.

5. Проведення відповідної реорганізації, наприклад, забезпечення монопольного становища (за допомогою створення тресту) або підрив монопольного становища іншого підприємства.

Якщо розглядати інновацію як кінцевий результат, то вона повинна мати десь свій початок, джерело, і цим початком є якась ідея, задум, винахід. Від цієї ідеї до її реалізації існує тривалий шлях, який містить безліч етапів і дій. Цей шлях носить назву інноваційного процесу.

Слід виділити характерні властивості інновації, що відрізняють її від простого нововведення:

- науково-технічна новизна;
- виробнича застосовність;
- комерційна реалізованість.

Комерційний аспект визначає інновацію як економічну необхідність, усвідомлену через потреби ринку. З цієї точки зору виділяють два аспекти:

- "матеріалізацію" інновації – від ідеї до втілення її в продукт, послугу, технологію;
- "комерціалізацію" інновації – перетворення її в джерело доходу.

Основною ознакою сучасного розподілу сил у світі є суттєвий відрив країн-лідерів. Для країн, що належать до інноваційних лідерів, характерна висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (продукт з найбільшим вмістом доданої вартості), переважно високотехнологічна структура національного виробництва, винесення за межі країни промислово-технологічного циклу еколого-та ресурсоемних виробництв, зосередження найбільших фінансових потоків. Таким чином, конкурентоспроможність, економічне зростання та інноваційна діяльність

тісно пов'язані між собою. Ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже, перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні [5, с. 198]. Вони є також істотними для побудови та результативності бізнес-моделей. Враховуючи вплив і способи створення конкурентної переваги, важливим є виділення двох головних видів інновацій:

1. Зростаючі інновації (*incremental innovation*). Це інновації з характером удосконалення продуктів і технологій. Вводяться найчастіше систематично, уможлиблюючи поступове зростання чи також підтримування конкурентоспроможності. Їх можна трактувати як чинник, який послідовно, лінійно впливає на зростання конкурентоспроможності.

2. Радикальні інновації (*radical innovation*). Цей вид інновації створює не тільки нові технології та продукти, але також нові концепції бізнесу. Їхній стрибкоподібний, загалом революційний характер викликає те, що вони забезпечують часто порівняно тривалу конкурентну перевагу, створюючи нові умови конкуренції [4, С. 57-58].

Як приростові, так і радикальні інновації впливають на три важливі сфери, які є вирішальними для конкурентоспроможності (див. Табл. 3.1):

1. Економіка і сектори, що її утворюють.
2. Підприємства і реалізовані ними бізнес-діяльності.
3. Продукти і процеси.

У першій сфері вплив зростаючих інновацій проявляється переважно у побудові бізнес-стосунків типу B2B, а також змінах й удосконаленні ланцюга поставок. Своєю чергою, радикальні інновації створюють нові сектори економіки. Створюють їх як так звані підприємства нової економіки, так і інших секторів, що застосовують, наприклад, біотехнології чи нанотехнології. Виникнення нових

секторів приводить до структурних змін усієї економіки, посилюючи в ній роль і частку підприємств, які спираються на знання.

Таблиця 3.1

Сфери впливу інновацій

Види інновацій	Сфери впливу інновацій		
	Економіка та її сектори	Підприємства, бізнес діяльність	Продукти і процеси
Зростаючі	Стосунки між підприємствами (B2B) Інтеграція ланцюга поставок	Процеси удосконалення організації, (реінжиніринг, TQM)	Модифіковані процеси і продукти
Радикальні	Нові, інноваційні структури секторів і економіки	Створення нових бізнес-концепцій	Зміна конфігурації процесів Нові продукти

Джерело: Бжуска Я. Інноваційні моделі бізнесу // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628. – С.29-35

У сфері підприємств і їхньої бізнес-діяльності зростаюча інноваційність пов'язується з удосконаленнями організації, такими, як, наприклад, реінжиніринг або TQM. Радикальні інновації, в свою чергу, створюють нові бізнес-концепції, які значно більше, ніж, наприклад, нові технології, змінюють систему конкуренції, часто тим самим руйнуючи стан речей.

Вплив зростаючих інновацій у сфері продуктів і процесів виражається в їхньому покращанні і модифікації. Радикальні інновації викликають зміни конфігурації процесів, створюють нові продукти та процеси.

Ефективне здійснення інновацій дозволяє створити визначальні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Підприємства – лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям – шляхом використання як нових технологій, так і методів роботи, але після досягнення переваг утримання їх стає можливим тільки шляхом постійних вдосконалень, тобто безперервних інновацій. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку головною ознакою конкурентоспроможності стає її інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння

нововведень. Інноваційність також означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу з метою подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя.

За рахунок інноваційного розвитку більшість розвинутих країн світу досягли високої конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання, для кожної держави життєво необхідно бути конкурентоспроможними та інноваційними на ринку. В зв'язку з постійним зростанням конкуренції, основою конкурентоспроможності є інновації, які дають змогу країнам, що володіють інноваційними конкурентними перевагами, займати належне місце в світовому співтоваристві. Розвиток і впровадження інновацій є основою збільшення ефективності економіки, зростання обсягів виробництва, підвищення рівня життя, вихід на нові ринки, тому для цього, насамперед, необхідна державна підтримка як прямого, так і непрямого характеру. На підвищення інноваційного потенціалу, що створить конкурентоспроможну національну економіку має бути спрямована загальнодержавна політика, яка повинна бути орієнтована на забезпечення належних умов для розвитку інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури, ринку інновацій та технологій.

Використання інновацій має позитивний ефект, який зміцнює національну конкурентоспроможність країни, зміцнює положення країни у глобальній економіці, спрямовує економіку інтенсивніше розвиватися, забезпечує зростання продуктивності факторів виробництва, перерозподіл ресурсів.

Для оцінки розвитку інновацій у країні використовується Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index). Це – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником рівня розвитку інновацій [36]. Розраховується за методикою Міжнародної бізнес-школи INSEAD, Франція. Дослідження проводиться з 2007 року в рамках спільного проекту Міжнародної бізнес-школи INSEAD, Корнельського університету (Cornell University) і Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO) і на даний момент представляє найбільш повний комплекс показників інноваційного розвитку по різних країнах світу.

Глобальний індекс інновацій складений з 82 різних змінних, які детально характеризують інноваційний розвиток країн світу, які перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Автори дослідження вважають, що успішність економіки пов'язана як з наявністю інноваційного потенціалу, так і умов для його втілення. Тому Індекс розраховується як зважена сума оцінок двох груп показників:

1. Наявні ресурси і умови для проведення інновацій (Innovation Input):

- інститути;
- людський капітал та дослідження;
- інфраструктура;
- розвиток внутрішнього ринку;
- розвиток бізнесу.

2. Досягнуті практичні результати здійснення інновацій (Innovation Output):

- розвиток технологій і економіки знань;
- результати творчої діяльності.

Таким чином, підсумковий Індекс являє собою співвідношення витрат і ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль з розвитку інновацій в тій чи іншій країні.

Детальний опис методології формування Індексу і джерел даних для нього наводиться в щорічній доповіді за результатами чергового порівняльного дослідження. Для кожної з економік, охоплених дослідженням, звіт містить детальні описи країни і національної економіки з докладними результатами по загальній позиції в рейтингу і по найбільш значним інноваційним перевагам і недолікам, які були виявлені на підставі аналізу, що використовуються для розрахунку Індексу (див. Табл. 3.2).

З таблиці видно, що всі «азійські тигри» (окрім Тайваню, який не оцінюється цим індексом) входять у топ-15. Це дозволяє зробити висновок щодо важливості інноваційного чиннику у процвітанні економіки країни.

Отже, ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже, перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме

ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні.

Таблиця 3.2

Топ-20 країн за Глобальним індексом інновацій, 2018 р.

Рейтинг	Країна	Індекс
1	Швейцарія	67.2
2	Швеція	63.7
3	США	61.7
4	Нідерланди	61.4
5	Велика Британія	61.3
6	Фінляндія	59.8
7	Данія	58.4
8	Сінгапур	58.4
9	Німеччина	58.2
10	Ізраїль	57.4
11	Південна Корея	56.6
12	Ірландія	56.1
13	Гонконг	55.5
14	Китай	54.8
15	Японія	54.7
16	Франція	54.2
17	Канада	53.9
18	Люксембург	53.5
19	Норвегія	51.9
20	Ісландія	51.5

Джерело: <https://www.globalinnovationindex.org> - офіційний сайт Глобального індексу інновацій.

За рахунок інноваційного розвитку більшість розвинутих країн світу досягли високої конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання, для кожної держави життєво необхідно бути конкурентоспроможними та інноваційними на ринку.

Для оцінки розвитку інновацій у країні використовується Глобальний індекс інновацій. Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index) – це глобальне

дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником рівня розвитку інновацій.

3.2. Інноваційні процеси в нових індустріальних країнах «першої хвилі»

При згадці про інновації та інноваційні держави протягом тривалого періоду часу більшість експертів брали до уваги перш за все ЄС і США. Вони довгий час по праву визнавалися світовими лідерами в цій сфері. Поступово картина почала змінюватися разом зі зміною розстановки сил на полі інноваційного розвитку держав. Провідні ролі все частіше дістаються державам-представникам Азіатського регіону.

Зрозуміло, найбільшого його представника, Китаю і окремих його провінцій, тренд на побудову інноваційних економік просто не міг обійти стороною. Але в цьому підрозділі будуть детально розглянуті інші азійські країни, які вже досягли рівня світових інноваційних лідерів. Для цього звернемося до рейтингів. Всі азійські країни відзначені в Глобальному індексі конкурентоспроможності, який розробляється Всесвітнім економічним форумом [21].

У загальному рейтингу (по всіх країнах світу) Сінгапур посідає 2-е місце, Гонконг – 7-е, Тайвань – 13-е, Південна Корея – 15-е (див. Табл. 3.3). Цікаво, що Індія, незважаючи на своє невисоке становище в цьому індексі, розглядається як майбутній інноваційний центр Азії.

Не менший інтерес представляє і інший рейтинг. Це щорічний рейтинг, що складається експертами «Bloomberg». Тут картина трохи інша: лідером світу протягом вже двох років виступає Республіка Корея. На другому місці йде Сінгапур, який всього за рік значно поліпшив свої позиції і увійшов у трійку лідерів.

Надзвичайно цікавий шлях розвитку Сінгапуру – країни, яка за історично короткий час змогла перетворитися в одну з країн з найбільш сприятливими умовами для життя і ведення бізнесу і встати на шлях інноваційного розвитку своєї економіки, називаючись при цьому «будинком для інновацій» [77].

Топ-20 країн за Глобальним індексом конкурентоспроможності, 2018 р.

Місце	Країна	Індекс
1	США	85.6
2	Сінгапур	83.5
3	Німеччина	82.8
4	Швейцарія	82.6
5	Японія	82.5
6	Нідерланди	82.4
7	Гонконг	82.3
8	Велика Британія	82.0
9	Швеція	81.7
10	Данія	80.6
11	Фінляндія	80.3
12	Канада	79.9
13	Тайвань	79.3
14	Австралія	78.9
15	Південна Корея	78.8
16	Норвегія	78.2
17	Франція	78.0
18	Нова Зеландія	77.5
19	Люксембург	76.6
20	Ізраїль	76.6

Джерело: Global Competitiveness Report 2019. 666 р. – 2019. – 666 с.

На сьогоднішній день економіка Сінгапуру вважається експортоорієнтованою. Разом з тим, її основним недоліком є сильна залежність від імпорту енергії, води і продовольства. Країна спеціалізується на виробництві та продажу високотехнологічних продуктів: фармацевтичної продукції, інформаційних технологій, різного роду електроніки. Для того щоб це стало можливим, лідер країни Лі Куан Ю дозволив американським ТНК закласти фундамент високотехнологічної промисловості Сінгапуру – простіше кажучи, зробив все можливе для подолання перешкод і незручностей, які можуть відчувати іноземні інвестори, при беззаперечному дотриманні принципу верховенства закону і рівності всіх перед законом.

В основі економічної діяльності цієї країни – надання різного роду послуг, де зайнято понад 70% населення [48]. Активна підтримка надається малому та

середньому бізнесу, підприємства якого складають близько 92% всіх підприємств країни.

Що стосується інновацій, то дослідження і розробки стали буквально головним пунктом національної економічної стратегії. Ключову роль в цьому відіграє створення і розвиток університетів, науково-дослідних інститутів та інших інноваційних центрів. При них стимулюється створення і відкриття так званих «офісів транспортування технологій», які спрощують процес потрапляння інновації з лабораторії на ринок. Вони займаються аналізом результатів досліджень і відбирають ті з них, які мають комерційний потенціал, і саме головне – розробляють стратегії комерційного використання інновацій. Парадокс сінгапурської економіки полягає в тому, що, якщо вона перестане з якихось причин бути орієнтованою на інновації та лінію інноваційного розвитку, тоді вона просто перестане існувати. З цього можемо зробити висновок, що будь-яка держава, незалежно від запасів ресурсів, якими вона володіє, складу населення, при правильному управлінні здатна побудувати інноваційну економіку в найкоротші терміни. Ці висновки цілком справедливі і щодо Сінгапуру.

Для того щоб створити інноваційну економіку, інновації повинні проникнути глибоко в суспільство – не тільки в свідомість, але і в ментальність населення, а також у правову сферу [78]. Інновації не працюють тільки з бізнесом, вони потребують людей з високим рівнем освіти і відповідними навичками. Уряд Сінгапуру в усьому підтримує бізнес в своїй країні і всіляко прагне допомогти йому в подальшому інноваційному розвитку. Бюджет, прийнятий в Сінгапурі в 2018 р., був розроблений з урахуванням визнання того факту, що саме інновації є основним драйвером розвитку. При складанні бюджету були враховані такі фактори, що мають позитивний вплив на розвиток бізнесу в Сінгапурі [58]:

- повернення до 40% сплаченого податку на прибуток, якщо інвестиції спрямовуються на інноваційне виробництво,
- регулювання цільових субсидій та податкових пільг (звільнення від значної частини податків для стартапів, часткове звільнення від податків для вже функціонуючих підприємств) [75];

– гранти за раціоналізаторські рішення, розширене податкове вирахування при витратах на НДДКР, запуск Відкритої інноваційної платформи (OIP) [76].

При цьому поступово вводяться бар'єри в області поставки імпоротної продукції та послуг, що може говорити про досягнення місцевими постачальниками визначеного рівня конкурентоспроможності і передбачає їх подальший розвиток.

На сьогоднішній день Республіка Корея є однією з найуспішніших економік світу. Однак ще півстоліття тому економіка країни переживала часи розрухи і розрізненості. Саме в той час в Кореї було покладено початок системної перебудови для стимулювання економічного розвитку. Цікаво розглянути, які основні напрямки політики були обрані національним урядом, і яких вжито заходів, що дозволили Кореї стати одним з чотирьох «азіатських тигрів».

У 50-ті – на початку 60-х рр. ХХ ст. положенню Південної Кореї навряд чи можна було позаздрити: рівень розвитку її економіки відставав від багатьох африканських країн, ВВП на душу населення Кореї злегка перевищував показник Папуа-Нової Гвінеї – представника доіндустріальної моделі розвитку⁶. Корея залишалася переважно сільськогосподарською країною, небагатою на корисні копалини, до того ж по сусідству з нею знаходилася більш розвинена (на той момент) держава – КНДР. Єдиний і унікальний ресурс, на який можна було зробити ставку для запуску процесу змін, – це люди. І в вигляді «бонуса» – вдалих зовнішній збіг обставин.

Як відомо, не можна недооцінювати роль окремої особистості в історії. У 1961 р. в результаті військового перевороту до влади в Кореї прийшов Пак Чжон Хі і досить довго пробув при владі – аж до 1979 р. Періоду в 18 років виявилось достатньо для запуску процесу глобальних змін в країні.

Секрет успіху політики диктатора полягав, в першу чергу, в якості трудових ресурсів, які йому дісталися: висока трудова дисципліна формувалася в країні багато століть, оскільки крім відсутності в регіоні корисних копалин, якість землі також залишала бажати кращого¹. Разом з тим, поступово підвищувалася продуктивність праці. До того ж, люди в Південно-Східній Азії сприймали державу як джерело

стабільності в країні і головного організатора економічного життя і, незважаючи на можливі помилки з боку представників влади, вважали, що необхідно підкорятися розпорядженням.

Ці особливості ментальності корейського народу і його готовність працювати практично безкоштовно дозволяли перетворити країну на величезну фабрику, що працювала переважно на експорт, який до цього часу не був розвинений.

Підтримка експорту полягала в наданні пільгових кредитів і державного фінансування промислової інфраструктури, пільгових тарифів на електрику, воду і транспорт, послабленні податкового тягаря. Непоодинокими були випадки, коли про технічні новинки в Кореї дізнавалися вже після того, як вони вирушали за кордон. Ще один фактор, що пояснює підйом Південної Кореї – зовнішній. Цікаво, що процвітання Південної Кореї було вигідно таким країнам, як США і Японія. США в протистоянні з СРСР були потрібні союзники в цьому регіоні. На це США направляли кошти, і це були не тільки гроші, але і технології. Японія ж продовжувала вкладати в військово-промисловий комплекс колишньої колонії, не маючи права підтримувати власні збройні сили, з метою створення сильного з військової точки зору сусіда.

Незважаючи на те, що частково ця ситуація забезпечується вдалим збігом обставин, з неї можна винести дуже корисний урок керівникам багатьох країн: для розвитку своєї країни, напрямки її по шляху процвітання і (для початку) отримання підтримки з боку інших держав, необхідно зробити так, щоб цей розвиток був вигідний всім, або змусити інші держави повірити в це.

Крім правильно обраного політичного курсу і ефективного управління, слід звернути увагу на корейську систему організації бізнесу, в основі якої лежав ієрархічний принцип. На вершині знаходилися 4-5 великих промислових холдингів – чеболь, далі йшли близько 40 менших чеболів. Чеболі в Кореї перебували в дуже вигідному положенні: державна протекція, пільгові кредити, законодавче лобіювання їх інтересів при повній їх лояльності державі. Створення чеболів багато в чому відповідає прагненням початку 1960-х років перетворити країну на величезну фабрику. До того ж контроль великих чеболів дозволяв державі чіткіше регулювати

і контролювати економічні процеси і зміни. У країні, де був погано розвинений банківський сектор (фактично націоналізований) і фондові біржі, у великого бізнесу не було альтернативи, крім як погодитися на умови уряду.

Розвиток економіки сприяв формуванню в громадян іншої системи цінностей і поглядів на життя. Стара система зазнала кризи: чеболі функціонували все менш ефективно і під час кризи 1997 р. ледь не потягнули корейську економіку на дно; диктатура поступово відмирала. Після низки корупційних скандалів в країні встановився новий демократичний уряд західного типу – практично єдиний приклад в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Чеболі пройшли процедуру «розукрупнення». Одночасно зі створенням умов для трансферта технологій урядом вживалися заходи зі створення інфраструктури і правової бази для розвитку науково-технічного потенціалу.

На даний момент корейським урядом в якості нової економічної парадигми запропонована стратегія побудови «креативної економіки», що передбачає створення економічної екосистеми за допомогою запуску платформ [60]. Уряд відштовхувався від проекту створення «містечка з креативної економікою» у вересні 2013 року – онлайн-платформи, покликаної допомогти громадськості комерціалізувати свої ідеї. На липень 2018 року в Кореї налічувалося 18 інноваційних центрів креативної економіки. Особливе значення ці центри мають для підприємств малого та середнього бізнесу. В цілому центри підтримали 1135 стартапів. У процесі їх створення з'явилося близько 1360 нових робочих місць.

Досвід побудови південнокорейського дива та інноваційної економіки, безумовно, цікавий для вивчення. Спочатку жорсткий підхід до управління, створення компаній-гігантів, мобілізація всіх доступних ресурсів, розташування і підтримка більш розвинених країн – перший крок до становлення інноваційної економіки по-південнокорейськи. Подальша зміна системи цінностей її громадян, як в питаннях умов роботи, так і в питаннях способу життя в цілому, розвиток власних виробництв, технологій та флагманських брендів, підвищені вимоги до людського капіталу за часів панування чеболів і слабкому розвитку більш гнучкого і мобільного малого і середнього бізнесу – це ті виклики і проблеми, з котрими

стикається корейське суспільство сьогодні. Час покаже, чи залишиться Корея в рядах лідерів, або допустить обійти себе перспективним країнам-сусідам по Азійському регіону і представникам інших регіонів світу.

Вдале поєднання цілого ряду причин, в тому числі наявність необхідних і ефективних інститутів, розташування Гонконгу в якості воріт в Китай, зручність транспортних послуг, положення одного з найважливіших фінансових центрів, незначні ризики ведення справ і висока культура бізнесу – все це перетворило Гонконг в унікальне місце для реалізації інновацій в різних сегментах економіки, що і визначає інтерес до цього регіону.

Протягом тривалого часу інноваційний розвиток Гонконгу носив, строго кажучи, підлеглий характер і розглядався як допоміжний елемент загальної політики *laissez-faire*, де невтручання уряду в економіку було визначальним фактором процесу індустріалізації і підвищення конкурентоспроможності Гонконгу. Місцеві підприємці успішно використовували технології, доступні на світовому ринку, але вони, як правило, не здійснювали НДДКР для створення власних технологій.

Розглядаючи розвиток інноваційної системи Гонконгу, слід поглянути на проблему з двох точок зору: з позиції історичної ретроспективи і з позицій просторово-географічних. Специфіка історичного розвитку Гонконгу визначила важливі зміни в його інституційній, соціальній та культурній структурах. Це було пов'язано з відторгненням острова від Китаю в ХІХ ст. і перетворенням в колонію Великобританії, що спричинило за собою суспільне перевлаштування. З іншого боку, розвиток Гонконгу визначався його географічним положенням, а саме трьома важливими просторовими рівнями: національним, регіональним і глобальним, оскільки саме тут зійшлися інтереси Китаю, країн Східної та Південно-Східної Азії, США та Європи. Дана ситуація чітко проявилася в останні десятиліття. Економічна інтеграція Гонконгу з південними провінціями Китаю, яка стала набирати силу з кінця 1970-х рр. в зв'язку з переходом Китаю до політики реформ і зовнішньої відкритості, розвивалася паралельно з інтенсифікацією процесу інтернаціоналізації виробництва в глобальному масштабі, структурною перебудовою економік розвинених країн і перенесення на територію Гонконгу звідти сучасних виробництв.

Неможливо точно зрозуміти роль і місце Гонконгу, розглядаючи його тільки в контексті інтеграційних процесів з Південним Китаєм без урахування глобальних чинників.

Наразі у Гонконгу існує безліч атрибутів інноваційного розвитку: дзеркальні хмарочоси, інтернет на вулиці і навіть у таксі, інтерактивні бібліотеки та інші чудеса техніки. Це місто називають Китайським Нью-Йорком через величезну кількість хмарочосів і величезних зусиль, спрямованих на розвиток інноваційного клімату.

Незважаючи на те, що в Гонконзі і взагалі в Китаї досі відчутний брак технологічних ресурсів, досвіду та механізмів впровадження інноваційних технологій, Китай вже не тільки обігнав Японію за обсягами наукових досліджень, а й дуже швидко наздоганяє США. "Розвиток китайської науки випереджає всі прогнози, Китай прагне до створення і впровадження новітніх інноваційних технологій у всіх сферах промисловості" [4, с. 50]. Більш того, рівень життя в Гонконзі набагато вище, ніж в інших точках Східної та Південно-Східної Азії, однак не можна стверджувати, що його інноваційний розвиток орієнтований тільки на якість, величезну роль, якщо навіть не більш значущу, грає розробка і реалізація нових ідей. Місто забезпечене сильною інфраструктурою, високим рівнем і якістю життя, а також діючими науковими центрами, в які також активно залучаються зарубіжні вчені і фахівці. Крім того, в Гонконгу знаходяться дев'ять великих вищих навчальних закладів, що підтримує рівень освіти на високому рівні. Військова ж промисловість в Гонконзі не грає особливої ролі, так як після приєднання до Китаю Гонконг має широку автономію у всіх питаннях, крім оборони і будівництва військової інфраструктури.

Незважаючи на відносно невелику чисельність населення в 23,5 мільйона чоловік, Тайвань продовжує зміцнювати свої позиції в якості технологічного центру. Допоки акцент на інноваціях переважає в розробці економічної політики Тайваню, економічна революція набиратиме обертів.

Згідно зі звітом Світового економічного форуму, Тайвань знаходиться на чолі інноваційної економіки. Ці результати пояснюються його положенням в якості майбутнього технологічного та інженерного центру. Інноваційні процеси

відображені у всіх аспектах тайванської економіки. У 2018 році Тайвань посів третє місце з 159 країн за швидкістю ширококуткового завантаження. Крім того, країна демонструє потужну виробничу індустрію, яка виробляє 70 відсотків інтегральних мікросхем в світі і 90 відсотків ноутбуків, що продаються по всьому світу.

Поява інтелектуальних технологій почала впливати на промислову траєкторію Тайваню. Можна сказати, що на шляху до свого економічного зростання Тайвань спирався на науку і технології. Інформаційна індустрія в Китайській Республіці розвивалася з 1980-х рр., значну частину склали виробники комп'ютерних комплектуючих, флеш-накопичувачів і ін. (Gainword, A4Tech, Kingston). На невеликому острові з гірським ландшафтом вартість землі вельми і вельми висока, тому набагато вигідніше вкладати в наукоємні виробництва. Саме тому тайванський уряд створював сприятливі умови для іноземного та внутрішнього інвестування в дану сферу (наприклад, звільнення від плати за оренду на 3 роки для іноземних інвесторів). У розвитку технологічного сектора також велику роль грали і тайванські фахівці, які здобули освіту за кордоном і повернулися на батьківщину. У 1970-ті рр. були створені два основних наукових центру Китайської Республіки: Інститут індустріально-технологічних досліджень і три (1973 г.) та Інститут інформаційних технологій ІТ (1979 г.), які відіграють велику роль у технічній модернізації острова і до цього дня. Додаткові заходи для перетворення Тайваню в центр інноваційних технологій Азійсько-Тихоокеанського регіону були зроблені президентом Китайської Республіки Чень Шуйбянем в 2000-і рр. До початку XXI століття економіка Тайваню переживала період рецесії: безробіття зросло майже до 6%, попит на тайванські товари на світовому ринку стрімко падав. Для подолання економічного спаду був розроблений «План розвитку тайванської економіки в глобальному контексті», найважливішими пунктами якого були розвиток економіки знань і пільгове оподаткування для іноземних інвесторів. У «Шестирічний плані розвитку основних напрямків економіки», прийнятому в 2002 р., ставилося завдання за п'ятирічний термін перетворити Тайвань в азійський «кремніевий острів».

Тайванці за рахунок молодих наукових кадрів, які здобули освіту за кордоном, сприятливих умов інвестування і небажання зупинятися на досягнутому успішно

здійснюють задумане. Найбільш яскравою ілюстрацією успіхів у розвитку інформаційного суспільства та здійсненні технологічного прогресу є той факт, що за останні дев'ять років Тайвань в цілому був удостоєний 27 з 100 премій R & D 100 Awards, однієї з найпрестижніших нагород у сфері НДДКР.

Отже, всі чотири «азійських тигри» будують свій подальший економічний розвиток, спираючись на інновації. Всі вони потрапили у топ-15 за Глобальним індексом конкурентоспроможності. Дослідження і розробки стали буквально головним пунктом національних економічних стратегій. Ключову роль в цьому відіграє створення і розвиток університетів, науково-дослідних інститутів та інших інноваційних центрів. Попри певні особливості становлення «економіки інновацій», всі ці країни вирізняються розумінням ключової ролі інновацій в розвитку економіки.

3.3. Перспективи впровадження інноваційних чинників розвитку країн Азії в економіку України

Сьогодні Східна і Південно-Східна Азія – найдинамічніший регіон світової економіки протягом останніх 25 років. Найбагатші його країни мають деякі більш високі показники, ніж країни ЄС або США (див. Рис. 3.1). Наприклад, в 2018 р. ВВП за ПКС в розрахунку на одного жителя у Сінгапурі склав 85,3 тис. дол. США. За даними МВФ, ВВП за ПКС в розрахунку на одного жителя в Малайзії в 1990 р. складав 6,8 тис. дол. США, а в 2018 р. досяг 26,3 тис. дол. США (для порівняння: в Польщі – 26,5 тис. дол. США); в Таїланді він дорівнював відповідно 4,3 тис. дол. США і 16,1 тис. дол. США (для порівняння: в Болгарії – 19,1 тис. дол. США); в Індонезії – менше 2,9 тис. дол. США і 11,1 тис. дол. США; на Філіппінах – 2,6 тис. дол. США і 7,25 тис. дол. США [38].

Динамічний поступальний розвиток протягом чверті століття забезпечив НІК Азії підвищення значущості в світовій економіці і можливість здійснення важливих структурних перетворень: зростання промислового виробництва і підвищення питомої ваги обробної промисловості у ВВП; скорочення питомої ваги сільського

господарства у ВВП і його модернізація; утворення нових галузей обробної промисловості і підвищення питомої ваги високотехнологічних галузей; зростання питомої ваги науко- і капіталомістких виробництв; збільшення питомої ваги технологій, що вимагають високої кваліфікації робочої сили; зростання значущості сфери послуг.

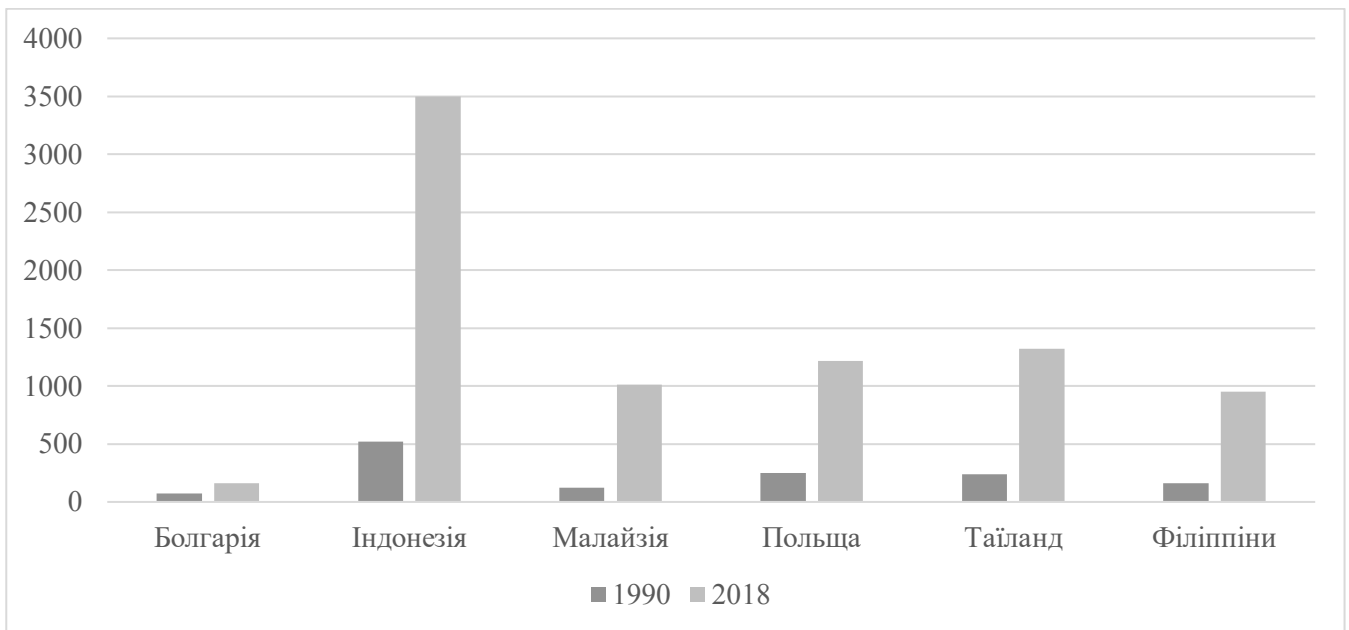

Рис. 3.1. Динаміка зростання ВВП за ПКС у 1990 та 2018 рр., млрд дол. США

Примітка. Побудовано автором за даними Міжнародного валютного фонду.

В результаті структурних перетворень і пріоритетного розвитку високотехнологічних галузей за питомою вагою продукції високотехнологічних секторів у ВВП світовим лідером стала Республіка Корея, яка залишила позаду традиційних лідерів – Швецію, Швейцарію, ФРН, Японію і США (див. Рис. 3.2). Якщо порівнювати інноваційну частку у ВВП України з «азійськими тиграми», Україна посідає останнє місце із показником усього 0,45%.

Особливістю структурної перебудови східноазійських країн є активна участь іноземного капіталу практично у всіх експортно-орієнтованих розвитку. Здійснення програм індустріалізації поставило на порядок денний нову якість економічного розвитку східно-азіатських країн – формування в найбільш розвинених з них постіндустріального суспільства. В кінці 1990-х рр. в національні програми

розвитку найбільш розвинених східноазійських країн було включено поняття інформаційного суспільства, а на початку 2000-х рр. – поняття економіки знань.

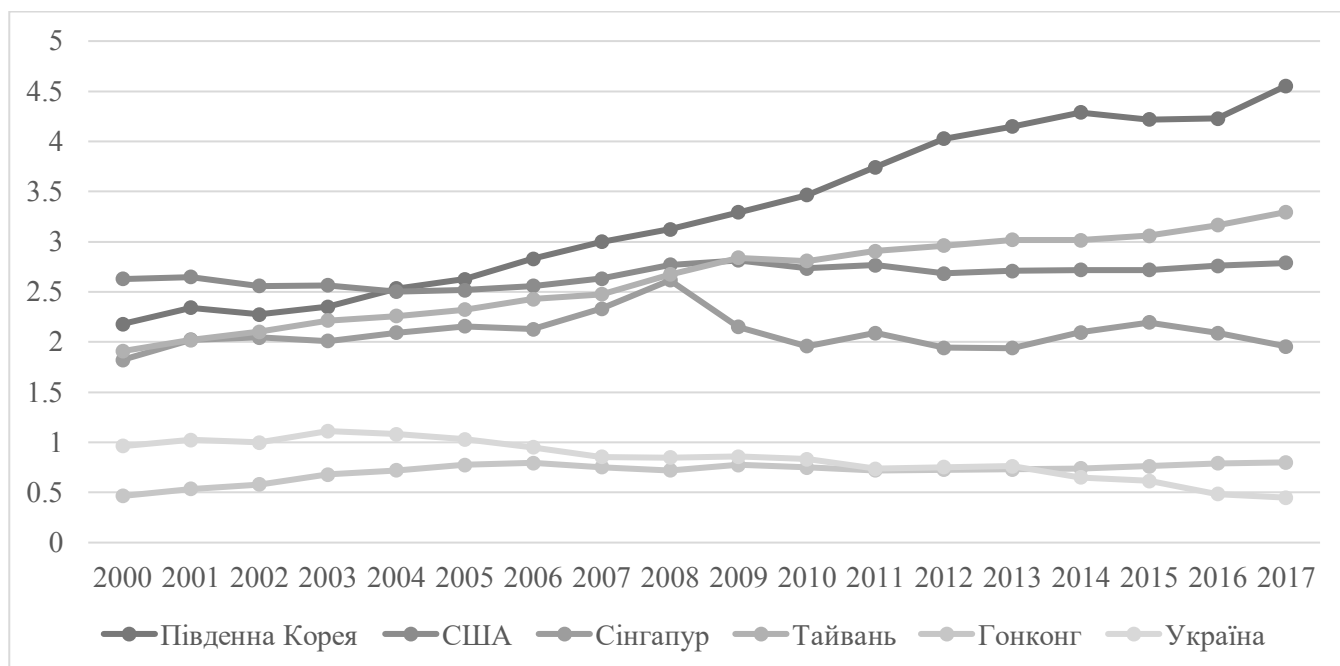

Рис. 3.2. Частка інноваційної складової у ВВП деяких країн у 2000-2017 рр., %

Примітка. Побудовано автором за даними Світового банку.

У числі перших країн, в яких стратегії розвитку сфери ІКТ та побудови на цій основі нової економіки і нового суспільства розроблялися ще у 1980-ті роки, був Сінгапур. Особливості географічного положення Сінгапуру перетворили це місто-острів на важливий світовий центр торгівлі і фінансів. Ця конкурентна перевага розташування, з одного боку, і побудова інформаційного суспільства – з іншого, використовується урядом для перетворення країни в регіональний інформаційно-комунікаційний центр, який постачає інформаційні послуги не тільки на регіональний, а й на глобальний ринок.

У рейтингу країн світу за досягненнями в сфері ІКТ, який складається ООН, Сінгапур увійшов до першої десятки світових лідерів в цій області, поряд з США, Японією, Республікою Корея, Канадою, Австралією і чотирма малими європейськими країнами.

У Республіці Корея першою державною програмою в сфері ІКТ була «Базова національна інформаційна система». Програма була розроблена на початку 1980-х рр. і почала виконуватися в 1987 р. На початку 1990-х рр. програма була переглянута, і в квітні 1994 р. прийнятий проект «Національна Інформаційна супермагістраль», який отримав в 1995 р. назву «Корейська інформаційна інфраструктура». Здійснення цього довгострокового плану, за задумом корейського уряду, є ключовою ланкою в переході Республіки Корея від індустріальної економіки, що розвивається до економіки розвиненої держави. У квітні 1999 р. уряд Республіки Корея оголосив про Програму «Кібер Корея 21», націлену на створення суспільства, заснованого на творчих знаннях. У

2006 р. було прийнято програму «Електронна Корея: бачення 2006» та стратегії її реалізації. На даний час показники інформатизації країни можна порівняти з показниками інформатизації провідних світових економічних держав, включаючи США і Японію.

У жовтні 1998 р. адміністрація Гонконгу оголосила про «інформаційно-технологічну стратегію» з метою перетворення Гонконгу на інформаційний центр з мультимедійною базою. Гонконг має намір стати провідним центром ІКТ, включаючи програмне забезпечення та електронну торгівлю.

У 2001р. на Тайвані було затверджено Програму розвитку економіки знань, яка передбачала, зокрема, збільшення витрат на дослідницькі роботи до 3% ВВП і обсягу виробництва наукомісткої продукції – до 60 % ВВП.

У 1967р. були створена АСЕАН, до якої увійшли Сінгапур, Малайзія, Філіппіни, Індонезія, Таїланд. Пізніше утворена АСЕАН + 3. Передбачається також створення Азійського валютного фонду – регіональної версії МВФ.

У другій половині 2008 р. східноазійські країни зіткнулися, по суті, з тими ж проблемами, які мали місце під час кризи 1997-1998рр. Однак умови вирішення цих проблем були вже іншими. На відміну від кризи 1990-х рр., коли східноазійські країни боролися за виживання поодинці, всіляко покладалися на фінансову допомогу МВФ і не проводили структурної модернізації, новою тенденцією в

розвитку сучасної глобальної кризи є усвідомлення НІК Азії необхідності консолідації в пошуках колективного захисту своїх національних економік [8, с.230].

Національні інноваційні системи (НІС) східноазійських країн мають і відмінності, і спільні риси. Найхарактернішою з них є відсутність або слабе представництво деяких стадій знань, перш за все фундаментальних, а іноді і прикладних. Це відрізняє їх від країн з розвинутою традиційною НІС, яка сформована за лінійною моделлю: фундаментальні дослідження → прикладні дослідження → дослідні і конструкторські роботи → дослідне виробництво → масове виробництво.

У НІС найбільш розвинених східноазійських країн, орієнтованих на експорт високотехнологічної продукції, відсутня або слабо представлена стадія формування фундаментальних ідей. У НІС інших східноазійських країн, переважно сільськогосподарських, відсутні або слабо представлені не тільки блок фундаментальної і прикладної науки, а й високотехнологічний компонент. В інноваційній політиці цих країн робиться наголос на підготовці висококваліфікованих кадрів у ряді найбільш затребуваних дисциплін, перш за все в сферах економіки, фінансів і менеджменту. Ще однією характерною рисою НІС східноазійських країн є запозичення технологій з інших країн; опора на сильні інститути; врахування ступеня відповідності конкретних форм інститутів НІС завданням запозичення технологій.

У східноазійських країнах реалізується модель розвитку інноваційних центрів на базі сформованих фінансово-промислових кластерів. Підприємства цих країн, включені в неформальну технологічну мережу японських корпорацій за принципом зграї «летячих гусей», розміщувалися територіально компактно, що призвело до створення виробничих та інфраструктурних анклавів, на основі яких сформувалися НІС.

Важливою проблемою на шляху формування НІС в східноазійських країнах є наявність у держави можливості змінювати пріоритети інноваційної та технологічної політики. Це пояснює формування НІС шляхом відносної автономії інноваційних анклавів.

У Сінгапурі перехід до пріоритетного розвитку наукомістких галузей почався в кінці 1970-х рр. в рамках вирішення загального завдання перетворення міста-держави в регіональний центр інформаційних і наукоємних галузей. Особливу увагу було приділено біотехнології, електроніці, штучному інтелекту, робототехніці, технологіям в області інформатики і зв'язку. На початку 1980-х рр. був створений науково-виробничий парк, що включив п'ять державних науково-дослідних інститутів, Сінгапурський університет, промислові корпорації і став провідним інноваційним центром країни. Компаніям, які беруть участь в розвитку науково-промислових парків, надаються пільги, які раніше надавалися лише фірмам в експортно-орієнтованих галузях.

На Тайвані стратегія економічного розвитку, спрямована на впровадження технологій і створення ефективної НІС, реалізується з 1960-х рр. в рамках загальної задачі створення «технологічного острова» («зеленого силіконового острова»). У грудні 1966р. в Гаосюні, великому порті і промисловому центрі на південному заході Тайваню, був створений перший експортний технопарк. Ядром технопарку стали національні державні підприємства, але функціонувало і значне число малих і середніх компаній, включаючи сімейні підприємства. В результаті вже в 1960-х рр. на Тайвані виникла сучасна система науково-технічного розвитку. В середині 1970-х рр. в Гаосюні був побудований індустріальний парк Лінхай, що включив сталеливарний і суднобудівний заводи, нафтохімічний комплекс та підприємства інших галузей промисловості.

На північному заході Тайваню функціонує ВЕЗ – Хсінчу, яка вважається «кремнієвою (силіконовою) долиною» на Тайвані. У 1979 р. був заснований і з 1980 р. функціонує перший із серії парків високотехнологічної промисловості Науковий Парк Хсінчу. Сконцентровані в науковому парку компанії - виробники високих технологій спеціалізуються в шести сферах: інтегральні мікросхеми, комп'ютери та периферія, телекомунікації, оптична електроніка, точне машинобудування і біотехнологія. До теперішнього часу завершена 3-тя стадія розширення основної інфраструктури парку, проте зростає потреба в 4-й стадії розширення. Для цієї стадії обрані прилеглі містечка Джунан і Тонглуо. У містечку

Джунан функціонують компанії оптоелектронної та біотехнологічної промисловості, а Тонглуо був спеціально спроектований для спеціалізації на розробці систем високої продуктивності для системних блоків напівпровідникової промисловості Тайваню. Заплановані три нових парки на півночі Тайваню: парк Лонгтан, біомедичний науковий парк Хсінчу, який буде спеціалізуватися на дослідженні раку, і парк Йілан, який буде зосереджений на розробці систем комунікацій і штучного інтелекту.

У Республіці Корея перші програми інноваційного розвитку були розпочаті в 1999 р. Модернізація була побудована на запозиченні зарубіжних технологій, головним чином, у формі створення спільних венчурних фірм з японськими партнерами. В даний час, незважаючи на світове лідерство країни за деякими високотехнологічними позиціями, Республіка Корея як і раніше, багато в чому залежить від імпортової техніки по причині недостатнього розвитку власних базових технологій.

Узагальнюючи основні характеристики інноваційних процесів в східно-азійських країнах, можна відзначити специфіку процесу: державну підтримку вільних економічних зон, стимулювання створення центрів кооперації і технопарків; автономність регіональних інноваційних анклавів у виборі дослідницьких пріоритетів, які не завжди узгоджуються з пріоритетами національної науково-технічної політикою.

Азійська модель державного регулювання економіки має свою специфіку, яка проявляється, зокрема, в тому, що між державою і бізнесом менше посередників, ніж на Заході, вони взаємодіють і співпрацюють у господарській сфері безпосередньо. Акцент перенесено на дотримання інтересів співтовариства, орієнтацію на кінцевий результат – економічне зростання. Вважається припустимим, щоб держава свідомо і послідовно втручалася в ціноутворення для стимулювання розвитку певних галузей. Виробництво розвивається і розширюється в кінцевому рахунку для того, щоб мати важіль впливу на інші країни і зміцнити власну національну безпеку і автономію. Інтегруючою силою виступають самі підприємці, об'єднані у регіональні ділові мережі.

Нові індустріальні країни Східної Азії, в першу чергу, здійснили стимулювання розвитку аграрної сфери. Потім кошти, отримані від експорту висококонкурентної сільськогосподарської продукції шляхом інвестування у технологічне оновлення та підвищення якості власної робочої сили змогли підняти на високий рівень продуктивності праці і вітчизняну промисловість. І тільки після цього було лібералізовано фінансові ринки, які стали додатковим джерелом інвестицій у вітчизняну економіку.

Саме така послідовність державного регулювання змогла забезпечити захист національних виробників навіть в умовах надзвичайної конкуренції з боку транснаціональних компаній.

Якщо розглянути стан інноваційного розвитку в Україні, то наразі частка інноваційних складових вкрай низька і складає усього 0,45% ВВП. Основною умовою конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах економічної нестабільності, запорукою їхнього розвитку залишається інноваційна активність на ринку. Перехід України до інноваційної моделі розвитку економіки дозволить змінити пріоритети інвестицій у напрямку наукоємних галузей. Така стратегічна орієнтація національного господарства спроможна забезпечити підвищення науково-технічного рівня та збалансованості економіки країни, наповнити внутрішній ринок високоякісними товарами, збільшити експортну складову валового внутрішнього продукту.

Вирішальне місце у промисловій політиці України повинно відводитися машинобудуванню, продукція якого є одним з основних каналів впровадження досягнень науково-технічного прогресу як у сфері виробництва, так і споживання. Трансформаційні процеси української економіки останніх років призвели до того, що сформувався новий устрій машинобудівного комплексу, характеристиками якого є: орієнтація на поточний платоспроможний попит (як внутрішній, так і зовнішній), кооперація з головними закордонними виробниками щодо випуску конкурентоспроможної продукції, раціоналізація схем комплектування кінцевих продуктів, регіоналізація і локалізація машинобудування тощо. Особливістю галузі є надзвичайно велика номенклатура продукції (понад 10 тис. назв), тому необхідно

визначитися з найбільш важливими видами продукції, зокрема інвестиційного призначення. Провідними підгалузями машинобудівного комплексу залишаються вагобудування, автомобілебудування, суднобудування, авіаційна та аерокосмічна промисловість.

Політика підтримки інновацій в економічно розвинутих країнах світу сприяє реалізації їх промислового потенціалу та створює сприятливі умови щодо впровадження наукових розробок на практиці.

У рейтингу Глобального інноваційного індексу-2019 (The Global Innovation Index 2019) Україна посіла 47 місце серед 127 країн, опустившись на 4 сходинки відносно 2018 року, але піднявшись на 17 сходинок відносно 2015 року. Цей фактор вказує на те, що більшість вітчизняних підприємств планує вийти із економічної кризи саме завдяки активізації інноваційної діяльності та впровадженню нових технологій. Частка підприємств, що впроваджували інновації, збільшилась у 2018 році на 1,3% порівняно з попереднім роком і на 3,5% – порівняно з 2014 роком (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Частка інноваційної складової у промисловості України у 2010-2018 рр., %

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Серед усіх напрямів інноваційного розвитку одне з пріоритетних місць в економічно розвинутих країнах належить машинобудівній галузі. Так, в Рамковій

програмі досліджень та інновацій HORIZON 2020, яка розрахована на 2014–2020 рр., основними завданнями є розширення інновацій у робототехніці, лазерній та фотонній технологіях, а також збільшення капітальних вкладень у створення промислового обладнання до 9 % у 2020 р. (із 6 % у 2014 році). Окрім того, заплановано знизити енергетичні витрати виробництва на 30 %, на 20 % зменшити кількість відходів виробництва й споживання виробничих матеріалів. Для реалізації вказаних цілей значну увагу та фінансування отримують виробництво наноматеріалів і впровадження нанотехнологій, технології надшвидкого виготовлення виробів (RapidPrototyping, 3D Printing).

Пріоритетними напрямками інноваційної діяльності загальнодержавного рівня в галузі вітчизняного машинобудування залишаються:

- освоєння нових технологій високо-технологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- розроблення агрегатів і систем нового покоління для швидкісного та високошвидкісного залізничного транспорту;
- розвиток транспортної логістики;
- удосконалення систем виведення ракет-носіїв, космічних апаратів;
- впровадження керуючих систем авіаційної, корабельної, ракетної, військової електроніки;
- розвиток навігаційних систем різного призначення.

Якщо проаналізувати інноваційний шлях нових індустріальних країн «першої хвилі», то ми бачимо, що вони починали як бідні аграрно-сировинні економіки, але поступово збільшували частку доданої вартості в експорті і розуміли важливість розвитку інноваційної сфери. Також ці країни відрізняються низьким рівнем корупції і високим ступенем свідомості населення. Україна, як і, наприклад, Гонконг, відрізняється вдалим географічним розташуванням. Якщо Гонконг називали «вікном в Китай», то Україна може повноправно розглядатися як «вікно в Європу». Країна має величезний транспортний потенціал. Аеропорт Бориспіль розглядається

як потенційний величезний хаб, і прийнятий план розвитку по забезпеченню пропускнуої здатності аеропорту до 30 млн. пасажирів на рік.

Життєво важливими у розвитку азійських країн стали інвестиції в освіту, яка в Україні занепадає. Країна потерпає від «відтоку мізків», «втєчі кадрів», зумовлених нестабільною політичною ситуацією, високою корупцією, низькою оплатою праці, низькою якістю освіти. Притік інвестування в Україну нестабільний саме через згадані вище причини.

Отже, узагальнюючи основні характеристики інноваційних процесів в східно-азійських країнах, можна відзначити специфіку процесу становлення НІС в східно-азійських країнах: державну підтримку вільних економічних зон, стимулювання створення центрів кооперації і технопарків; автономність регіональних інноваційних анклавів у виборі дослідницьких пріоритетів, які не завжди узгоджуються з пріоритетами національної науково-технічної політикою.

«Азійські тигри» і Україна мають багато спільного. Однак наразі Україна перебуває на самому початку шляху, подоланого країнами Азії. Проте вона має всі передумови для впровадження інноваційних чинників модернізації країн Азії.

Висновки до розділу 3

Отже, ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже, перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні.

За рахунок інноваційного розвитку більшість розвинутих країн світу досягли високої конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання, для кожної держави життєво необхідно бути конкурентоспроможними та інноваційними на ринку.

Для оцінки розвитку інновацій у країні використовується Глобальний індекс інновацій. Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index) – це глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником рівня розвитку інновацій.

Усі чотири «азійських тигри» будують свій подальший економічний розвиток, спираючись на інновації. Всі вони потрапили у топ-15 за Глобальним індексом конкурентоспроможності. Дослідження і розробки стали буквально головним пунктом національних економічних стратегій. Ключову роль в цьому відіграє створення і розвиток університетів, науково-дослідних інститутів та інших інноваційних центрів. Попри певні особливості становлення «економіки інновацій» (чеболі – в Кореї, феномен Лі Куан Ю – в Сингапурі, стратегічне географічне положення Гонконгу, складнощі Тайваню через постійні політичні конфлікти з материковим Китаєм), всі ці країни вирізняються розумінням ключової ролі інновацій в розвитку економіки.

Узагальнюючи основні характеристики інноваційних процесів в східно-азіатських країнах, можна відзначити специфіку процесу становлення НІС в східно-азіатських країнах: державну підтримку вільних економічних зон, стимулювання створення центрів кооперації і технопарків; автономність регіональних інноваційних анклавів у виборі дослідницьких пріоритетів, які не завжди узгоджуються з пріоритетами національної науково-технічної політикою.

«Азійські тигри» і Україна мають багато спільного. Однак наразі Україна перебуває на самому початку шляху, подоланого країнами Азії. Проте вона має всі передумови для впровадження інноваційних чинників модернізації країн Азії.

ВИСНОВКИ

Нові індустріальні країни – групу країн, що розвиваються і в останні десятиліття демонструють стрімкі темпи розвитку – поділяють на чотири «хвилі». Їх класифікація здійснена на основі часових рамок, в які відбувся стрибок їх зростання. Найпершими новими індустріальними країнами стали Сингапур, Гонконг, Тайвань та Південна Корея.

Нові індустріальні країни «першої хвилі» розвивалися за схожими сценаріями. Починаючи як відсталі регіони з переважно аграрно-сировинною економікою, вони за допомогою сприятливої геополітичної ситуації та виважених реформ змогли досягти високих показників економіки і наразі знаходяться на вершині світових економічних рейтингів. Країни інвестували значні кошти в індустріалізацію, будівництво великих промислових зон, надання податкових пільг іноземним інвесторам і введення обов'язкової освіти для свого молодого населення, щоб забезпечити майбутнє робочої сили.

Унікальними для нових індустріальних країн «першої хвилі» були стійке швидке зростання і високий рівень рівного розподілу доходів. Створення стабільного макроекономічного середовища було основою, на якій було побудовано азійське диво. Кожна з чотирьох держав оперувала, з різним ступенем успішності, трьома змінними: бюджетним дефіцитом, зовнішнім боргом і обмінними курсами.

Експортна політика була фактичною причиною зростання цих «чотирьох азійських тигрів». Ці чотири країни вклали значні кошти в свою інфраструктуру, а також в розвиток інтелектуальних здібностей свого населення, заохочення і збереження освіченого населення для подальшого розвитку і вдосконалення своїх відповідних країн. Ця політика виявилася настільки ефективною, що до кінця 20-го століття всі чотири країни перетворилися в розвинені країни з високим рівнем доходу і країни, що розвивають безліч різних областей передових технологій, які дають їм величезну конкурентну перевагу в світі.

Сінгапур, Гонконг, Південна Корея і Тайвань активно залучені в глобалізаційні процеси, враховуючи експортну орієнтованість їхніх економік. Вони виграють від експорту товарів з високою доданою вартістю, послуг, технологій; від туристичних потоків; грають велику роль у світових фінансових потоках.

Ставка на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже, перемогу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. За рахунок інноваційного розвитку більшість розвинутих країн світу досягли високої конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання, для кожної держави життєво необхідно бути конкурентоспроможними та інноваційними на ринку.

Для оцінки розвитку інновацій у країні використовується Глобальний індекс інновацій. Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index) – це глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником рівня розвитку інновацій.

Усі чотири «азіатських тигри» будують свій подальший економічний розвиток, спираючись на інновації. Всі вони потрапили у топ-15 за Глобальним індексом конкурентоспроможності. Дослідження і розробки стали буквально головним пунктом національних економічних стратегій. Ключову роль в цьому відіграє створення і розвиток університетів, науково-дослідних інститутів та інших інноваційних центрів.

Узагальнюючи основні характеристики інноваційних процесів в східно-азіатських країнах, можна відзначити специфіку процесу становлення економіки в східно-азіатських країнах: державну підтримку вільних економічних зон, стимулювання створення центрів кооперації і технопарків; автономність регіональних інноваційних анклавів у виборі дослідницьких пріоритетів, які не завжди узгоджуються з пріоритетами національної науково-технічної політикою.

«Азійські тигри» і Україна мають багато спільного. Нові індустріальні країни також починали як економіки з високою сировинною часткою, однак за рахунок створення продукції з високою доданою вартістю, технологізації виробництва та інших сфер економіки, ефективної боротьби з корупцією перетворилися на лідерів

у своєму регіоні. Україна за останні п'ять років підвищує частку інноваційної складової в економіці. Розробляються спільні проекти з іншими країнами (наприклад, HORIZON 2020), існує зацікавленість в альтернативних джерелах енергії, перспективною для інновацій є машинобудівна галузь. Також країна володіє значним потенціалом у якості транспортного вузла. Розгалужена мережа залізних доріг відкриває можливості впровадження інновацій у ринок внутрішніх перевезень, а також відкриття нових транскордонних ліній. Однак наразі Україна перебуває на самому початку шляху, подоланого країнами Азії. Проте вона має всі передумови для впровадження інноваційних чинників модернізації країн Азії.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 №5640-VI
2. Бжуска Я. Інноваційні моделі бізнесу // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628. – С.29-35
3. Захарченко О. С. Проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств в Україні та формування стратегій інноваційних перетворень / Захарченко О. С. // Бізнес Інформ. – № 2. – 2012. – С. 57– 61.
4. Касич А. О. Інноваційна активність підприємств України: динаміка, проблеми та шляхи вирішення / А. О. Касич, К. О. Канунікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 22. – С. 21–24.
5. Куан Ю Л. Сингапурська історія. Мемуари Лі Куан Ю / Лі Куан Ю. – Львів: Видавництво Олексія Капусти, 2007. – 550 с.
6. Позняк С. В. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств / Сергій Володимирович Позняк. // Ефективна економіка. – 2015.
7. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотку та економічного циклу. / Йозеф Алоїз Шумпетер, 2011. – 242 с.
8. Артюшина Е. В. Исследование прогнозного новшества на наличие стратегического соответствия в диверсифицированной организации / Е. В. Артюшина // Менеджмент в России и за рубежом: журнал. — 2013. — № 2. — С. 48–53.
9. Страчкова Н.В. Международная экономика. Учебно-методические пособие для самостоятельной подготовки студентов: учебно-методическое пособие. – Симферополь: Таврия, 2005. – 196 с.
10. Хасбулатов Р. И. Мировая экономика: учебник для бакалавров / Р. И. Хасбулатов. — Москва : Издательство Юрайт, 2013. — 884 с.

11. Dong-Woon K. Interlocking Ownership in the Korean "Chaebol" / Kim Dong-Woon. – 2003. – №11. – C. 132–142.
12. Dunbabin J. The Cold War: the great powers and their allies / John Paul Delacour Dunbabin. – Harlow: Longman, 2008. – 688 c.
13. Hunt M. The world transformed: 1945 to the present / Michael Hunt. – New York: Oxford University Press, 2015. – 489 c.
14. Kerr A. A Dictionary of World History / A. Kerr, E. Wright. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 750 c. – (3).
15. Kleiner J. Korea: A Century of Change / Jurgen Kleiner., 2001. – 444 c. – (1).
16. Mandar P. Report on Macroeconomic Analysis of Taiwan / Chandan Patekar, Dhiraj Nemade, Mandar Patil. // Sydenham institute of management studies, research and entrepreneurship education. — 2018. — c. 4.
17. Mukhopadhyaya B. Finance-growth nexus revisited for some Asian countries / B. Mukhopadhyaya, R. Pradhana, M. Feridun. // Applied Economics Letters. – 2011. – №18. – C. 27–30.
18. Page J. The East Asian Miracle: Four Lessons for Development Policy / John Page. // NBER Macroeconomics Annual. – 1994. – №3.
19. Rodrik D. The 'paradoxes' of the successful state / Dani Rodrik. // European Economic Review. – 2017. – №41. – C. 3–5.
20. Sorin-George T. Learning From The Asian Tigers: Lessons In Economic Growth / Toma Sorin-George. // Economy Series, Constantin Brancusi University, Faculty of Economics. – 2019. – №3. – C. 63–69.
21. T. S. Ching L. Becoming Japanese Colonial Taiwan and the Politics of Identity Formation / Leo T. S. Ching., 2001. – 280 c. – (1).
22. Woodall P. East Asian Economies: Tigers adrift / Pam Woodall. // The Economist. – 2018. – C. 3–5.
23. 2019 Global Destination Cities Index. 16 p. – 2019. – 16 c.
24. Asia Pacific Indirect Tax Country Guide 27 p. – 2019. – 27 c.
25. Global Competitiveness Report 2019. 666 p. – 2019. – 666 c.
26. Scientific American worldview 2016. 88 p. – 2016. – 88 c.

27. World Bank Annual Report 2019. 42 p. – 2019. – 42 с.
28. World Investment Report 2019. 49 p. – 2019. – 49 с.
29. World Trade Statistical Review 2019. 178 p. – 2019. – 178 с.
30. <http://eh.net/eha/> - офіційний сайт Асоціації історії економіки.
31. <http://www.kita.org> – офіційний сайт Корейської міжнародної торгівельної асоціації.
32. <http://www.kostat.go.kr/> - офіційний сайт Державної служби статистики Кореї.
33. <http://www.oecd.org/> - офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку.
34. <http://www.sunmoonlake.gov.tw/zh-tw> - офіційний сайт Сан Мун Лейк.
35. <https://eng.stat.gov.tw/> - офіційний сайт Державної служби статистики Тайваню.
36. <https://web.iii.org.tw/> - офіційний сайт Інституту інформаційної індустрії Тайваню.
37. <https://www.censtatd.gov.hk/> - офіційний сайт Державної служби статистики Гонконгу.
38. <https://www.cia.gov> - офіційний сайт Центральної розвідувальної служби (ЦРУ).
39. <https://www.elegislation.gov.hk/> - офіційний сайт електронного законодавства Гонконгу.
40. <https://www.globalinnovationindex.org> - офіційний сайт Глобального індексу інновацій.
41. <https://www.heritage.org> - офіційний сайт Heritage Foundation.
42. <https://www.imf.org> - офіційний сайт Міжнародного валютного фонду.
43. <https://www.iras.gov.sg/> - офіційний сайт Управління внутрішніх доходів Сінгапуру.
44. <https://www.itri.org.tw/english/index.aspx> - офіційний сайт Науково-дослідного інституту промислових технологій Тайваню.

45. <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1072> - офіційний сайт UC Santa Barbara Library.
46. <https://www.moh.gov.sg/> - офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я Сінгапуру.
47. <https://www.mom.gov.sg/> - офіційний сайт Міністерства людських ресурсів Сінгапуру.
48. <https://www.msf.gov.sg/> - офіційний сайт Міністерства соціального та сімейного розвитку Сінгапуру.
49. <https://www.ndc.gov.tw/en/> - офіційний сайт Національної ради розвитку Сінгапуру.
50. <https://www.oxfam.org/> - офіційний сайт агентства Оксфам.
51. <https://www.pub.gov.sg/> - офіційний сайт Національного водного агентства Сінгапуру.
52. <https://www.singstat.gov.sg/> - офіційний сайт Державної служби статистики Сінгапуру.
53. <https://www.statista.com/> - офіційний сайт статистичної служби Статіста.
54. <https://www.stb.gov.sg/> - офіційний сайт Туристичної ради Сінгапуру.
55. <https://www.tid.gov.hk/> - офіційний сайт Департаменту торгівлі та промисловості Гонконгу.
56. <https://www.transparency.org/> - офіційний сайт Transparency International.
57. <https://www.twse.com.tw/en/> - офіційний сайт корпорації Тайваньської фондової біржі.
58. <http://www.ukrstat.gov.ua/> - офіційний сайт Державної служби статистики України.
59. <https://www.un.org/ru/> - офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй.
60. <https://www.whub.io/startups/w-hub> - офіційний сайт Співтовариства стартапів Гонконгу.
61. <https://www.worldbank.org/> - офіційний сайт Світового Банку.
62. <https://www.wto.org/> - офіційний сайт Світової організації торгівлі.

63. В помощь бизнесу в Сингапуре принят бюджет 2018. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.start-business-in-singapore.com/blog/v-pomoshh-biznesu-v-singapore-prinyat-byudzhnet-2018.html>
64. Суд визнав экс-президента винною у хабарництві. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://tyzhden.ua/News/212002>
65. 28 reasons to choose Korea: Innovative Environment [Electronic resource]. – Access: <http://www.investkorea.org/en/innovation/infra.do>
66. A Country of Convenience [Electronic resource]. – Access: <https://topics.amcham.com.tw/2019/08/country-of-convenience/>
67. Beijing Dreams of High-Speed Railway Link With Rivals in Taipei [Electronic resource]. – Access: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-06/beijing-dreams-of-high-speed-railway-link-with-rivals-in-taipei>
68. Chaebol in Transition [Electronic resource]. – Access: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000944550404000306>
69. Economic History of Hong Kong [Electronic resource]. – Access: <http://eh.net/encyclopedia/economic-history-of-hong-kong/>
70. Family Business Services [Electronic resource]. – Access: <https://home.kpmg/tw/en/home/insights/2016/07/family-business.html>
71. Former Japan representative voices support for Taiwan's CPTPP bid [Electronic resource]. – Access: <https://focustaiwan.tw/politics/202001200016>
72. Health Care Around the World: Taiwan & Its ‘World’s Best’ Medical System [Electronic resource]. – Access: <https://www.umhs-sk.org/blog/health-care-around-world-taiwan/>
73. History of Taiwan [Electronic resource]. – Access: <https://web.archive.org/web/20070430015827/http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/5-gp/history/tw07.html>
74. HKU Faculty of Dentistry Ranked No.1 in the World [Electronic resource]. – Access: https://www.hku.hk/press/news_detail_14311.html
75. Hong Kong minimum wage to jump to HK\$37.50, in biggest rise since it was introduced [Electronic resource]. – Access: <https://www.scmp.com/news/hong->

kong/hong-kong-economy/article/2181437/hong-kong-minimum-wage-jump-hk3750-biggest-rise-it.

76. Industrial development and economic growth: Implications for poverty reduction and income inequality [Electronic resource]. – Access: https://www.un.org/esa/sustdev/publications/industrial_development/3_1.pdf

77. Japan to tighten export rules for high-tech materials to South Korea [Electronic resource]. – Access: <https://www.reuters.com/article/us-southkorea-japan-laborers/japan-to-tighten-export-rules-for-high-tech-materials-to-south-korea-media-idUSKCN1TV089>

78. Korea is the most innovative country: Bloomberg [Electronic resource]. – Access: <http://www.korea.net/NewsFocus/Business/view?articleId=117310>

79. Korea's embrace of globalization [Electronic resource]. – Access: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/biz/2013/05/348_91475.html

80. Singapore Budget 2018: Innovation, R&D to get shot in the arm [Electronic resource]. – Access: <http://www.businesstimes.com.sg/sme/singapore-budget-2018/singapore-budget-2018-innovation-rd-to-get-shot-in-the-arm>

81. Singapore Budget 2018: OIP will accelerate innovation and digital transformation [Electronic resource]. – Access: <http://www.businesstimes.com.sg/technology/singapore-budget-2018/singapore-budget-2018-oip-will-accelerate-innovation-and-digital>

82. Singapore: a home for innovation [Electronic resource]. – Access: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2012/05/article_0004.html

83. Singapore's future lies in being an innovative economy [Electronic resource]. – Access: <http://www.channelnewsasia.com/news/singapore/singapore-s-future-lies/2224252.html>

84. South Korean boycott of Japanese goods hits beer and carmakers [Electronic resource]. – Access: <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/04/south-korea-boycott-japanese-goods-beer-car-sales>

85. Taiwan and Globalization [Electronic resource]. – Access: <https://www.kwhungryminds.com/2017/04/23/taiwan-and-globalization/>

86. Taiwan investment in mainland China decreases [Electronic resource]. – Access: <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=6,23,45,6,6&post=11436>
87. Taiwanese Corporations in Globalisation and Regionalisation [Electronic resource]. – Access: https://www.oecd-ilibrary.org/development/taiwanese-corporations-in-globalisation-and-regionalisation_263030024237
88. The Definition, Purposes, Functions and Services of Incubation Centers [Electronic resource]. – Access: <https://incubator.moeasmea.gov.tw/en/incubation-centers-en/incubation-centers-info-en>
89. The Economic History of Taiwan [Electronic resource]. – Access: <http://eh.net/encyclopedia/the-economic-history-of-taiwan/>
90. The Korean Wave: The Seoul of Asia [Electronic resource]. – Access: <http://www.elon.edu/docs/e-web/academics/communications/research/vol2no1/09suejin.pdf>
91. The Profitability of the Banking Sector in Hong Kong [Electronic resource]. – Access: <https://www.hkma.gov.hk/media/eng/publication-and-research/quarterly-bulletin/qb200309/fa1.pdf>
92. Tiger Economy [Electronic resource]. – Access: <https://www.investopedia.com/terms/t/tigereconomy.asp>
93. Troubled Tigers [Electronic resource]. – Access: <https://www.economist.com/briefing/2009/01/29/troubled-tigers>
94. TSMC is about to become the world's most advanced chipmaker [Electronic resource]. – Access: <https://www.economist.com/business/2018/04/05/tsmc-is-about-to-become-the-worlds-most-advanced-chipmaker>